

Rapport

Resultaten van het JIT MH17
onderzoek naar de
bemanningsleden van de Buk-
TELAR en naar verantwoordelijken
in de bevelslijn

februari 2023

OPENBAAR MINISTERIE

JIT MH17

Joint Investigation Team

Inhoud

1	Inleiding	4
2	Vonnis rechtbank Den Haag	7
2.1	Betrokkenheid Russische autoriteiten bij strijd DPR	7
2.2	Russische herkomst van de Buk-TELAR	11
2.3	Buk-TELAR met bemanning	12
2.4	Verantwoordelijkheid inzet Buk-TELAR en afvuren Buk-raket	15
2.5	Ontkenning en tegenwerking Russische Federatie	18
2.6	Conclusie	19
3	Herkomst Buk-TELAR	20
3.1	Identificatie Buk-TELAR	20
3.2	Militaire eenheid	21
4	Bemanning Buk-TELAR en leidinggevend	22
4.1	Reikwijdte onderzoek	22
4.2	Samenstelling en organisatie 53^e AAMB	23
4.3	Militaire bevelsstructuur	24
4.4	Ontplooiing 53^e AAMB	24
4.4.1	Verplaatsing Buk-TELAR '3X2' en andere Buk-voertuigen naar grensregio	25
4.4.2	Terugtrekking Buk-voertuigen 1 ^e en 2 ^e bataljon	27
4.4.3	Mogelijke afvoer van TELAR '3X2' vanaf 18 juli 2014	28
4.4.4	Samenvatting	29
4.5	Identificatiemogelijkheden Buk-TELAR	30
4.6	Bemanningsleden en leidinggevend 53^e AAMB	31
4.6.1	Brigadecommandant Muchkaev	31
4.6.2	Ruimere kring van mogelijke bemanningsleden	32
4.6.3	Leden van 3 ^e bataljon onder leiding van officier	33
4.6.4	Officieren van 2 ^e bataljon	35
4.6.5	Rechtshulpverzoek aan Russische Federatie	35
4.6.6	Tweet over bemanning	35
4.6.7	Samenvatting	36

5	Verstrekking Buk-TELAR	37
5.1	April-mei 2014: relatie tussen Aksyonov en DPR-leiders	37
5.2	8 juni 2014: verzoek van Girkin om Russische luchtverdediging	38
5.3	Eerste helft juni 2014: Russische besprekingen wapenverstrekking	39
5.4	14-30 juni 2014: Russische vergadering verstrekking luchtverdediging	42
5.5	Positie Surkov	43
5.6	14-30 juni 2014: Russische besprekingen over wapenverstrekking	45
5.7	Positie Poetin	48
5.8	Samenvatting	51
6	Andere betrokkenen bij inzet Buk-TELAR	52
6.1	Eind juni-begin juli 2014: Rusland vergroot invloed op DPR	52
6.2	6-14 juli 2014: planning DPR-offensief	55
6.3	14-16 juli 2014: start DPR-offensief	56
6.4	Positie Burlaka	56
6.5	Positie Borodai	58
6.6	16-17 juli 2014: inzet Buk-TELAR	58
6.7	17 juli 2014: na het neerschieten van MH17	60
6.8	Samenvatting	62
7	Onderzoeks- en vervolgingsmogelijkheden	64
7.1	Onderzoeksmogelijkheden	64
7.2	Vervolgingsmogelijkheden	65
7.2.1	Bemanningsleden van de Buk-TELAR en hun superieuren	65
7.2.2	Verantwoordelijken voor de verstrekking van de Buk-TELAR	66
7.2.3	Medeverantwoordelijken voor de inzet van de Buk-TELAR	67
7.3	Conclusie	67

1 Inleiding

Op 17 juli 2014 is vlucht MH17 neergestort in Oost-Oekraïne, als gevolg waarvan alle 298 inzittenden zijn overleden. Deze slachtoffers waren staatsburgers van Nederland, Maleisië, Australië, Indonesië, het Verenigd Koninkrijk, België, Duitsland, Filipijnen, Canada, Nieuw-Zeeland, Vietnam, Israël, Italië, Roemenië, de Verenigde Staten en Zuid-Afrika. De getroffen landen hebben de handen ineen geslagen om gezamenlijk onderzoek te verrichten. Dat heeft geleid tot de oprichting van een Joint Investigation Team (JIT): een internationaal onderzoeksteam waarvan Nederland, Australië, Maleisië, België en Oekraïne deel uitmaken.

In de loop van dat onderzoek heeft het JIT bevindingen openbaar gemaakt: in 2016 en 2018 over de toedracht van het neerstorten van MH17 en in 2019 over de vermoedelijke verantwoordelijkheid van drie Russen en een Oekraïner voor het neerschieten van MH17. Deze vier verdachten waren in juli 2014 militaire leiders van de zogenaamde Volksrepubliek Donetsk (Donetsk People's Republic of DPR). Op 19 juni 2019 heeft het Nederlands Openbaar Ministerie besloten om deze vier verdachten te vervolgen voor het neerschieten van vlucht MH17.

Op 9 maart 2020 is het Nederlandse proces tegen deze vier DPR-strijders gestart. Op die eerste zittingsdag heeft het Openbaar Ministerie zijn keuze uitgelegd om deze vier leidinggevend en geen andere leden van de DPR te vervolgen. Die beoordeling is ongewijzigd gebleven. Op 17 november 2022 heeft de rechtbank Den Haag drie van de vier verdachten - Igor Girkin, Sergei Dubinskiy en Leonid Kharchenko - schuldig bevonden aan het doen verongelukken van vlucht MH17 met de dood van alle 298 inzittenden tot gevolg en de moord op die inzittenden.¹ De rechtbank heeft aan hen een levenslange gevangenisstraf opgelegd. De vierde verdachte, Oleg Pulatov, is vrijgesproken.² Tegen deze vonnissen is geen hoger beroep ingesteld.

Naast de verantwoordelijkheid van leden van de DPR voor het neerschieten van MH17 heeft het JIT onderzoek gedaan naar de bemanning van het raketvoertuig waarmee MH17 is getroffen, de Buk-TELAR, en verantwoordelijken voor de levering van dit wapensysteem. Dit onderzoek is voortgezet en heeft nu zijn grenzen bereikt: alle onderzoeksmogelijkheden zijn benut. Daarom wordt het onderzoek nu stilgelegd. In het onderzoek zijn verschillende bevindingen gedaan, maar deze kunnen op dit moment niet leiden tot de vervolging van nieuwe verdachten. In belang van de nabestaanden en het bredere publiek maken het JIT en het Nederlandse Openbaar Ministerie deze bevindingen openbaar. Daarmee wordt tegemoet gekomen aan nationale en internationale

¹ Vonnissen van de rechtbank Den Haag van 17 november 2022, ECLI:NL:RBDHA:2022:12216/12217/12218.

² Vonnis van de rechtbank Den Haag van 17 november 2022, ECLI:NL:RBDHA:2022:12219.

verplichtingen om nabestaanden³ en het bredere publiek⁴ te informeren. Daarnaast is het JIT bekend met lopende staatsaansprakelijkheidsprocedures, waarin deze informatie van belang kan zijn.

Dit rapport geeft geen volledig inzicht in het verloop van het onderzoek dat het JIT heeft verricht. Er zijn verschillende belangen die zich daartegen verzetten, zoals de veiligheid en privacy van betrokken personen en de belangen van mogelijk nader onderzoek en eventuele latere vervolging. Wel brengt het JIT bevindingen naar buiten die meer inzicht zouden kunnen geven in de feitelijke omstandigheden waaronder MH17 is neergeschoten en de mogelijke verantwoordelijkheid die daarvoor gedragen kan worden.

In dit rapport worden geen namen genoemd, tenzij deze in een zelfde verband al eerder openbaar zijn gemaakt (bijvoorbeeld in het kader van het strafproces, een eerdere getuigenoproep van het JIT of openbare publicaties van derden) of wanneer het bij het publiek bekende personen betreft en hun identiteit al uit de context van de bevindingen kan worden afgeleid. Hierbij heeft het JIT telkens een afweging gemaakt tussen het recht van de nabestaanden en het bredere publiek op informatie en de belangen van de betrokkene. Voor alle personen die in dit rapport worden genoemd, met of zonder naam, geldt verder dat zij onschuldig zijn totdat het tegendeel onherroepelijk door de rechter bewezen wordt geacht. Tot slot heeft het JIT de meeste genoemde personen (buiten Girkin, Dubinskiy, Kharchenko en Pulatov) niet om wederhoor kunnen vragen. Redenen hiervoor zijn dat deze personen niet getraceerd konden worden of in de Russische Federatie verblijven en de Russische autoriteiten geen effectieve medewerking aan het onderzoek verlenen. In sommige gevallen zou contact met het JIT ook een veiligheidsrisico meebrengen. In

³ Volgens artikel 51aa lid 1 Sv; artikel 51ac leden 1 en 2 sub d, e en f Sv; Aanwijzing slachtofferrechten, hoofdstuk 4; Richtlijn 2012/29/EU van 25 oktober 2012, overwegingen 26 ("De informatie die wordt verstrekt, moet voldoende gedetailleerd zijn om te waarborgen dat het slachtoffer op een respectvolle manier wordt behandeld en met kennis van zaken een beslissing kan nemen over zijn deelname aan de procedure. (...) Dit geldt ook voor informatie op grond waarvan een slachtoffer kan beslissen of hij verzoekt om toetsing van een beslissing tot niet-vervolgning") en 27 ("In uitzonderlijke gevallen, bijvoorbeeld in verband met het grote aantal slachtoffers in een bepaalde zaak, moet het mogelijk zijn informatie te verstrekken via de media, via een officiële website van de bevoegde autoriteit of via een vergelijkbaar communicatiekanaal"); artikel 2 EVRM (zie o.a. EHRM 29 januari 2019, 36925/07 (Güzelyurtlu et al/Cyprus en Turkije), par 219: "(...) the investigation must be accessible to the victim's family to the extent necessary to safeguard their legitimate interests"); Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, *Study on the right to the truth*, E/CN.4/2006/91, par. 38 ("the material scope of the right to the truth has also expanded to include other elements. These may be summarized as the entitlement to seek and obtain information on: the causes leading to the person's victimization (...) and the identity of perpetrators");

⁴ EHRM 11 juli 2014, 28761 (Al Nashiri/Polen), par. 495: "Furthermore, where allegations of serious human rights violations are involved in the investigation, the right to the truth regarding the relevant circumstances of the case does not belong solely to the victim of the crime and his or her family but also to other victims of similar violations and the general public, who have the right to know what has happened"); Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, *Study on the right to the truth*, E/CN.4/2006/91, para 58 ("The right to the truth also has a societal dimension: society has the right to know the truth about past events concerning the perpetration of heinous crimes, as well as the circumstances and the reasons for which aberrant crimes came to be committed, so that such events do not reoccur in the future.")

een enkel geval heeft een betrokkene zich al publiekelijk uitgelaten over onderzoeksbevindingen van het JIT. In dat geval is die reactie in het rapport vermeld.

Hierna wordt eerst stilgestaan bij de feiten die door de rechtbank Den Haag onherroepelijk zijn vastgesteld op basis van het JIT-onderzoek en die als vertrekpunt gelden van dit rapport (hoofdstuk 2). Vervolgens wordt ingegaan op bevindingen van het JIT in het nadere onderzoek naar achtereenvolgens de precieze herkomst van de Buk-TELAR, waarmee MH17 is neergeschoten (hoofdstuk 3), de bemanningsleden van de Buk-TELAR en hun superieuren (hoofdstuk 4), de verantwoordelijken voor de verstrekking van de Buk-TELAR (hoofdstuk 5) en andere betrokkenen bij de inzet van de Buk-TELAR (hoofdstuk 6). Daarna wordt toegelicht waarom het JIT en het Nederlandse Openbaar Ministerie geen aanknopingspunten meer zien voor nader onderzoek en vervolging (hoofdstuk 7).

Hoewel het onderzoek is stilgelegd, wordt het dossier niet geheel gesloten. Nieuwe informatie zal door het JIT beoordeeld worden. Gewijzigde omstandigheden kunnen aanleiding geven om het onderzoek weer voort te zetten.

2 Vonnis rechtbank Den Haag

Op basis van het onderzoek van het JIT en haar eigen onderzoek ter zitting heeft de rechtbank in haar vonnis⁵ van 17 november 2022 verschillende feiten vastgesteld, die van belang zijn voor de duiding van de nadere onderzoeksbevindingen van het JIT.

2.1 Betrokkenheid Russische autoriteiten bij strijd DPR

Ten eerste heeft de rechtbank vastgesteld dat Russische autoriteiten vanaf de tweede helft van mei 2014 zulke vergaande betrokkenheid hebben gehad bij de strijd van de DPR in Oost-Oekraïne, dat sprake was van *overall control* van de Russische Federatie over de DPR.

Daarbij wijst de rechtbank op de omstandigheden dat meerdere DPR-leiders banden en contacten onderhielden met personen van Russische inlichtingendiensten, de Russische Presidentiële administratie en adviseurs van het Kremlin, terwijl verschillende DPR-leden zelf ook Russisch zijn en een achtergrond hebben binnen de Russische strijdkrachten. Verder stelt de rechtbank vast dat er in de contacten van DPR-leiders met hooggeplaatste personen binnen de Russische Federatie geregeld om hulp werd gevraagd, waaronder militair materieel, en dat die Russische hulp ook werd geleverd. Ook is er volgens de rechtbank een "overvloed aan aanwijzingen" dat de Russische Federatie een coördinerende rol op zich heeft genomen en instructies gaf aan de DPR. Tot slot wijst de rechtbank op bewijs voor onderling gecoördineerde militaire acties door de DPR en de Russische Federatie. Daarbij noemt de rechtbank berichten en rapporten van verschillende organisaties over regelmatige verplaatsingen van Russische militairen over de grens en *cross-border* aanvallen en tapgesprekken van DPR-leden, waaronder Dubinskiy en Pulatov, over Russische beschietingen.

Zie de volgende overwegingen in het vonnis:

Achtergrond DPR-leden

Meerdere van de toenmalige leiders binnen de DPR beschikken over de Russische nationaliteit en een aantal van hen heeft bovendien een achtergrond binnen de Russische strijdkrachten. Zo heeft bijvoorbeeld de toenmalige minister van Defensie van de DPR, verdachte Girkin, de Russische nationaliteit, is hij werkzaam geweest bij de Russische inlichtingendienst FSB en heeft hij deelgenomen aan de oorlogen in Tsjetsjenië, Transnistrië en Bosnië. Zijn plaatsvervanger in de DPR en 'hoofd van de inlichtingendienst' van de DPR, verdachte Dubinskiy, heeft eveneens de Russische nationaliteit, een achtergrond binnen de Russische militaire inlichtingendienst GROE en heeft deelgenomen aan de oorlogen in Afghanistan, Noord-Ossetië en Tsjetsjenië. Van de leiders binnen de DPR is evenwel niet in alle gevallen helder in welke hoedanigheid zij betrokken zijn geweest bij de DPR. Hoewel meerderen van hen aangeven dat zij in de Russische Federatie met pensioen (in reserve)

⁵ De vonnissen in de zaken tegen de vier verdachten worden in dit rapport als één vonnis vermeld, omdat daarin dezelfde feiten zijn vastgesteld. Voor vindplaatsen wordt steeds verwezen naar het vonnis in de zaak tegen Girkin (ECLI:NL:RBDHA:2022:12217).

waren en zelfstandig en vrijwillig naar Oekraïne zijn gekomen is niet duidelijk of dit ook daadwerkelijk het geval is of dat zij daarheen zijn gestuurd door de autoriteiten van de Russische Federatie. Voor sommigen van hen lijkt in ieder geval op basis van getapte gesprekken een nauwe band te bestaan met de Russische Federatie. Zo is over de invulling van meerdere ministersposten binnen de DPR contact geweest tussen leiders van de DPR en Surkov, destijds de naaste adviseur van de Russische president Poetin. In een getapt gesprek van 16 mei 2014 vertelt Borodai dat de regering (van de DPR) bekend gaat worden gemaakt, dat Moskou hem heeft verrast en dat hij tot premier wordt benoemd, tot grote teleurstelling van iemand anders die uit Moskou naar Oost-Oekraïne is gekomen. Borodai is kort na dit getapte gesprek ook daadwerkelijk tot premier van de DPR benoemd. Over de benoeming van een met naam genoemde persoon voor de functie van minister van Binnenlandse Zaken wordt in een getapt gesprek van 15 mei 2014 tussen Borodai en de voorzitter van de opperste raad van de DPR gezegd dat die kandidaat *'suits Moscow'* en dat de *'Moscow Generals'* zich daar in kunnen vinden. In een gesprek later die dag van diezelfde voorzitter van de opperste raad wordt door hem gezegd dat de lijst met regeringsposten van *'the hero city'* niet mag worden uitgebreid en dat één met naam genoemde persoon in elk geval niet in de Security Council komt, omdat Moskou hem niet heeft goedgekeurd. De toenmalige minister van Cultuur van de DPR heeft bovendien in een getuigenverhoor verklaard dat de vicepremiers van de DPR vanuit Moskou afkomstig waren en dat zij grote invloed hadden op het functioneren van de DPR.

Meerdere leiders van de DPR onderhielden rondom de tenlastegelegde periode banden met personen van Russische inlichtingendiensten, de Presidentiële administratie en adviseurs van het Kremlin. In getapte gesprekken wordt geregeld gerefereerd aan het opnemen van contact met 'Moskou'. Een voorbeeld is een gesprek tussen Dubinskiy en Bezler op 4 juli 2014, waarin Dubinskiy vertelt dat Girkin contact heeft gehad met Moskou, maar dat Moskou niet wil dat Sloviansk wordt overgegeven. De rechtbank wijst ook op een gesprek van Girkin op 10 juli 2014 waarin hij tegen Dubinskiy zegt dat hij constant aan de telefoon hangt om in contact te komen met Moskou om te rapporteren over de situatie. Met verschillende hooggeplaatste personen in de Russische Federatie werden contacten onderhouden, soms ook via speciale communicatiemiddelen (*'the Glass'*) en via vanuit de Russische Federatie geleverde beveiligde telefoons. Zo had Borodai, de leider van de DPR, in de periode van 20 juni 2014 tot in augustus 2014 vrijwel dagelijks contact met Surkov. In een interview van 16 juni 2014 wordt Surkov door Borodai 'onze man in het Kremlin' genoemd.

Naar het oordeel van de rechtbank kunnen deze verwijzingen naar *'Moskou'* en *'the hero city'* niet anders worden geduid dan als verwijzingen naar de regeringszetel en worden daarmee dus de autoriteiten van de Russische Federatie bedoeld.

Steun

In de contacten van DPR-leiders met hooggeplaatste personen binnen de Russische Federatie werd geregeld om hulp gevraagd, zoals benodigde mankracht, militair materieel en training. Deze hulp werd ook geleverd.

In uitspraken van vertegenwoordigers, rapporten en rapportages van organisaties zoals de NAVO, de VN Veiligheidsraad, het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken, de OVSE en *Human Rights Watch* wordt melding gemaakt van bevoorrading en bewapening van separatisten vanuit de Russische Federatie. Daarbij wordt gerefereerd aan konvoien met militaire wapens die de grens over zouden zijn gebracht. Dit komt overeen met hetgeen in getapte gesprekken is te horen. Zo vertelt Dubinskiy in een getapt gesprek op 12 juni 2014 dat duidelijk is geworden dat Rusland hulp verleent, waaronder

zware wapens, zegt Kharchenko in een gesprek op 20 juni 2014 tegen Dubinskiy dat ook het tweede konvooi dat over de grens kwam niet is wat ze verwachtten en verwachtte Girkin op 15 juli 2014 een lading, een groot ding dat heel fijn voor 'ons' is, die op de grens moet worden aangenomen. Hoewel uit taps niet altijd blijkt of het gaat om wapens en goederen van private verstrekkers of van de Russische overheid, heeft de minister van Cultuur van de DPR verklaard dat verzoeken uit de ministerraad van de DPR om wapens door Borodai werden doorgezet naar de GROE. Na goedkeuring van de GROE werden de wapens via de 'Black Zero' (de rechtbank begrijpt: illegale grensovergang) Oekraïne binnen gebracht. De rechtbank constateert daarnaast dat de NAVO meermalen de Russische Federatie heeft opgeroepen om te stoppen met het geven van steun en wapens aan de Oekraïense separatisten.

In getuigenverklaringen wordt ook melding gemaakt van financiering van de DPR door de Russische Federatie. Door de toenmalige minister van Arbeid en Welzijn van de DPR is bijvoorbeeld verklaard dat de persoon die de financiering regelde deze ontving met medewerking van de Russische presidentiële administratie en dat de Russische Federatie de DPR financierde sinds ten minste de zomer van 2014. Ook in getapte gesprekken wordt gesproken over steun die uit de Russische Federatie komt. Zo wordt in een gesprek van 13 juli 2014 door een DPR-strijder geklaagd hoe het zit met spullen en salarissen, waarop wordt geantwoord dat 'ze' vandaag voor een lading naar Rostov gaan. In de getapte gesprekken wordt veelal geen directe melding gemaakt van de bron van de financiering binnen de Russische Federatie, anders dan de vermelding dat dit vaak via Rostov loopt. De rechtbank concludeert dat hiermee de Russische stad Rostov wordt bedoeld.

In diverse getuigenverklaringen wordt gesproken over militaire trainingen voor de strijders van de DPR die plaatsvonden in de Russische Federatie. Vaak ging het daarbij om training in (wederom de Russische plaats) Rostov. Ook in getapte gesprekken wordt over trainingen en een trainingskamp gesproken. In een tapgesprek van 2 juli 2014 spreken separatisten over hun dringende behoefte aan mensen en over wanneer de 'kampmannen' hier arriveren, en op 3 juli 2014 vertelt een DPR-strijder dat de jongens naar de training 'across the river' gingen. Ook hiervoor geldt dat niet altijd blijkt of deze trainingen op private basis werden gegeven of waren opgezet door of vanuit de Russische autoriteiten. In een gesprek van de toenmalige minister van Defensie van de LPR, waarmee de DPR samenwerkte, wordt echter wel duidelijk verwezen naar de rol hierbij van de Russische GROE. In dat gesprek van 15 juli 2014 wordt de minister verteld over een training die wordt aangeboden voor tien personen, waarop de minister aangeeft dat dit via de GROE moet lopen. Ook uit enkele getuigenverklaringen blijkt van betrokkenheid bij trainingen door Russische instanties. Zo verklaart getuige M58, over wie later meer, dat hij naar de FSB werd gebracht en toen naar een kamp in het Russische Rostov, waar hij werd opgeleid. Daarna werd hij naar de Donbas gebracht.

Coördinatie en instructies

Voor de vraag of sprake was van *overall control* is vooral van belang of — los van de achtergrond van de DPR-leden en de steun door de Russische Federatie aan de DPR — de Russische Federatie een coördinerende rol op zich heeft genomen en instructies heeft gegeven aan de DPR. Naar het oordeel van de rechtbank bevat het dossier hiervoor een overvloed aan aanwijzingen. Er zijn, zoals hiervoor reeds aangegeven, vele tapgesprekken waarin aan (personen werkzaam voor) 'Moskou' wordt gerapporteerd over de situatie in het veld, zoals tegenslagen en behaalde successen. Ook getuigt een aantal tapgesprekken van planning vanuit de autoriteiten van de Russische Federatie. Zo wordt in een tapgesprek van 3 juli 2014 door Surkov aan Borodai gemeld dat Antyufeev (rechtbank: kort daarna vicepremier voor staatsveiligheid van de DPR) de kant van Borodai op komt en dat 'ze' al op zaterdag

naar het Zuiden vertrekken om gevechtsklaar te zijn. Op 11 juli 2014 vertelt Surkov vervolgens aan Borodai dat hij heeft gesproken met degenen die aan de leiding staan van *'this whole military story'* en dat ze hebben aangegeven dat zij met voorbereidingen bezig zijn en alles gaan versnellen. En op 10 juli 2014 belt een leider van de DPR om te vertellen dat hij in Moskou een opdracht heeft gekregen om het eerste Kozakken Regiment van Novorossya te vormen.

In getapte gesprekken wordt voorts gesproken over de rol van Moskou met betrekking tot concrete operaties. In een getapt gesprek van 4 juli 2014 met betrekking tot Sloviansk vertelt een leidinggevende van de DPR dat er contact is geweest met Moskou, maar dat Moskou niet wil dat Sloviansk wordt overgegeven. Omdat geen concrete steun kwam, is dit bevel niet opgevolgd, zo werd door de minister van Defensie van de DPR, verdachte Girkin, verklaard in een interview van juli 2014. In een telefoongesprek van 18 juli 2014 wordt door twee leden van de DPR gesproken over de omsingeling van een Oekraïense brigade, waarop één van de twee gespreksdeelnemers te kennen geeft dat hij contact heeft gehad met Moskou en dat Moskou heeft aangegeven dat de levens van de soldaten gespaard moeten worden. Ook opvallend in dit kader is een reeks telefoongesprekken tussen Borodai en een Russisch nummer op 21 juli 2014. Borodai wil de baas spreken, maar die is niet beschikbaar. Borodai vraagt — toenemend indringend — of de baas hem kan terugbellen, omdat hij advies en instructies nodig heeft over aspecten van de afhandeling van de ramp met de MH17; bijvoorbeeld met betrekking tot de koelwagens en de zwarte doos. Daarnaast wil Borodai graag gesprekspunten weten voor een persconferentie. Borodai merkt hierbij op dat hij aanneemt dat 'onze burens' wel iets over de zaak willen zeggen. De omstandigheid dat Borodai hier spreekt over 'onze burens', en vraagt naar 'de baas' terwijl hij zelf de hoogste in rang is binnen de DPR, bevestigt naar het oordeel van de rechtbank dat de baas waar hij naar vraagt een vertegenwoordiger is van de autoriteiten van de Russische Federatie.

Directe deelname Russische Federatie

In de berichtgeving en rapporten van verschillende organisaties wordt gesproken over (artillerie)beschietingen op Oekraïens grondgebied, die vanuit de Russische Federatie zouden zijn uitgevoerd. Vanaf de eerste helft van juli 2014 zouden Russische militairen zich met regelmaat over de grens verplaatsen en zouden *cross-border* aanvallen plaatsvinden. In een onderzoek wijst het *International Partnership for Human Rights* op artilleriebeschietingen bij de grens met de Russische Federatie op een Oekraïens kampement begin juli 2014, en in een ambtsbericht van 16 november 2016 stelt ook de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (MIVD) dat er tussen 11 juli 2014 en 17 juli 2014 door raketartillerie eenheden vanaf Oekraïens grondgebied nabij de Russische grens is geschoten op onbekende doelen in Oekraïne. Volgens het bericht tonen de aangetroffen rij- en afvuursporen aan dat artillerie-installaties vanuit het Russische grondgebied Oekraïne zijn binnengereden. Ook getuigen hebben verklaard over Russisch materieel dat door Russische militairen was bemand, de grens overstak, beschietingen uitvoerde en vervolgens weer terugreed. Daarnaast bevestigen tagesprekken het bestaan van dergelijke aanvallen. Zo wordt in een getapt gesprek van 12 juli 2014 tussen twee leden van de DPR gezegd dat Rusland eindelijk is begonnen met het openen van vuur op de Oekraïense strijdkrachten. In een getapt gesprek van 16 juli 2014 wordt door twee DPR-leden, namelijk de verdachten Dubinskiy en Pulatov, gesproken over de problemen die zij hebben omdat ze onder vuur liggen. Pulatov geeft aan dat Rusland los kan gaan, waarop Dubinskiy antwoordt dat hij posities op de kaart heeft aangegeven die naar Moskou zullen worden gestuurd. In een gesprek van 17 juli 2014 zegt verdachte Dubinskiy dat Rusland vanaf haar kant op hun posities zou knallen. Voornoemde gesprekken zijn slechts voorbeelden van meerdere vergelijkbare getapte gesprekken in

het dossier. Dit alles duidt niet slechts op een vorm van parallelle directe betrokkenheid, maar vooral op onderling gecoördineerde militaire acties door de DPR en de Russische Federatie.

De Russische autoriteiten hebben tot dusver ontkend destijds betrokken te zijn geweest bij het conflict in Oost-Oekraïne. De rechtbank overweegt echter onder verwijzing naar het vorenstaande dat uit het dossier zonder meer blijkt dat door de Russische Federatie is voorzien in financiering van de DPR, de levering en training van manschappen en de levering van wapens en goederen. Daarnaast heeft de Russische Federatie in ieder geval vanaf half mei 2014 een bepalende invloed gehad op de invulling van meerdere hoge posities binnen de DPR, waaronder die van premier en minister van Defensie. Hiermee hebben de Russische autoriteiten aanzienlijke invloed gehad op het bewind van de DPR. Dat de Russische Federatie ook daadwerkelijk deze invloed heeft aangewend blijkt uit het feit dat de Russische autoriteiten al vóór het neerstorten van vlucht MH17 (direct) betrokken zijn geweest bij de coördinatie en uitvoering van militaire acties.

Gelet op het vorenstaande concludeert de rechtbank dat de Russische Federatie vanaf half mei 2014 tot aan in ieder geval het neerstorten van vlucht MH17 *overall control* heeft uitgeoefend over de DPR. Daarmee wordt het geografisch niet-internationale gewapende conflict geïnternationaliseerd en dus alsnog een internationaal gewapend conflict.

De rechtbank komt dan ook tot de conclusie dat op 17 juli 2014 op het grondgebied van Oekraïne een internationaal gewapend conflict heeft plaatsgevonden tussen Oekraïne en de DPR, die daarbij onder de *overall control* stond van de Russische Federatie.⁶

2.2 Russische herkomst van de Buk-TELAR

De rechtbank heeft verder vastgesteld dat de Buk-TELAR waarmee MH17 is neergeschoten, afkomstig is uit de Russische Federatie. Dit wapen wordt in de nacht van 16 op 17 juli 2014 door DPR-strijders aangevoerd en, nadat daarmee MH17 was neergeschoten, snel weer afgevoerd naar de Russische Federatie. In de ochtend van 18 juli 2014 wordt de Buk-TELAR op de grens met de Russische Federatie bij de plaats Severniy overgedragen en afgevoerd naar de Russische Federatie.

Zie onder meer de volgende overwegingen van de rechtbank:

Dan wordt [op 17 juli 2014] rond negen uur 's ochtends door Bibliothekar één Buk-M in Donetsk aangeleverd op een trailer. De Buk komt uit de Russische Federatie en gaat op bevel van Dubinskiy direct naar Pulatov in de corridor toe en gaat daar de problemen van de beschietingen door hoogvliegende Sushka's oplossen. Kharchenko krijgt van Dubinskiy de opdracht die Buk te begeleiden, in de buurt van Pervomaiske te plaatsen en daar met zijn mannen te bewaken.

(...)

⁶ Vonnis van de rechtbank Den Haag van 17 november 2022, ECLI:NL:RBDHA:2022:12217, 4.4.3.1.3.

In de nacht en vroege ochtend van 18 juli 2014 wordt druk gebeld over het afvoeren van de Buk-TELAR. Dat gebeurt tussen de uitvoerders daarvan, mannen van de DPR en de LPR, die onderling en ook met de twee aanwezige bemanningsleden contact hebben, maar ook op niveau van de ministers van Defensie van de DPR en de LPR. Daarbij ontstaat een misverstand over de begeleiding van de Buk-TELAR vanaf de grens tussen de DPR en de LPR tot aan het afgesproken eindpunt: de grens met de Russische Federatie bij Severniy. Girkin maakt zich hierover zeer boos in de richting van Dubinskiy en geeft hem opdracht het op te lossen. Dubinskiy probeert dat via Kharchenko voor elkaar te krijgen. Het misverstand wordt echter niet in de nacht opgelost, omdat telefoons onbereikbaar blijken. Maar in de vroege ochtend blijkt dat de Buk-TELAR onder begeleiding van Bibliothekar naar de Russische grens is afgevoerd en daar ook is aangekomen. Pas als dat duidelijk is, zijn Dubinskiy en Girkin er ook gerust op.

(...)

De rechtbank concludeert uit het voorgaande dat in de nacht van 16 op 17 juli 2014 door DPR-strijders een Buk-TELAR is aangevoerd vanuit de Russische Federatie. De behoefte aan dergelijk afweergeschut bestond al langere tijd en na zware gevechten op 16 juli 2014 waarbij de DPR grote verliezen leed zonder zich daar afdoende tegen te kunnen verweren was het systeem erg welkom. De in de nacht en vroege ochtend aangevoerde Buk-TELAR werd daarom direct na ontvangst in de ochtend van 17 juli 2014 doorgestuurd naar de frontlinie bij de corridor tussen Snizhne en de grens met de Russische Federatie ten zuiden daarvan, en in de middag van 17 juli 2014 in door de DPR bezet gebied nabij Pervomaiskyi ingezet in hun strijd tegen het Oekraïense leger. Als gevolg van die inzet is niet een Sushka, maar vlucht MH17 neergehaald en zijn de 298 inzittenden van die vlucht om het leven gekomen. Nadat duidelijk was geworden dat deze ramp zich had voorgedaan door de inzet van de Buk-TELAR is die snel weer afgevoerd naar de Russische Federatie, in de verwachting dat zo een internationaal schandaal was voorkomen.⁷

2.3 Buk-TELAR met bemanning

De rechtbank heeft niet alleen vastgesteld dat de Buk-TELAR afkomstig was uit de Russische Federatie, maar ook dat er een eigen bemanning meeging. Al op 8 juni 2014 meldt Girkin bij de zelfverklaarde premier van de Krim, Aksyonov, dat de DPR behoefte heeft aan luchtverdedigingswapens met groter bereik dan MANPADS en met getrainde bemanning erbij. Als op 16 juli 2014 de nood voor de DPR hoog is, wordt het gewenste wapen verstrekt: een Buk-TELAR met bemanning. Tijdens de aan- en afvoer van dit wapen belt Pulatov met het telefoonnummer van één van de bemanningsleden. Kort na het neerschieten van MH17 blijft er aanvankelijk één bemanningslid achter op de afvuurplek, maar uiteindelijk reist de bemanning met de op een trailer geladen Buk-TELAR terug in de richting van de Russische Federatie.

Dat blijkt onder meer uit de volgende vaststelling van de rechtbank:

Uit de tagesprekken en het beeldmateriaal, gezien in onderling verband ook met de eerder genoemde bewijsmiddelen, leidt de rechtbank af dat na een periode van staakt-het-vuren de gevechten tussen de

⁷ Vonnis van de rechtbank Den Haag van 17 november 2022, ECLI:NL:RBDHA:2022:12217, 6.2.4.4.

separatisten en het Oekraïense leger eind juni - begin juli 2014 weer begonnen en dat de separatisten daarbij te lijden hadden onder bombardementen en beschietingen van het Oekraïense leger. Op 8 juni 2014, terwijl hij op dat moment vanuit Sloviansk ongeveer acht weken actief was in Oost-Oekraïne, maakt Girkin daar al melding van in een gesprek met Aksyonov, de premier van de Republiek de Krim die Girkin heeft verzocht actief te worden in de strijd in Oost-Oekraïne. Girkin benoemt aan Aksyonov de behoefte aan militaire ondersteuning van Russische zijde om succesvol te zijn in de strijd tegen Oekraïne. Onderdeel daarvan zijn ook luchtverdedigingswapens, waaronder systemen met een groter bereik dan Manpads. Girkin wil het gewenste militaire materieel geleverd krijgen met getrainde bemanning erbij, want de DPR heeft geen tijd om op te leiden. Aksyonov is met het verzoek bezig en hulp en coördinatie vanuit Rusland lijken er aan te komen.

(...)

Ook uit getapte telefoongesprekken wordt duidelijk dat de strijd moeizaam is; vijandelijke posities kunnen niet worden doorbroken en er is sprake van Oekraïense luchtaanvallen met Sushka's en van voortdurende artilleriebeschietingen door de Oekraïners, met veel doden en gewonden aan de kant van de DPR tot gevolg. (...) Tegen de Sushka's kunnen de DPR-strijders niets: weliswaar worden die dag door hen met Manpads twee Sushka's neergeschoten, maar overwegend vliegen die Sushka's te hoog om ze met de middelen die de DPR heeft te kunnen raken. Zeker ook omdat de Strela kapot is. Die wordt aankomende nacht (nacht van 16 op 17 juli 2014) afgevoerd ter reparatie, meldt Pulatov aan Dubinskiy. Pulatov heeft om die reden ook geen behoefte aan tanks, maar aan fatsoenlijke luchtafweer, vertelt hij aan Dubinskiy. Daarna spreekt Dubinskiy tegenover DPR-strijder Sanych de wens uit een Buk te krijgen die hij dan die ochtend naar de corridor kan sturen, anders ziet het er niet goed uit. Tegen Pulatov zegt Dubinskiy dat als ze die nacht een Buk-M krijgen, die dan direct naar Pulatov zal gaan en dat die Buk-M hun enige hoop is. In het licht van het moeizame verloop van de strijd, veroorzaakt door zware artilleriebeschietingen en luchtaanvallen, en de verzuchtingen van Dubinskiy en Pulatov daarover, moet de wens om over een Buk-M te kunnen beschikken worden gezien als de uiting van de wens om te kunnen beschikken over een groter en steviger wapen om weerstand te kunnen bieden aan de voortdurende Oekraïense (lucht)aanvallen. Een Buk-M zou daarvoor zeer geschikt zijn.

(...)

Terwijl de Buk-TELAR onderweg is van de Furshet naar Pervomaiskyi belt Pulatov tevergeefs drie keer naar een telefoonnummer eindigend op -6335. Naar het oordeel van de rechtbank staat genoegzaam vast dat dit het nummer is van een bemanningslid van de Buk-TELAR. Dit blijkt uit de omstandigheid dat op het moment dat Pulatov belt met dit nummer, de gebelde telefoon een zendmast op de Gagarinastraat in Snizhne aanstraalt en precies op dat moment blijktens tapgesprekken en de hiervoor genoemde video een Buk-TELAR zelfstandig rijdt op de Gagarinastraat in Snizhne richting Pervomaiskyi. Deze omstandigheid in combinatie met het feit dat de historische verkeersgegevens van die avond laten zien dat Pulatov — nadat Kharchenko hem heeft verzocht contact op te nemen met de bemanning van de Buk-TELAR omdat een bemanningslid is achtergebleven op de afvuurplek — binnen ruim tien minuten vier keer belt met dit nummer, toont naar het oordeel van de rechtbank overtuigend aan dat dit het nummer moet zijn geweest waarop een bemanningslid van de Buk-TELAR bereikbaar was. Dit temeer nu dit nummer alleen op 17 juli 2014 in gebruik is geweest.

(...)

Zoals in het voorgaande al aangegeven was direct na het neerstorten van MH17 aandacht voor het veilig wegzetten van de Buk-TELAR, maar na enige uren wordt dat anders en worden bevelen gegeven om de Buk-TELAR af te voeren. Die gesprekken vinden allemaal plaats na de gesprekken over welk vliegtuig nou met de Buk-TELAR van de DPR-strijders is neergeschoten. Omdat hij het te druk heeft vanwege het neerstorten van MH17 geeft Girkin om half negen aan Dubinskiy de opdracht om de Buk-TELAR te evacueren en naar de grens tussen de DPR en de LPR te brengen, waar die zal worden opgehaald. Hieruit leidt de rechtbank af dat Girkin vóór het geven van deze opdracht contact moet hebben gehad met de LPR, hetgeen later op de avond ook blijkt. Dubinskiy neemt de uitvoering van deze opdracht gelijk ter hand en meldt aan Kharchenko dat de Buk-TELAR naar de regiogrens moet worden gebracht en dat daarvoor een trailer komt. Als Kharchenko daarmee aan de gang gaat en de Buk-TELAR bij het *checkpoint* wil gaan ophalen, hoort hij van zijn ondergeschikte dat de Buk-TELAR al op eigen kracht naar Snizhne is vertrokken. Kort daarna blijkt dat één van de bemanningsleden is achtergebleven bij het *checkpoint*. Kharchenko geeft zijn ondergeschikte dan opdracht om dat bemanningslid naar de Furshet te brengen en vraagt aan Pulatov om hierover contact te zoeken met de andere bemanningsleden van de Buk-TELAR. Dat lukt echter niet.⁸

(...)

Getuige S21, call sign Leshy, is één van degenen die door Kharchenko met de afvoer [van de Buk-TELAR] wordt belast. S21 heeft een getuigenverklaring afgelegd over de manier waarop het eerste deel van de reis is gegaan. Hij heeft verklaard dat de Buk-TELAR in Snizhne op een trailer met een witte cabine was gereden en van Snizhne naar Krasnyj Luch moest worden gebracht, waar de begeleiding zou worden overgedragen aan anderen. Uiteindelijk, zo verklaart S21, wijzigde het plan met betrekking tot de overdracht van de begeleiding van de Buk-TELAR en is hij met de Buk-TELAR meegereisd tot Debaltseve, waarna de bemanning met de trailer zelf is verder gereisd in de richting van Luhansk. Vanaf hier kenden ze de weg. Deze verklaring vindt verankering in zowel de inhoud van verschillende tapgesprekken op de telefoon van S21 als in de zendmastgegevens, waarin de route die S21 reed is te volgen van Snizhne, via Krasnyj Luch naar Debaltseve. Hoewel S21 niet heeft verklaard over het vervolg van de route richting de grens met de Russische Federatie heeft hij wel aangegeven dat de bemanning de bekende weg wilde volgen. De rechtbank overweegt dat de route vanaf Debaltseve via Luhansk overeenkomt met de route die de dag ervoor op de heenweg zeer waarschijnlijk is gereden. Dat deze route op de terugweg is gevolgd wordt bevestigd door het navolgende. In een gesprek tussen Bibliothekar en Dubinskiy zegt Bibliothekar dat hij 'het doosje' heeft afgevoerd en dat het nu daar, in dat gebied is. Een minuut later belt Dubinskiy naar Girkin en vertelt hem dat Bibliothekar het persoonlijk daar naartoe heeft gebracht. De rechtbank begrijpt daaruit dat de Buk-TELAR over de grens naar de Russische Federatie is gebracht. De telefoon van Bibliothekar straalt die nacht meerdere zendmasten aan op de route tussen Debaltseve en Luhansk en plaatst hem — en daarmee dus ook de Buk-TELAR — om 04.51 uur in Luhansk, waarna de telefoon verder beweegt richting het oosten. De rechtbank stelt vast dat de Buk-TELAR die in Pervomaiskiy was die nacht op dát tijdstip in die richting door Luhansk reed en dus op deze video is te zien. Deze Buk-TELAR is in de ochtend van 17 juli 2014 op verschillende soorten beeldmateriaal vastgelegd toen het op weg was

⁸ Vonnis van de rechtbank Den Haag van 17 november 2022, ECLI:NL:RBDHA:2022:12217, 6.3.4.4.

naar Pervomaiskyi. Uit een simpele vergelijking van het aantal raketten op de Buk-TELAR blijkt dat die nacht na de ramp één raket ontbreekt, die er die ochtend voor de ramp nog op zat.⁹

2.4 Verantwoordelijkheid inzet Buk-TELAR en afvuren Buk-raket

Verder heeft de rechtbank zich in het vonnis uitgelaten over de bredere verantwoordelijkheid voor de inzet van de Buk-TELAR en het neerschieten van MH17.

Daarbij heeft de rechtbank vastgesteld dat het gebruik van een Buk-TELAR een goed opgeleide bemanning vraagt, de inzet ervan de nodige voorbereiding vergt en het afvuren van een Buk-raket volgens een bepaalde procedure verloopt. Daarom kan een Buk-raket niet per ongeluk of in een opwelling worden afgevuurd. Verder leidt het neerhalen van een vliegtuig op grote hoogte volgens de rechtbank zonder meer tot de dood van alle inzittenden. Volgens de rechtbank was de bemanning op geen enkele wijze gerechtigd om vliegtuigen of andere luchtvaartuigen neer te schieten in Oost-Oekraïne. Omdat de inzet van de Buk-TELAR in dit geval niet bedoeld was ter afschrikking, maar erop gericht was om daadwerkelijk vliegtuigen neer te halen, met alle gevolgen van dien, komt de rechtbank tot de conclusie dat de bemanningsleden van de Buk-TELAR en een ieder die heeft bijgedragen aan de inzet van dit wapen opzet (en voorbedachte raad) hadden op het wederrechtelijk doen verongelukken van een vliegtuig en de dood van inzittenden.

Daarbij overweegt de rechtbank dat niet kan worden vastgesteld hoe de bemanning heeft gehandeld bij het afvuren van de Buk-raket op de MH17 en wie daartoe de opdracht heeft gegeven. Evenmin kan worden vastgesteld of er doelbewust op een burgervliegtuig is geschoten of dat dit gebeurd is in de veronderstelling dat de MH17 een militair vliegtuig was. Volgens de rechtbank is het volstrekt onaannemelijk dat er doelbewust een burgervliegtuig is neergehaald en is het aannemelijk dat MH17 bij vergissing is getroffen.

Zie de volgende overwegingen van de rechtbank in het vonnis:

Waarom is de MH17 neergehaald: opzet, wederrechtelijkheid en voorbedachte raad

De rechtbank merkt — met het Openbaar Ministerie en de verdediging van verdachte Pulatov — op dat op grond van het strafdossier niet kan worden vastgesteld hoe de bemanning van de Buk-TELAR heeft gehandeld bij het afvuren van een Buk-raket op de MH17. Evenmin blijkt uit het dossier wie de opdracht heeft gegeven om een raket af te vuren en waarom dat is gebeurd.

De rechtbank heeft vastgesteld dat de Buk-raket is afgevuurd vanaf een landbouwveld nabij Pervomaiskyi en dat dit gebied op dat moment onder controle stond van de DPR. De Buk-TELAR is ingezet in de strijd van de DPR tegen de Oekraïense strijdkrachten om Oekraïense militaire vliegtuigen neer te halen. De DPR strijdkrachten hadden immers veel last van luchtaanvallen door Oekraïense militaire vliegtuigen.

In het zogenoemde doelbepalingsproces dat voorafgaat aan het afvuren van een wapen zoals een Buk-TELAR wordt een doel bepaald met het oog op een te bereiken effect. Vervolgens vindt controle van

⁹ Vonnis van de rechtbank Den Haag van 17 november 2022, ECLI:NL:RBDHA:2022:12217, 6.3.5.3.

het doel plaats en wordt de beslissing genomen al dan niet een raket af te vuren. Deze stappen en beslissingen hangen niet alleen samen met de technische werking van een wapensysteem zoals een Buk-TELAR, maar zijn ook voorgeschreven bij het uitvoeren van gevechtshandelingen volgens het internationale humanitaire recht (het oorlogsrecht). Daarbij komt ook aan de orde of de inzet van het wapen leidt of kan leiden tot schade aan objecten of tot slachtoffers die niet wordt beoogd. Dat kan aanleiding zijn van de inzet van het wapen af te zien of deze af te breken, bijvoorbeeld als wordt ingezien dat het doel een burgervliegtuig blijkt te zijn.

Het strafdossier bevat geen informatie over hetgeen zich in de Buk-TELAR heeft afgespeeld vlak voordat de Buk-raket werd afgevuurd. De rechtbank kan dan ook niet vaststellen of doelbewust op een burgervliegtuig is geschoten of dat de raket is afgevuurd in de veronderstelling dat de MH17 een militair vliegtuig was. Wel kan het volgende worden vastgesteld.

Een Buk-wapensysteem is primair bedoeld om te worden ingezet om (vijandelijke) luchtvaartuigen neer te schieten. De dood van de vijandelijke inzittenden kan eveneens een beoogd doel zijn van het neerschieten van het vliegtuig, maar dit hoeft niet. Door de enorme vernietigende kracht van het wapen en de gevolgen daarvan, welke gevolgen de rechtbank ook zelf bij de schouw heeft waargenomen, en het grote hoogtebereik is de kans dat inzittenden van het vliegtuig de aanval overleven evenwel nihil en een ieder die een specialistisch, kostbaar wapen als een Buk-TELAR inzet is zich hiervan bewust. Het gebruik van een Buk-TELAR vergt een goed opgeleide bemanning. Verder kan het wapen niet zomaar worden ingezet. Die inzet vraagt de nodige voorbereiding, waaronder het bepalen van en vervoer naar een locatie waar het wapen gebruikt kan worden. Het aldaar in gereedheid brengen van het systeem en het daadwerkelijk afvuren van een raket verloopt via een bepaalde al eerder omschreven procedure. Het is juist die uitgebreide, uit vele stappen bestaande voorbereiding die tot de conclusie leidt dat de gelegenheid heeft bestaan om na te denken over de voorgenomen daad en zich daarvan rekenschap te geven. Dat die gelegenheid daadwerkelijk is gebruikt, acht de rechtbank aannemelijk.

Dat betekent dat het afvuren van een Buk-raket niet per ongeluk gebeurt en ook niet in een opwelling, maar zeer bewust en doordacht volgens een (door technische vereisten) voorgeschreven werkwijze. Naar het oordeel van de rechtbank kan dan ook worden gezegd dat sprake is van opzet en een zeker beraad over het afvuren van de raket op het betreffende doel en dat de aard van het wapen en het doel van het gebruik ervan met zich brengen dat duidelijk is wat de gevolgen van het voorgenomen afvuren zullen zijn, namelijk het vernielen en doen verongelukken van het vliegtuig en het met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid om het leven brengen van de inzittenden ervan.

Het op deze wijze neerhalen van dit vliegtuig dat op tien kilometer hoogte vloog, leidt naar het oordeel van de rechtbank zonder meer tot de dood van alle inzittenden. Dat betekent in juridische zin dat het opzet van de bemanning van de Buk-TELAR erop gericht is geweest de inzittenden van dit vliegtuig van het leven te beroven en dat zulks is gebeurd met voorbedachte raad. Uit niets blijkt van enige contra-indicatie daarvoor waaraan een zwaarder gewicht moet worden toegekend. Tevens is het opzet van de bemanning erop gericht geweest dit vliegtuig te doen verongelukken door het afvuren van een Buk-raket, waarbij levensgevaar te duchten was voor de inzittenden van dat vliegtuig, terwijl als gevolg daarvan 298 personen om het leven zijn gekomen. Op geen enkele wijze was de bemanning gerechtigd om luchtvaartuigen neer te schieten, waarmee de wederrechtelijkheid daarvan is gegeven. Nu de inzet van een Buk-TELAR in deze context gericht is geweest op het daadwerkelijk neerhalen van een of meerdere vliegtuigen met alle gevolgen van dien, moet ervan worden uitgegaan dat voornoemd

opzet en voorbedachte raad niet alleen aanwezig waren bij degenen die de raket hebben afgevuurd, maar bij een ieder die heeft bijgedragen aan het mogelijk maken van de inzet van dit wapen. Zoals al eerder is overwogen is er geen enkele aanwijzing dat degenen die een rol hebben gespeeld bij het mogelijk maken van de inzet van dit wapen ervan uit zijn gegaan dat het wapen niet daadwerkelijk zou worden ingezet. Dat zij hebben bijgedragen aan de inzet met de bedoeling dat er een militair vliegtuig mee zou worden neergehaald en niet een burgervliegtuig doet hieraan niet af, zoals hierna uiteen zal worden gezet

Vergisscenario

Voordat de rechtbank zal ingaan op de vraag of deze feiten ten laste van de verdachten kunnen worden bewezen, gaat de rechtbank nader in op de vraag of de mogelijkheid of zelfs waarschijnlijkheid dat werd gedacht dat het vliegtuig dat werd neergeschoten een militair toestel was, en dat het niet de bedoeling was dat een burgervliegtuig werd getroffen (*error in objecto/persona*), van enige betekenis is bij de beoordeling van het opzet in deze strafzaak.

De rechtbank stelt voorop dat het volstrekt onaannemelijk is dat moedwillig een burgervliegtuig is neergehaald. Niet alleen omdat niet valt in te zien welk doel daarmee gediend zou zijn, maar ook omdat het strafdossier noch het onderzoek ter terechtzitting hiertoe enig aanknopingspunt biedt. Integendeel, uit de verklaring van M58 die op het veld aanwezig was en uit de telefonische reacties die volgen op het neerschieten van de MH17 blijkt eerder dat zij die erbij betrokken waren aanvankelijk dachten dat het was gelukt om een Oekraïens militair vliegtuig neer te schieten. Het maken van een vergissing acht de rechtbank echter wel aannemelijk, zeker in een situatie waarin slechts gebruik wordt gemaakt van een zelfstandig opererende Buk-TELAR en er geen andere vliegtuigen in de buurt vliegen waarmee het doelwit kan worden vergeleken. De rechtbank zal dan ook uitgaan van de situatie dat werd verondersteld dat een militair vliegtuig werd neergehaald.

In de jurisprudentie van onder andere de Hoge Raad wordt in een situatie waarin bij de uitvoering van een misdrijf abusievelijk een verkeerd doelwit wordt getroffen de fysieke pleger van het misdrijf onverminderd verantwoordelijk gehouden voor het misdrijf. De redenering hierbij is dat bij het delict moord het opzet is gericht op het met voorbedachte raad doden van een ander, waarbij indien achteraf blijkt dat niet de bedoelde persoon, maar een ander is gedood, nog steeds aan de delictsomschrijving is voldaan namelijk dat opzettelijk een ander is gedood. Dat geldt naar het oordeel van de rechtbank ook voor het opzettelijk en wederrechtelijk doen verongelukken van een vliegtuig. Als achteraf blijkt dat een ander soort vliegtuig is neergeschoten dan het bedoelde soort vliegtuig dan is nog steeds aan de delictsomschrijving voldaan. Hierbij is vooropgesteld dat het bij het ontbreken van een combattantenprivilege natuurlijk even strafbaar is om een militair te doden als om een burger te doden en dat het even strafbaar is om een militair vliegtuig neer te schieten als om een burgervliegtuig neer te schieten. En als het de bedoeling was een vliegtuig neer te schieten dat niet neergeschoten mocht worden en er is een vliegtuig neergeschoten dat niet neergeschoten mocht worden, dan is minst genomen de aanmerkelijke kans aanvaard dat daarbij mensen worden gedood die evenmin gedood mochten worden. Juridisch gezien is er geen verschil tussen beide vliegtuigen, noch tussen de status van de inzittenden. De vergissing doet dan ook niet af aan het opzet, noch aan de voorbedachte raad.

(...)

Naar het oordeel van de rechtbank is het onjuist om bij een deelnemer op afstand — anders dan bij de fysieke dader — het vereiste van voorwaardelijk opzet of een andere gradatie van verwijtbaarheid te

stellen bij de vraag of een vergissing van de fysieke dader kan worden toegerekend aan deze deelnemer op afstand. Voor deze deelnemers op afstand geldt immers net zo goed dat zij willens en wetens een rol hebben gespeeld bij een misdrijf. Het feit dat bij de uitvoering van dat misdrijf abusievelijk een verkeerd slachtoffer is gevallen zou de deelnemer net zo min als de fysieke dader mogen vrijpleiten. In concreto, zij die een strafrechtelijk verwijtbare rol hebben gespeeld bij de inzet van een Buk-TELAR met als (net zomin toegestaan) doel om een militair vliegtuig neer te schieten zijn dan ook reeds om die reden verantwoordelijk voor de gevolgen van deze onrechtmatige inzet, ook als de bemanning van de Buk-TELAR bij de uitvoering van dat misdrijf abusievelijk een burgervliegtuig in plaats van een militair vliegtuig heeft neergeschoten.

(...)

Daar draagt aan bij dat uit de bewijsmiddelen blijkt dat deze specifieke Buk-TELAR is ingezet in de strijd die de DPR voerde tegen de Oekraïense militaire autoriteiten; met deze Buk-TELAR is immers een raket afgevuurd vanaf een terrein dat in handen was van de separatisten in gevechten om een corridor te bewerkstelligen die van groot belang was voor (de strijd van) die separatisten. De corridor verbond namelijk het deel van de Donbas dat de separatisten al in handen hadden met de Russische Federatie, waardoor een directe en korte aanvoerroute voor materieel naar het bezette Donbas gebied bestond. In het licht van de doelstelling van de DPR, het desnoods met gewapende hand realiseren van een grotere onafhankelijkheid van Oekraïne waarbij de controle en autoriteit in (een deel van) de Donbas werden overgenomen, en gegeven het militaire luchtoverwicht dat Oekraïne in die strijd had op de dagen rond 17 juli 2014 specifiek in het gebied rondom Snizhne, was de Buk-TELAR een essentieel wapen om dat doel van de DPR te bereiken. Alle handelingen die verband hielden met het verkrijgen en het inzetten van die Buk-TELAR droegen dus bij aan het bereiken van het doel van de DPR. Daardoor kan gesteld worden dat de Buk-TELAR, ongeacht wie concreet het gezag en bevel voerde over de inzet daarvan en ongeacht de concrete opdracht die is gegeven aan de bemanning van die Buk-TELAR, ten behoeve en ten gunste was van de DPR.¹⁰

In het onderzoek dat de afgelopen acht en een half jaar is verricht, heeft het JIT op deze drie punten - doelbewuste aanval of vergissing, handelen van de bemanning bij afvuren en opdracht tot vuren - onvoldoende informatie kunnen vinden. Over de bevindingen van het JIT in het onderzoek naar de Buk-TELAR en zijn bemanningsleden, hun meerderen en de verantwoordelijken voor de verstrekking en de inzet van de Buk-TELAR, wordt verslag gedaan in dit rapport.

2.5 Ontkenning en tegenwerking Russische Federatie

In strijd met de waarheid hebben de Russische autoriteiten tot op heden elke betrokkenheid bij het conflict in Oost-Oekraïne in 2014 ontkend. Ook ontkennen zij elke betrokkenheid bij het neerschieten van MH17. De rechtbank heeft in haar vonnis vastgesteld dat de Russische autoriteiten in het kader van die ontkenning meermalen vervalst bewijsmateriaal hebben gepresenteerd:

¹⁰ Vonnis van de rechtbank Den Haag van 17 november 2022, ECLI:NL:RBDHA:2022:12217, 6.3.5.3.

De autoriteiten van de Russische Federatie, waaraan Almaz-Antey is verbonden, hebben — zoals de rechtbank hiervoor heeft vastgesteld — ten onrechte ontkend betrokken te zijn geweest in het conflict in Oost-Oekraïne. Daarnaast hebben zij ontkend enige betrokkenheid te hebben gehad bij de ramp met de MH17. In het kader van die ontkenning hebben de autoriteiten van de Russische Federatie bij herhaling bewijsmateriaal gepresenteerd waaruit zou moeten blijken dat niet zij verantwoordelijk waren voor de ramp met de MH17, maar de Oekraïense autoriteiten. Meermalen is dit zogenoemd bewijsmateriaal echter vervalst gebleken of waren duidelijke sporen van manipulatie waarneembaar.¹¹

Deze houding van de Russische autoriteiten heeft ook negatieve gevolgen voor het onderzoek naar de bemanning, hun leidinggevend en de verantwoordelijken voor de verstrekking van de Buk-TELAR aan de DPR. In de Russische Federatie heeft geen onderzoek kunnen plaatsvinden en bij rechtshulpverzoek gestelde vragen over Russische betrokkenheid zijn onbeantwoord gebleven.

2.6 Conclusie

Samengevat heeft de rechtbank vastgesteld dat:

- vanaf de tweede helft van mei 2014 sprake is van vergaande betrokkenheid van de Russische autoriteiten bij de strijd van de DPR;
- de Buk-TELAR waarmee MH17 is neergeschoten, afkomstig is uit de Russische Federatie en met een bemanning is gekomen;
- er een verantwoordelijkheid bestaat voor het neerschieten van MH17 van een ieder die heeft bijgedragen aan de inzet van de Buk-TELAR;
- onbekend is hoe de bemanning heeft gehandeld bij het afvuren van de Buk-raket op de MH17 en wie daartoe de opdracht heeft gegeven;
- het volstrekt onaannemelijk is dat er doelbewust een burgervliegtuig is neergehaald en het aannemelijk is dat MH17 bij vergissing is getroffen;
- de Russische autoriteiten tot op heden in strijd met de waarheid elke betrokkenheid bij het conflict in Oost-Oekraïne ontkennen en meermalen vervalst bewijsmateriaal hebben gepresenteerd.

Deze vaststellingen van de rechtbank zijn relevant voor de duiding van de hierna te bespreken onderzoeksbevindingen.

¹¹ Vonnis van de rechtbank Den Haag van 17 november 2022, ECLI:NL:RBDHA:2022:12217, 6.3.2.5.

3 Herkomst Buk-TELAR

Op basis van verschillende door het JIT verzamelde bewijsbronnen heeft de rechtbank vastgesteld dat de Buk-TELAR waarmee MH17 is neergeschoten afkomstig was uit de Russische Federatie. Het JIT heeft verder onderzoek gedaan naar de eenheid waartoe deze Buk-TELAR behoorde.

3.1 Identificatie Buk-TELAR

De bevindingen van het onderzoek naar de eenheid waartoe de Buk-TELAR behoort, heeft het Openbaar Ministerie eerder tijdens het proces uitvoerig besproken.¹² Deze identificatie van de Buk-TELAR heeft in verschillende stappen plaatsgevonden.

Eerst zijn de video's en foto's van de Buk-TELAR van 17 en 18 juli 2014 in Oekraïne onderzocht. De rechtbank heeft dit materiaal aangemerkt als authentieke beelden van de Buk-TELAR waarmee MH17 is neergeschoten en die beelden voor het bewijs gebruikt. Daarmee zijn deze beelden dus ook bruikbaar voor de identificatie van deze Buk-TELAR. De kwaliteit van de beelden gemaakt in Donetsk, Makeevka, Torez en Luhansk is zodanig goed, dat daarop in totaal 15 specifieke kenmerken van de TELAR zijn te onderkennen. Op basis van de combinatie én de locatie van die 15 kenmerken kan deze Buk-TELAR geïdentificeerd worden.

Om de herkomst van de TELAR te bepalen, heeft het JIT gezocht naar ander beeldmateriaal van een TELAR met precies dezelfde combinatie van kenmerken. Daarbij is beeldmateriaal gevonden van een Russisch militair Buk-konvooi dat zich van 23 tot en met 25 juni 2014 vanuit Koersk in de Russische Federatie langs de Russisch-Oekraïense grens in zuidelijke richting verplaatst. Dit konvooi, waarin een compleet Buk-systeem¹³ inclusief zes TELARs meerijden, is voor het laatst vastgelegd in het Russische Millerovo. Het gaat om 21 videobestanden en 9 berichten op sociale media met één of meerdere afbeeldingen. In dit konvooi bevindt zich een Buk-TELAR met op de linkerkant een tactisch voertuignummer dat begint met een 3, gevolgd door een klein wit streepje en dat eindigt met een 2 (hierna '3X2'). Deze Russische TELAR '3X2' bevat 14 van de 15 specifieke kenmerken van de Buk-TELAR waarmee MH17 is neergeschoten. Op de beelden van de Buk-TELAR van 17 en 18 juli 2014 waarmee MH17 is neergeschoten is op de linkerkant geen voertuignummer te zien, maar slechts een diagonale streep en een klein wit streepje. Uit onderzoek is gebleken dat het gebruikelijk is om een tactisch voertuignummer bij een operationele inzet weg te schuren of over te schilderen om herkenning te voorkomen. Het vijftiende kenmerk van deze Buk-TELAR – het restant van een tactisch voertuignummer aan de linkerkant in de vorm van een diagonale streep en een klein wit streepje – past qua vorm en locatie precies bij de '2' en het eerdergenoemde 'klein wit streepje' van het voertuignummer van de Russische Buk-TELAR '3X2'. Daarmee komt de Buk-TELAR waarmee MH17 is neergeschoten en die te zien is op beelden van 17 en 18 juli 2014 in

¹² Toelichting op het onderzoek naar het hoofdscenario (zitting van 8-10 juni 2020) en requisitoir (zitting van 20-22 december 2021).

¹³ Zie paragraaf 4.2 voor uitleg over nadere informatie over het Buk-systeem.

Oekraïne op alle 15 kenmerken overeen met de Buk-TELAR '3X2' die te zien is op beelden van 23 tot en met 25 juni 2014 in de Russische Federatie.

De derde en laatste stap was het onderzoek naar de uniciteit van deze overeenkomst van 15 identificerende kenmerken. Daarvoor is gezocht naar andere Buk-TELARs dan de '3X2' met dezelfde combinatie van kenmerken. Eerst is een dataset samengesteld van ongeveer 1,3 miljoen afbeeldingen van mogelijke Oekraïense en Russische Buk-systemen. Hierin is geautomatiseerd gezocht op basis van een door het Nederlands Forensisch Instituut ontwikkelde tool. Deze geautomatiseerde zoekslag heeft 463.584 afbeeldingen opgeleverd waarop mogelijk (een deel van) een TELAR te zien zou zijn, die vervolgens allemaal op het oog zijn gecontroleerd op weergave van een Buk-TELAR. Dit heeft 2.481 afbeeldingen opgeleverd, waarop één of meer Oekraïense en Russische Buk-TELARs (of onderdelen daarvan) te zien zijn. Al deze 2.481 afbeeldingen zijn onderzocht op aanwezigheid van de eerder genoemde 15 kenmerken. Resultaat van dit onderzoek was dat op geen van deze afbeeldingen een andere Buk-TELAR is aangetroffen met dezelfde combinatie van kenmerken als de TELAR op het Oekraïense beeldmateriaal van 17 en 18 juli 2014 en de '3X2' op het Russische beeldmateriaal van 23 tot en met 25 juni 2014.

3.2 Militaire eenheid

Vervolgens is onderzocht tot welke eenheid deze Russische Buk-TELAR '3X2' behoort. Daarbij is gekeken naar de beelden van het konvooi van 23 tot en met 25 juni 2014 en berichten op sociale media. Het was een opvallend konvooi dat veel bekijks trok. Onderweg zijn verschillende foto's en filmpjes van het konvooi gemaakt, die op internet zijn teruggevonden.

Op één van de video's van dit konvooi van 24 juni 2014 zijn vijf kentekens te zien die toebehoren aan de Russische 53e Anti Aircraft Missile Brigade (hierna AAMB). Deze 53e AAMB werkt met Buk-systemen en heeft zijn basis in Marshala Zukhova, vlakbij Koersk. De brigade wordt ook wel aangeduid met de militaire postcode 32406. Door geolocatie van de beelden van 23 tot en met 25 juni 2014 is de route van het konvooi gereconstrueerd. Daaruit blijkt dat het konvooi van 23 tot en met 25 juni 2014 vanuit Koersk in zuidoostelijke richting langs de Russisch-Oekraïense grens rijdt. Het konvooi wordt voor het laatst vastgelegd in de Russische plaats Millerovo, in de regio Rostov.

Naast beeldmateriaal zijn op sociale media ook veel berichten over dit konvooi aangetroffen. Deze zijn onder andere geplaatst door militairen van de 53^e AAMB en hun familieleden. Uit de inhoud van deze berichten blijkt dat het om een konvooi van de 53^e AAMB uit Koersk gaat en dat dit konvooi op weg is naar de regio Rostov.

Op basis van deze bevindingen concludeert het JIT dat de Buk-TELAR die MH17 heeft neergehaald, afkomstig is van de 53^e AAMB uit Koersk in de Russische Federatie.

4 Bemanning Buk-TELAR en leidinggevenden

In het vonnis benoemt de rechtbank niet alleen dat de Buk-TELAR waarmee MH17 is neergeschoten afkomstig is uit de Russische Federatie, maar ook dat deze met bemanning naar Oekraïne is gekomen. Ook benoemt de rechtbank dat de Buk-TELAR na het neerhalen met bemanning naar de Russische Federatie is teruggekeerd. Het JIT gaat er vanuit dat de bemanning en de Buk-TELAR tot dezelfde militaire eenheid behoren.

Verder stelt de rechtbank vast dat niet bekend is wie de opdracht aan de bemanning heeft gegeven, wat deze opdracht inhield en waarom de bemanning op het betreffende moment een Buk-raket op MH17 heeft afgevuurd. De rechtbank onderschrijft de bevindingen van het JIT dat de bemanning gebruik maakte van het Oekraïense telefoonnummer dat eindigt op -6335.

Om antwoord te kunnen geven op de vraag *waarom* vlucht MH17 is neergehaald en wie daarvoor verantwoordelijk kan of kunnen worden gehouden, is onderzoek verricht naar de identiteit van de bemanning en hun superieuren. Zij moeten die vraag immers kunnen beantwoorden. Hierna wordt eerst stilgestaan bij de reikwijdte van het onderzoek. Daarna worden de bevindingen besproken in het onderzoek naar de samenstelling en organisatie van de 53^e AAMB, de militaire bevelsstructuur, de ontplooiing van de 53^e AAMB bij de Russisch-Oekraïense grens, de identificatiemogelijkheden van de Buk-TELAR en de mogelijke leden van de bemanning van de Buk-TELAR en hun directe leidinggevenden.

4.1 Reikwijdte onderzoek

Complicerende factor in dit onderzoek is de afwezigheid van telecommunicatie met de bemanning. Het telefoonnummer dat eindigt op -6335 is alleen op 17 juli 2014 actief geweest in Oekraïne. Dit telefoonnummer is niet getapt en de gebruiker van dit nummer heeft ook geen gesprekken gevoerd met nummers die wel werden getapt; er is op 17 juli 2014 slechts één gesprek tot stand gekomen middels dit telefoonnummer. De inhoud van dit ene gesprek is niet bekend. Er zijn dus geen gesprekken met de bemanning, die inzicht zouden kunnen geven in hun identiteit of de omstandigheden waaronder zij de Buk-raket hebben afgevuurd. Evenmin zijn er gesprekken waarin over de identiteit van de bemanning of de redenen van het afvuren wordt gesproken. Anders dan in het onderzoek naar de verantwoordelijke DPR-strijders waar opgenomen telefoongesprekken de kern van het bewijs vormen, ontbreekt het in het onderzoek naar de bemanning, hun opdracht en hun direct leidinggevenden aan relevante telecomgegevens.

In het onderzoek zijn – voor zover nodig met machtiging van de rechter-commissaris - wel andere opsporingsmethoden ingezet om informatie van en over militairen van de 53^e AAMB te verkrijgen en is gebruik gemaakt van diverse bronnen. Zo heeft het JIT de beschikking gekregen over de inhoud van een aantal mailboxen: twee daarvan behoren toe aan officieren van de 53^e Brigade. In deze mailboxen zijn transportorders en andere documenten aangetroffen, die relevant zijn gebleken voor het onderzoek naar de activiteiten van de 53^e AAMB in de zomer van 2014. Concreet gaat het om een aantal langdurige ontplooiingen in de Russische grensregio met de Donbas in Oost-Oekraïne. In het onderzoek naar de bemanningsleden en hun leidinggevenden is

de aanvoerroute van Buk-TELAR '3X2' naar die grensregio instrumenteel. Aan de hand van die route kunnen mogelijk betrokken personen in kaart worden gebracht, net zoals dat in het onderzoek naar DPR-strijders is gebeurd. Datzelfde geldt voor de route die Buk-TELAR '3X2' na het neerhalen van vlucht MH17 na het passeren van de Russische grens heeft afgelegd. Het onderzoek naar deze routes wordt verderop in deze rapportage beschreven.

Tevens heeft uitgebreid onderzoek plaatsgevonden in open bronnen. In dit verband zijn onder andere satellietbeelden veiliggesteld. Daarnaast zijn satellietbeelden beschikbaar gesteld door de MIVD en de European Space Agency (ESA). Ook is onderzoek gedaan naar het bereik van in de Russische Federatie opgestelde (militaire) radarsystemen.

Verder heeft het JIT meerdere getuigenoproepen gedaan, zowel online als via video boodschappen en brieven. In het onderzoek naar de bemanning zijn vele getuigen gehoord, waaronder leden van de 53^e AAMB. Voor zover deze verhoren tot relevante bevindingen hebben geleid, worden zij in deze rapportage benoemd.

Daarnaast zijn sociale media accounts van leden en voormalig leden van de 53^e AAMB gemonitord en zijn reisbewegingen in kaart gebracht. Middels dit sociale media onderzoek zijn onder andere de eerder besproken orders geverifieerd. Op basis van de resultaten van dit onderzoek zijn meerdere militairen geïdentificeerd en is ook van meerdere leden van de 53^e AAMB die niet met naam in de orders worden genoemd, vastgesteld dat zij tijdens het neerhalen van MH17 in de grensregio ontplooid waren.

Voor duiding van de bevindingen is onderzoek gedaan naar de samenstelling en organisatie van de 53^e AAMB en de Russische militaire bevelsstructuur.

4.2 Samenstelling en organisatie 53^e AAMB

De 53^e AAMB is onderdeel van de Russische landmacht en is verantwoordelijk voor de operationele luchtverdediging in een bepaald gebied. In 2014 bestaat de 53^e AAMB uit een staf- en verbindingcompagnie, een technische ondersteuningscompagnie en drie operationele bataljons. Bij een volledige bezetting zijn er ruim 700 personen (in de rang van dienstplichtige, contractmilitair en officier) in de brigade actief.

De bataljons geven feitelijk uitvoering aan de luchtverdediging. Elk bataljon beschikt over een volledig Buk-systeem dat bestaat uit elf Buk-voertuigen: een commandovoertuig (CP), een radarvoertuig (TAR), drie lanceervoertuigen zonder radar (TELL) en zes lanceervoertuigen met eigen radar (TELAR). Uit veiliggestelde documenten van maart 2015 blijkt dat elk bataljon 123 posities voor dienstplichtigen, contractmilitairen en officieren heeft. Een bataljon staat onder bevel van een bataljonscommandant en zijn plaatsvervanger en heeft een eigen bataljonsstaf.

Elk bataljon is vervolgens verdeeld in drie compagnies (of batterijen). Iedere compagnie beschikt over twee TELARs en één TELL en staat onder bevel van twee officieren. Het commandovoertuig (CP) en radarvoertuig (TAR) bedienen elk van de drie compagnies. In haar vonnis gaat de rechtbank uit van de inzet van één (zelfstandige) Buk-TELAR.

De bemanning van een Buk-TELAR bestaat in de regel uit vier personen: een commandant, een eerste en tweede operator en een chauffeur. De commandant heeft de leiding over het voertuig en communiceert met het bataljons- of brigadecommando. Hij is de enige aan boord die geautoriseerd is om een raket te lanceren. Dit doet hij met de zogenaamde commandantsleutel die nodig is om een lancering uit te voeren. De commandant is een officier en volgt een vijfjarige opleiding, waarin hij leert om in alle typen BUK-voertuigen het bevel te voeren. Een operator is verantwoordelijk voor het aflezen van systemen en het bijsturen daarvan. Zijn taken kunnen ook door de commandant worden uitgevoerd. Een operator is in de regel contractmilitair of dienstplichtige. De opleiding voor operator duurt twee maanden en is gericht op een specifiek type Buk-voertuig. Ook chauffeurs zijn vaak contractsoldaten of dienstplichtigen. Naast het besturen van het voertuig moeten ze het voertuig ook onderhouden en kunnen repareren. Over de opleiding tot chauffeur is in het onderzoek niets bekend geworden.

4.3 Militaire bevelsstructuur

In 2014 is kolonel Sergei Muchkaev commandant van de 53^e AAMB. Volgens de Russische militaire wet is de commandant de eenhoofdig verantwoordelijke voor de uitvoering van operationele missies en moet hij bekend worden geacht met de actuele status van zijn eenheden.¹⁴ De 53^e AAMB is verantwoordelijk voor luchtverdediging in het gebied onder verantwoordelijkheid van het 20e Garde Leger in het Westelijk Militair District van de Russische strijdkrachten. Wanneer een eenheid van de 53^e AAMB operationele taken uitvoert buiten het eigen district, dan ligt de verantwoordelijkheid daarvoor bij de leiding van het betreffende district. Bij de inzet van Buk-TELAR '3X2' in 2014 is dit de leiding van het Zuidelijk Militair District. De commandant van dit district staat weer onder bevel van het hoofd van de generale staf van de Russische krijgsmacht en de minister van Defensie, Sergei Shoigu. Het hoofd van de generale staf en de minister van Defensie zijn weer ondergeschikt aan de president van de Russische Federatie, Vladimir Poetin. Als opperbevelhebber van de Russische krijgsmacht heeft president Poetin militair eindgezag.¹⁵

Uit formeel gezag volgt niet vanzelf feitelijke zeggenschap over de inzet van de Buk-TELAR. Op het onderzoek naar de Russische beslissing om een Buk-TELAR met bemanning te verstrekken aan de DPR wordt in hoofdstuk 5 ingegaan.

4.4 Ontplooiing 53^e AAMB

Uit het eerder besproken beeldmateriaal en berichten op sociale media volgt dat het konvooi met Buk-TELAR '3X2' een konvooi van het tweede bataljon van de 53^e AAMB betreft, dat tussen 23 en 25 juni 2014 van de militaire thuisbasis nabij Koersk naar Millerovo rijdt.

Uit de beschikbare mailboxen zijn verschillende documenten veilig gesteld. Het gaat onder andere om transportorders en daaraan gelieerde documenten, die zijn gericht aan Russische militairen die

¹⁴ Artikel 75 en 76 van de Presidentiele wet van november 2007, No. 1495 (geredigeerd op 21-02-2019), vastgesteld als algemeen militaire wetgeving van de strijdkrachten van de Russische Federatie.

¹⁵ <http://en.kremlin.ru/structure/president/authority/commander> (laatst geraadpleegd op 5 december 2022).

in 2014 werkzaam waren bij regionale militaire verkeerseenheden (de zogenaamde 47^e en 56^e VAI), maar ook om documenten die zijn te relateren aan de personeels- en materiaalafdeling van de 53^e AAMB.

De 47^e en 56^e VAI zijn in de zomer van 2014 betrokken bij de begeleiding van meerdere transporten van de 53^e AAMB, waaronder het konvooi van 23 tot en met 25 juni 2014. Uit de beschikbare documenten volgt dat de eindbestemming van dit konvooi Nizhnemityakin is, een plaats ten zuidwesten van Millerovo. Nizhnemityakin ligt ongeveer 15 kilometer van de Oekraïense grens en circa 40 kilometer van de Oekraïense grensplaats Severniy. Dit is de plaats waar de Buk-TELAR met bemanning in de ochtend van 18 juli 2014 door een DPR-strijder met call sign Bibliothekar wordt overgedragen. Vlakbij deze plaats heeft diezelfde Bibliothekar in de vroege ochtend van 17 juli 2014 de Buk-TELAR met bemanning opgehaald, nadat deze vanuit de Russische Federatie de grens werd overgebracht.

4.4.1 Verplaatsing Buk-TELAR '3X2' en andere Buk-voertuigen naar grensregio

Op basis van de inhoud van voornoemde Russische militaire orders en andere bronnen is onderzoek gedaan naar deze verplaatsing van Buk-TELAR '3X2' van de brigadebasis in Koersk naar de grensregio. Ook is onderzoek verricht naar de verblijfplaats van Buk-TELAR '3X2' in de periode van 25 juni 2014 tot het moment waarop deze in de vroege ochtend van 17 juli 2014 de Russisch-Oekraïense grens overgaat. Daarnaast is onderzocht wat met deze TELAR kan zijn gebeurd, nadat deze in de ochtend van 18 juli 2014 via de Oekraïens-Russische grens bij Severniy is teruggekeerd in de Russische Federatie. Verder is onderzocht welk personeel van de 53^e AAMB zich in diezelfde periode naar de grensregio heeft begeven. Dit alles vanuit de gedachte dat zicht op de Buk-TELAR zicht zou kunnen bieden op de bemanning.

Het JIT heeft de authenticiteit van deze orders en documenten vastgesteld op basis van de herkomst van deze stukken en de inhoud ervan gevalideerd door vergelijking met andere bronnen. Deze orders en documenten zien onder meer op verschillende ontplooiingen van de 53^e AAMB in de zomer van 2014. Het gaat om orders over het vervoer van materieel en personeel vanaf de militaire thuisbasis in Marshala Zhukova (nabij Koersk) naar de grensstreek met Oekraïne op drie momenten: vanaf 23 juni 2014, vanaf 15 juli 2014 en vanaf 19 juli 2014. Verder bevatten deze stukken informatie over het terughalen van personeel en materiaal vanaf Volchenskiy, een plaats ten zuiden van Millerovo, en Glubokiy naar de thuisbasis eind september en begin oktober 2014.

Buk-TELAR '3X2' is onderdeel van het konvooi van 23 juni 2014. Uit de orders blijkt dat personeel en materieel van de 53^e AAMB onder begeleiding van de 47^e en 56^e VAI op 23 juni 2014 de militaire basis in Koersk verlaten en gedurende twee dagen naar de eindbestemming Nizhnemityakin rijden, een plaats in de regio Rostov.

De in de orders beschreven route komt overeen met de route zoals die kan worden herleid uit de beschikbare beelden van dit konvooi. Op die beelden zijn elf gevechtsvoertuigen te zien die samen een Buk-bataljon vormen. Dit zijn: een commandovoertuig (CP), een radarvoertuig (TAR), drie lanceervoertuigen zonder radar (TELL) en zes lanceervoertuigen met eigen radar (TELAR). Deze Buk-voertuigen worden over de weg vervoerd door Kamaz trekker-opleggercombinaties, waarvan de zichtbare kentekens overeenkomen met kentekens die in de orders worden vermeld.

Van negen van de elf Buk-voertuigen zijn op de beelden de voertuignummers te zien. Eén daarvan is Buk-TELAR '3X2'. De overige acht identificeerbare Buk-voertuigen hebben een voertuignummer dat begint met een '2'. Het eerste cijfer van een voertuignummer verwijst naar het bataljon, waar het voertuig toe behoort. Dit betekent dat Buk-TELAR '3X2' afkomstig is van het 3e bataljon, terwijl de overige Buk-voertuigen in dit konvooi afkomstig zijn van het 2e bataljon. Het tweede cijfer van het voertuignummer verwijst naar één van de drie compagnies (of batterijen) van het betreffende bataljon en het derde cijfer (dat in geval van een TELAR altijd een 1 of een 2 is) naar één van de twee TELARs van de betreffende compagnie (of batterij). De zes Buk-TELARs van het 2e bataljon dragen dus de voertuignummers 211, 212, 221, 222, 231 en 232. In het eerste konvooi van 23 tot en met 25 juni 2014 bevinden zich wel vijf TELARs met voertuignummers 211, 212, 221, 231 en 232, maar geen TELAR met voertuignummer 222. De zesde TELAR in dit eerste konvooi is de '3X2' en lijkt mee te rijden in plaats van de TELAR met voertuignummer 222.

De orders bevatten geen informatie over het doel van de ontplooiing van Buk-TELAR '3X2' en ander materieel bij de Oekraïense grens. Wel is bekend dat Poetin reeds eind februari 2014 de opdracht geeft *'to conduct a sudden comprehensive check of the combat readiness of the troops/forces from Western Military District and Central Military District and some military branches'* en dat in maart 2014 door de minister van Defensie, Shoigu, zogenaamde *'surprise exercises'* zijn aangekondigd. Op 1 juni 2014 kondigt het Russische ministerie van Defensie bovendien aan dat vanaf die dag in de zomer meer dan 300 oefeningen zullen worden gehouden. Shoigu meldt vervolgens op 18 juni 2014 in een besloten vergadering met enkele leden van de Doema dat de krijgsmacht klaar is om elke taak te vervullen die door *'the country leadership and supreme commander'* wordt gegeven. In een document van november 2017 van de commandant van de 53^e AAMB wordt ingegaan op de geschiedenis van de brigade. Voor het jaar 2014 wordt melding gemaakt van *'strategische oefeningen op onbekend terrein'*.

In 2018 heeft het Openbaar Ministerie in een rechtshulpverzoek aan de Russische Federatie gevraagd waar de Buk-TELAR met voertuignummer '3X2' zich in de periode 23 juni tot en met 23 juli 2014 bevond. Deze vraag is onbeantwoord gebleven. Volgens de Russische autoriteiten zou er geen bewijs bestaan voor de aanwezigheid van enige Russische Buk-TELAR in Oost-Oekraïne en daarom was er ook geen reden om antwoord te geven op de vraag waar de TELAR met nummer '3X2' was in de periode van 23 juni tot en met 23 juli 2014.

Volgens de orders vertrekt op 15 juli 2014 een konvooi dat bestaat uit 48 personen- en vrachtvoertuigen naar dezelfde grensregio. In deze orders worden geen Buk-voertuigen vermeld. Wel blijkt uit deze orders en andere documenten dat vanaf 15 juli 2014 in totaal 193 militairen van de 53^e AAMB worden uitgezonden naar een plaats ten zuiden van Millerovo, vermoedelijk Volchenskiy.

Ter verificatie van de orders is ook gekeken naar de orders die betrekking hebben op het konvooi van 19 juli 2014. Deze orders zien op het transport naar de grensregio van onder andere tien Buk-voertuigen. Uit andere documenten en veiliggesteld beeldmateriaal volgt dat het om voertuigen van het 1e bataljon gaat. Op een satellietfoto van de thuisbasis van de 53e AAMB van 18 juli 2014 is te zien dat beladen trekker-opleggercombinaties staan opgesteld. Op beeldmateriaal van 19 en 20 juli 2014 zijn elf Kamaz trekker-opleggercombinaties te zien, die tien Buk-voertuigen en één pantservoertuig vervoeren. De route die deze voertuigen afleggen, past bij de route die wordt

beschreven in de orders. Ook de in de orders beschreven voertuigen, komen overeen met het beeldmateriaal.

De 53e AAMB bestaat zoals gezegd uit drie bataljons. Uit de combinatie van orders en het veiliggestelde beeldmateriaal volgt dat het 1^e en 2^e bataljon in de zomer van 2014 zijn ontplooid. Op de '3X2' na zijn er geen concrete aanwijzingen gevonden voor de verplaatsing van andere voertuigen van het 3^e bataljon naar de grens.¹⁶ Dat het 3^e bataljon niet zelfstandig is ontplooid, volgt uit onderzoek in open bronnen. Russische studenten hebben in de zomer van 2014 een training gevolgd bij de 53^e AAMB. Op foto's die zij op VK hebben geplaatst, zijn voertuigen van het 3^e bataljon te zien. Uit hun berichten blijkt dat de foto's zijn gemaakt op de thuisbasis van de 53^e AAMB in de periode van 22 juni tot en met 25 juli 2014.

4.4.2 Terugtrekking Buk-voertuigen 1^e en 2^e bataljon

Bij de orders is ook een memorandum aangetroffen met informatie over de terugtrekking van personeel en materieel van de 53^e AAMB, waaronder de Buk-voertuigen. Dit memorandum is van 23 september 2014 en ondertekend door de waarnemend commandant van de 53^e AAMB. Hierin wordt verwezen naar '*combat directive 399*' van het commandocentrum van het Westelijk Militair District. Volgens deze opdracht van het Westelijk Militair District moeten de staf en het 1e en 2e bataljon van de 53e AAMB tussen 26 september en 1 oktober 2014 worden teruggetrokken naar de brigadebasis bij Koersk. Over de Buk-voertuigen vermeldt de order dat van het 1e bataljon één commandovoertuig, één radarvoertuig, twee TELLs en vier TELARs moeten worden afgevoerd en van het 2e bataljon één commandovoertuig, één radarvoertuig, drie TELLs en vijf TELARs.

Het memorandum bevat geen informatie over de afvoer van de zesde TELAR van het 2e bataljon dat volgens eerdere orders in het konvooi van 23 tot en met 25 juni 2014 is aangevoerd. Het bevat ook geen informatie over het tweede radarvoertuig en de vijfde TELAR die volgens eerdere orders in het konvooi van 19 juli 2014 zijn aangevoerd. Volgens het memorandum worden alle Buk-voertuigen per spoor vervoerd en dus niet – zoals op de heenweg – via de weg. Zij moeten hiertoe op 27 september 2014 verzamelen bij de 'veldpositie van het 1^e bataljon', op twee kilometer ten zuidoosten van Volchenskiy. In het memorandum wordt verder vermeld dat de 9M38 Buk-raketten van het 1^e en 2^e bataljon op 24 en 25 september 2014 ontmanteld zullen worden.

De af te voeren Buk-voertuigen op 27 september 2014 moeten verzameld worden in de buurt van Volchenskiy. Het JIT heeft bij ESA navraag gedaan naar de beschikbaarheid van satellietbeelden van de omgeving Volchenskiy en de route van Volchenskiy naar Koersk in de periode van 27 september tot en met 2 oktober 2014, zoals genoemd in het memorandum. In deze periode zijn over deze route geen beelden beschikbaar met voldoende resolutie, met uitzondering van een satellietbeeld van 29 september 2014. Daarop is te zien dat ongeveer honderd militaire voertuigen in rijen staan opgesteld in de omgeving van een spoorlijn bij de plaats Likhovsky, ongeveer zes kilometer ten zuidoosten van Volchenskiy. Op dit satellietbeeld kunnen geen Buk-TELARs worden geïdentificeerd.

¹⁶ Hierbij wordt opgemerkt dat in het konvooi van 19 juli 2014 twee bedekte Buk-TARs meerijden. Nu de voertuignummers van deze TARs niet zichtbaar zijn, is onbekend van welk bataljon zij zijn.

Bij vergelijking van satellietfoto's van de thuisbasis van de 53^e AAMB van 27 juli en 2 oktober 2014 is te zien dat het aantal voertuigen op 2 oktober fors is toegenomen in vergelijking met 27 juli 2014.

4.4.3 Mogelijke afvoer van TELAR '3X2' vanaf 18 juli 2014

Op basis van het onderzoek is aannemelijk dat de ontplooide Buk-voertuigen van het 1^e en 2^e bataljon eind september 2014 zijn teruggekeerd naar de thuisbasis van de 53^e AAMB in Koersk. Daarmee is niet gezegd dat ook de Buk-TELAR waarmee MH17 is neergehaald, op dat moment is teruggekeerd naar de basis. Deze kan ook afzonderlijk en op ander moment zijn afgevoerd. Zoals gezegd blijkt uit het memorandum over de terugtrekking van het 1e en 2e bataljon dat van het 2e bataljon één Buk-TELAR minder terugkeert naar de basis.

Naast de aanvoer van de Buk-TELAR is ook de afvoer ervan na het neerhalen van vlucht MH17 instrumenteel in het onderzoek naar de bemanning en hun leidinggevenden. Het JIT heeft daarom onderzocht wat er na 18 juli 2014 is gebeurd met de Buk-TELAR waarmee MH17 is neergeschoten. Daarbij is rekening gehouden met de mogelijkheid dat dit wapen kort na het neerhalen van MH17 is teruggehaald naar de thuisbasis in Koersk. Hierbij is onderzoek gedaan naar de verschillende wijzen waarop deze afvoer kan hebben plaatsgevonden: via de weg, over het spoor of door de lucht.

In verband met een mogelijke afvoer over de weg, heeft het JIT bij ESA gevraagd naar de beschikbaarheid van satellietbeelden van de route tussen Severniy en Koersk vanaf 18 juli 2014. Daarop heeft ESA laten weten dat het alleen over satellietbeelden beschikt van het vliegveld van Koersk. Deze beelden worden later besproken. Voor nu volstaat de opmerking dat hierop geen Buk-TELAR is te zien.

De Nederlandse Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (MIVD) heeft een satellietfoto verstrekt van 20 juli 2014, 08:41 uur, waarop een militair terrein is te zien bij Millerovo. Daarop is een afgedekt voorwerp te zien dat op een dieplader staat. Andere bedekte voertuigen of diepladers zijn op dit satellietbeeld niet te zien. De uiterlijke kenmerken en afmetingen van dit bedekte voorwerp komen overeen met die van afgedekte voertuigen op diepladers die te zien zijn op de eerder besproken satellietafbeelding van de thuisbasis van de 53^e AAMB van 18 juli 2014. Verder is op 20 juli 2014 een foto geplaatst op VK, van een afgedekt militair voertuig op een dieplader met een Kamaz-trekker. Het is niet bekend waar en wanneer deze afbeelding is gemaakt. De contouren van het afgedekte voertuig komen overeen met die van een afgedekte Buk-TELAR op een video van 20 juli 2014 van het konvooi waarmee Buk-voertuigen van het 1^e bataljon werden aangevoerd. Het kenteken van de Kamaz-trekker op de VK-foto komt niet terug op het beeldmateriaal van het konvooi van het 1^e bataljon en evenmin op de lijst met kentekens in de transportorders van dit konvooi. Een Kamaz-trekker met hetzelfde kenteken als op de VK-foto komt wel terug op beeldmateriaal van 23 juni 2014 van het konvooi van het 2^e bataljon waarmee Buk-TELAR '3X2' is aangevoerd. Toen vervoerde deze vrachtwagen een Buk-TELAR, die niet was afgedekt; de foto van 20 juli 2014 is dus niet gemaakt tijdens dit eerdere konvooi. Meer informatie over deze VK-foto en satellietfoto van een afgedekt voertuig op een dieplader heeft het JIT niet kunnen vinden.

Over de mogelijke afvoer van de TELAR waarmee MH17 is neergehaald, zijn ook getuigen gehoord. Eén van hen is S31. Getuige S31 heeft verklaard dat hij kort na het neerschieten van MH17 heeft gesproken met een DPR-strijder die betrokken was bij de lokale luchtverdediging in Snizhne,

Vladimir Tsemakh. Deze getuige had van Tsemakh gehoord dat hij na het neerschieten een gedeprimeerd bemanningslid van de Buk had opgevangen en hem sterke drank had gegeven. Volgens Tsemakh zou dit bemanningslid later met een voertuig zijn opgehaald en naar Rusland zijn vertrokken. De Buk werd op een truck geladen en afgevoerd in de richting van Rostov. Tsemakh is hierover door het JIT gehoord en betwist de lezing van getuige S31.

Enkele honderden meters ten zuiden van de locatie waar het eerder besproken bedekte voertuig op 20 juli 2014 op een dieplader staat, ligt een spoorrangeerterrein. Langs de militaire basis van de 53^e AAMB in Marshala Zukhova loopt een spoorlijn met een aftakking die uitkomt op het militaire terrein. Onderzocht is of Buk-TELAR 3X2 in de periode na het neerhalen per spoor is teruggekeerd naar de basis. Hiervoor zijn echter geen aanwijzingen gevonden.

Tot slot heeft het JIT nog gekeken naar de mogelijkheid dat de Buk-TELAR waarmee MH17 is neergeschoten per vliegtuig is afgevoerd. Uit telecomgegevens volgt dat deze Buk-TELAR op 18 juli 2014 rond 06:00 uur de Oekraïens-Russische grens moet zijn gepasseerd. Volgens de MIVD staan op 18 juli 2014 om 04:21 uur op het dichtstbijzijnde vliegveld bij Rostov aan de Don twee vrachtvliegtuigen van het type Ilyushin-76, die in staat zijn om een Buk-TELAR te vervoeren. Op 19 juli 2014 om 16:10 uur staat er op hetzelfde vliegveld nog maar één van deze twee vliegtuigen. In de tussentijd heeft één van deze twee toestellen het vliegveld dus verlaten. Volgens satellietbeelden van ESA en Google Earth en informatie van de MIVD staat op 18 juli 2014 om 06:08 uur, 10:27 uur, 11:44 uur, rond de middag en om 14:31 uur een Ilyushin-76 op een militair vliegveld in de omgeving van de thuisbasis van de 53^e AAMB bij Koersk. Het toestel lijkt telkens op dezelfde locatie te staan. In de periode van 2010 tot en met 2014 heeft ESA geen soortgelijke vliegtuigen op deze vliegbasis waargenomen. Uitgaande van een terugkeer in de Russische Federatie op 18 juli 2014 rond 06:00 uur kan de Buk-TELAR in elk geval niet om 06:08 uur op het vliegveld in Koersk zijn afgeleverd. De vliegafstand van dit vliegveld tot dat bij Rostov aan de Don bedraagt naar schatting 600 kilometer. Meer informatie over een mogelijke afvoer van de Buk-TELAR via de lucht heeft het JIT tot op heden niet kunnen vinden.

Na de video in de vroege ochtend van 18 juli 2014 in Luhansk is geen beeldmateriaal meer gevonden waarop de Buk-TELAR waarmee MH17 is neergeschoten (herkenbaar) is afgebeeld.

4.4.4 Samenvatting

Buk-TELAR '3X2' is vanaf 23 juni 2014 met een konvooi van het 2e bataljon van de 53e AAMB in twee dagen naar de grensregio met de Donbas gereisd. In dit konvooi werden zes Buk-TELARs vervoerd, waarvan één is geïdentificeerd als de Buk-TELAR waarmee MH17 is neergehaald: TELAR '3X2'. Het JIT heeft onderzocht wat na het neerhalen van vlucht MH17 met Buk-TELAR '3X2' is gebeurd.

Uit telecomgegevens volgt dat deze op 18 juli 2014 omstreeks 06.00 uur 's ochtends via de grensovergang van Severniy terugkeert in de Russische Federatie. Volgens getuige S31 zou de TELAR met een truck naar Rostov zijn vervoerd. Het JIT heeft getracht zicht te krijgen op de verdere afvoer in de Russische Federatie. Hierbij is onderzocht of sprake is geweest van vervoer over de weg, via het spoor of door de lucht.

Voor vervoer via het spoor zijn geen aanwijzingen gevonden. Wel heeft het JIT een satellietfoto veiliggesteld van 20 juli 2014 uit de omgeving Millerovo waarop één afgedekt voertuig op een

dieplader is te zien, dat qua omtrek en afmetingen overeenkomt met de afgedekte voertuigen die op 18 juli 2014 zijn waargenomen op een satellietbeeld van de thuisbasis van de 53e AAMB. Op 20 juli 2014 wordt op sociale media een afbeelding geplaatst van één afgedekte Buk-TELAR, die op een Kamaz-vrachtwagen staat. Dezelfde vrachtwagen reed vanaf 23 juni 2014 mee in het konvooi van het 2e bataljon, waarin ook TELAR '3X2' meereed. Of het afgedekte voertuig op de satellietafbeelding hetzelfde voertuig is als de afgedekte TELAR op de VK-foto, kon niet worden vastgesteld. Evenmin kon worden vastgesteld of dit TELAR '3X2' betreft.

Onderzoek naar een mogelijke afvoer door de lucht, levert de volgende bevindingen op. Op het moment dat TELAR 3X2 in de ochtend van 18 juli 2014 de Russische grens passeert, staan op het dichtstbijzijnde militaire vliegveld in Rostov aan de Don twee IL-76's, die in staat zijn om een TELAR te vervoeren. Een dag later wordt nog maar één van deze IL-76's op dit vliegveld waargenomen. Waar de andere IL-76 is gebleven, kon niet worden vastgesteld. Op het militaire vliegveld van Koersk wordt op 18 juli 2014 op meerdere momenten vanaf 06:08 uur een IL-76 waargenomen. Deze IL-76 lijkt steeds op dezelfde locatie te staan. In de periode van 2010 tot en met 2014 heeft ESA dit niet eerder waargenomen op satellietbeelden van deze locatie. De IL-76 die om 06:08 uur op dit vliegveld aanwezig is kan in ieder geval niet een IL-76 van het vliegveld van Rostov aan de Don zijn die Buk-TELAR '3X2' naar Koersk heeft vervoerd, nu TELAR '3X2' omstreeks 06.00 uur de grens nabij Severniy is gepasseerd en dus niet om 06:08 uur per vliegtuig naar Koersk kan zijn gebracht.

De Russische autoriteiten hebben geweigerd antwoord te geven op de vraag waar Buk-TELAR '3X2' zich in de periode van 23 juni tot 23 juli 2014 bevond. Uit het memorandum met betrekking tot de terugtrekking van de Buk-voertuigen van het 1e en 2e bataljon vanaf 27 september 2014 blijkt dat van het 2e bataljon één Buk-TELAR minder terugkeert naar de basis. Of dit TELAR '3X2' betreft, kon tot op heden niet worden vastgesteld.

4.5 Identificatiemogelijkheden Buk-TELAR

In het onderzoek naar de vraag waarom MH17 is neergeschoten is gekeken naar de mogelijkheden die de bemanning van een Buk-TELAR heeft om een doelwit te identificeren. Dat kan door middel van verbinding met een extern radarsysteem, de eigen radar van de TELAR, een militair herkenningssysteem met een transponder (*identification friend or foe* of IFF-systeem) of de camera van de TELAR. Met het IFF-systeem van de Buk-TELAR kunnen alleen militaire bondgenoten geïdentificeerd worden. Vijandelijke toestellen en burgervliegtuigen worden niet als bondgenoot (*'friend'*) herkend en door het systeem als vijand (*'foe'*) aangemerkt. Verder kan er bij bewolking, zoals in de middag van 17 juli 2014, geen gebruik worden gemaakt van de camera van de TELAR. In zulke gevallen kan de bemanning gebruik maken van de eigen radar van de TELAR om een doelwit (nader) te identificeren. Met behulp van die radar kunnen de snelheid, hoogte, richting en bewegelijkheid van het doelwit worden vastgesteld. Bij vergelijking van meerdere gedetecteerde objecten kan ook een (relatieve) grootte van het doelwit worden bepaald. Gebruik van de radar maakt de Buk-TELAR kwetsbaar, omdat de TELAR hierdoor zelf gedetecteerd kan worden. Daarom wordt in vijandig gebied in de regel zo terughoudend mogelijk gebruik gemaakt van de eigen radar. Naast de eigen radar van de TELAR kan ook gebruik worden gemaakt van externe radargegevens. Tijdens het onderzoek is gebleken dat meerdere in de Russische Federatie opgestelde (militaire) radarsystemen het luchtruim bestreken waarin MH17 vloog. Uit

opsporingsactiviteiten is verder naar voren gekomen dat Russische radarinformatie vanaf mei 2014 actueel werd gedeeld met de volksweer in Oost-Oekraïne. In het onderzoek is niet gebleken of dit op 17 juli 2014 ook gebeurde en of deze radarinformatie - of andere aan het doelwit gerelateerde informatie - de bemanning van Buk-TELAR '3X2' heeft bereikt.

Het onderzoek heeft dus geen duidelijkheid opgeleverd over de doelwitinformatie die de bemanning van de Buk-TELAR '3X2' op 17 juli 2014 had, toen het de Buk-raket afvuurde. Evenmin heeft het onderzoek duidelijkheid opgeleverd over de eventuele opdracht waarmee de bemanning naar Oekraïne is gestuurd. Degenen die hier in ieder geval uitsluitel over zouden moeten kunnen geven, zijn de bemanning en hun leidinggevend.

4.6 Bemanningsleden en leidinggevend 53^e AAMB

De orders die betrekking hebben op het konvooi dat op 23 juni 2014 de thuisbasis van de 53^e AAMB heeft verlaten en waarvan Buk-TELAR '3X2' deel uit maakt, bevatten geen informatie over (de identiteit van) mogelijke bemanningsleden die tussen 23 en 25 juni 2014 met de '3X2' zijn meegereisd. Wel zijn orders en documenten veilig gesteld waaruit blijkt dat vanaf 15 juli 2014 minimaal 193 militairen van de 53^e AAMB worden uitgezonden naar een plaats ten zuiden van Millerovo, vermoedelijk Volchenskiy. Dit is dezelfde regio als waar eerder het 2^e bataljon naartoe is afgereisd. Op basis van de inhoud van deze orders en documenten zouden deze militairen in dit grensgebied moeten zijn aangekomen voordat Buk-TELAR '3X2' in de vroege ochtend van 17 juli 2014 met bemanning de Russisch-Oekraïense grens passeerde. Ook zij zijn dus betrokken in het onderzoek naar de bemanning.

In deze documenten worden de 193 militairen bij naam genoemd. Op basis van onderzoek van andere beschikbare documenten en open bronnen, waaronder sociale media, kunnen verschillende van deze militairen in verband worden gebracht met het 1^e bataljon en een kleiner aantal met het 2^e en 3^e bataljon.

4.6.1 Brigadecommandant Muchkaev

Onder deze uitgezonden militairen bevinden zich ook stafleden, waaronder de eerder genoemde commandant van de brigade, Muchkaev.

In het strafproces tegen Pulatov heeft de rechtbank opdracht gegeven om Muchkaev als getuige te horen. In antwoord op een verzoek van de rechter-commissaris hebben de Russische autoriteiten op 3 december 2021 laten weten dat dit verhoor niet kon plaatsvinden, omdat de vragen aan Muchkaev betrekking zouden hebben op "militaire aangelegenheden, waarvoor in overeenkomst met de Russische wet geheimhouding geldt" en een verhoor "schade [kon] toebrengen aan de staatsgeheimen van de Russische Federatie". In het onderzoek kon wel de grootvader van Muchkaev worden gehoord, die tot zijn overlijden woonachtig was in Letland. Deze heeft verklaard dat hij van zijn dochter heeft vernomen dat zijn kleinzoon Muchkaev niet betrokken is bij het neerhalen van MH17. In de Russische Federatie zou onderzoek zijn verricht naar de ramp met de MH17 en dat onderzoek zou zijn kleinzoon hebben vrijgepleit. Deze grootvader heeft verder verklaard dat hij zijn kleinzoon al jarenlang niet meer heeft gezien en nauwelijks spreekt. Volgens hem heeft hij nooit met zijn kleinzoon over MH17 gesproken.

Hoewel vanuit zijn rol en verantwoordelijkheid aannemelijk is dat Muchkaev van de inzet van een Buk-TELAR van zijn brigade op Oekraïense grondgebied moet hebben geweten, heeft het onderzoek hier geen concrete aanwijzingen voor opgeleverd. Telecomgegevens waar dit uit zou kunnen worden afgeleid, ontbreken. Ook kan de aanwezigheid van Muchkaev in de grensstreek ten tijde van het neerhalen van vlucht MH17 niet worden bevestigd.

4.6.2 Ruimere kring van mogelijke bemanningsleden

Alle militairen van de 53^e AAMB waarvoor aanwijzingen zijn gevonden dat zij mogelijk in het grensgebied waren toen de Buk-TELAR werd ingezet, zijn nader onderzocht. Dit betreft dus zowel militairen die met het konvooi van 23 juni 2014 naar dat grensgebied zijn gereisd, als de militairen die op 15 juli 2014 de basis in Koersk hebben verlaten. Van deze militairen geldt voor 35 officieren dat zij op basis van hun rang en functie in staat zouden kunnen worden geacht om een Buk-TELAR te bedienen. Deze bevindingen sluiten echter niet uit dat er nog meer officieren in het grensgebied aanwezig waren, die over dezelfde vaardigheden beschikten. Van 7 andere militairen waarvoor aanwijzingen zijn gevonden dat zij in het grensgebied waren, is vastgesteld dat zij werkzaam waren als operator in een Buk-TELAR of chauffeur van een Buk-voertuig. Ook dit sluit mogelijke andere operators of chauffeurs niet uit.

In het onderzoek is een aantal leden van de 53^e AAMB getraceerd en gehoord. Het onderzoeksteam heeft de beschikking gekregen over een groot aantal chatberichten. Aan deze chats wordt onder meer deelgenomen door voormalige leden van de Russische 53^e Anti Aircraft Missile Brigade (AAMB). In een van deze chats vertelt een voormalig lid van de 53^e AAMB, in antwoord op vragen naar andere personen die met hem in de zomer van 2014 op uitzending nabij de grens met Oekraïne zijn geweest, dat iedereen een geheimhoudingsverklaring heeft moeten tekenen. Hij ontkent daarbij in Oekraïne te zijn geweest.

In een andere chat vertelt persoon A over zijn/haar chatcontacten met een ander voormalig lid van de 53^e AAMB. Het onderzoeksteam heeft contact gehad met dit voormalige lid van de 53^e AAMB en hem gehoord als getuige G8010. In voornoemde chat geeft persoon A aan dat G8010 aan A heeft geschreven dat hij drie keer in Oekraïne is geweest en dat de 2^e batterij van het 2^e bataljon in de zomer van 2014 in de provincie Rostov nabij het plaatsje Yelan heeft verbleven.¹⁷ De 3^e batterij verbleef ongeveer vijf kilometer van Patronovka en de 1^e batterij mogelijk in de omgeving van Voikova, Duby of Mityakinskaya. Persoon A heeft een deel van zijn/haar chatgesprekken met G8010 meegestuurd. In een van de chats geeft G8010 aan geen informatie te hebben over de 'Volvo' of andere momenten die met 'de zaak' te maken hebben. Uit de context is op te maken dat met 'de zaak' het MH17-onderzoek wordt bedoeld. Over de aanvoer van de Buk-TELAR op een oplegger met witte Volvo-trekker is eerder door verschillende media bericht.

Getuige G8010 heeft tegenover het onderzoeksteam bevestigd dat hij in de zomer van 2014 onderdeel was van de 53^e AAMB. Hij heeft het onderzoeksteam verteld dat hij deelnam aan het konvooi dat op 23 juni 2014 vanaf de basis in Koersk is vertrokken. Volgens G8010 werd de eindbestemming van dit konvooi niet bekend gemaakt aan contractmilitairen of dienstplichtigen, maar verbleven ze uiteindelijk in een bos dat omringd werd door landbouvvelden. Er waren geen

¹⁷ Met batterij wordt hier 'compagnie' bedoeld. Een bataljon bestaat uit drie compagnies. Elke compagnie beschikt over twee Buk-TELARs en één Buk-TELL.

huizen of dorpen in de buurt. G8010 vertelde wel over zijn werkzaamheden, maar verklaarde niets te weten over de concrete missie. Zulke informatie werd volgens hem niet door de officieren gedeeld. Dit verhoor is abrupt geëindigd, omdat de verbinding door een technisch probleem werd verbroken. Nadien is het niet meer gelukt om in contact te komen met G8010.

Daarnaast heeft het onderzoeksteam informatie verkregen van een andere militair van de 53^e AAMB: getuige S45. Middels heimelijke opsporingsactiviteiten van het onderzoeksteam is vastgesteld dat S45 heeft vermeld dat hij zes maanden lang in Oekraïne is geweest, diep in de bossen van de Donbas. Volgens S45 was de aanwezigheid van de 53^e AAMB in Oekraïne geheim, omdat er geen officieel gewapend conflict was tussen Rusland en Oekraïne. Om die reden was het ook verboden om contact te hebben met de Oekraïense bevolking. De locaties waar S45 verbleef, lagen altijd afgelegen en verspreid langs de grens. Vastgesteld is dat S45 aangeeft dat 'het incident met de Boeing' plaatsvond toen hij in Oekraïne was. Hij is bekend met geruchten dat zijn eenheid hiervoor verantwoordelijk is, maar S45 gelooft niet dat MH17 met een Buk is neergehaald. De mensen die met zo'n systeem werken, weten heel goed hoe een Buk-M1 werkt en een vergissing lijkt hem onwaarschijnlijk. In relatie tot de Boeing werd volgens S45 naar zijn eenheid gewezen, omdat zij zich het dichtst bij de crashsite bevonden. De afstand was voldoende om een vliegtuig neer te halen, ook omdat er een radar en commandopost ter plaatse aanwezig waren. S45 vermeldt niets van het neerhalen van de Boeing te weten: hij heeft alleen een veld, bomen en gevechtsmaterieel gezien. Tijdens zijn aanwezigheid in Oekraïne werden meerdere gevechtsvoertuigen vanuit Rusland naar Oekraïne gebracht en zijn eenheid heeft ook vliegtuigen en een helikopter neergehaald, maar persoonlijk zou hij niet hebben gezien dat er geschoten is.

In politieverhoren kwam S45 met een andere lezing. Toen verklaarde hij dat hij in de zomer van 2014 had deelgenomen aan een ontplooiing vanaf de basis in Koersk. Tijdens deze ontplooiing is hij van locatie gewisseld. De ontplooiing zou enkele weken hebben geduurd en hij wist niet precies meer waar hij geweest is. De rit duurde minimaal 24 uur en het gerucht ging dat Rostov hun bestemming was. De basis bestond uit tenten en een douche. Er waren geen steden in de buurt; overal waren velden en tussen de velden waren smalle beboste plekken. Toen MH17 werd neergeschoten, was S45 ontplooid in een veld, maar hij heeft geen lancering gezien. Volgens S45 is hij niet in Oekraïne geweest. Hij heeft überhaupt niet gezien dat tijdens de veldoefeningen gevechtsvliegtuigen of helikopters zijn neergehaald. De gevechtsvoertuigen van zijn batterij¹⁸ zijn niet verplaatst. Officieren gingen wel eens weg, maar niet voor langere tijd. De informatie die tijdens heimelijke opsporingsactiviteiten van S45 was verkregen, kon hij tijdens het politieverhoor niet bevestigen. De vraag wie de bemanning was, kon hij evenmin beantwoorden. Misschien had hij het wel geweten, maar hij kon zich veel namen niet meer herinneren, aldus S45. Hij verklaarde heel bang te zijn en geen risico meer te kunnen nemen.

4.6.3 Leden van 3^e bataljon onder leiding van officier

Via getuige S28 is het onderzoeksteam in contact gekomen met een ander lid van de 53e AAMB: M1. Getuige S28 heeft verklaard dat hij via het sociale medium VKontakte (hierna: VK) onder de naam 'Anastasia' contact heeft gelegd met militairen van de 53e AAMB. Met één van deze militairen, M1, heeft S28 ongeveer een maandlang chatcontact gehad. M1 was op dat moment niet

¹⁸ Met batterij wordt hier 'compagnie' bedoeld. Een bataljon bestaat uit drie compagnies. Elke compagnie beschikt over twee Buk-TELARs en één Buk-TELL.

meer werkzaam bij de 53e AAMB. Uit onderzoek blijkt dat de door S28 genoemde chatcontacten in de zomer van 2014 inderdaad dienstplichtigen waren bij het 2e bataljon van de 53e AAMB en dat zij deelnamen aan het konvoi van 23 tot en met 25 juni 2014 waarin Buk-TELAR '3X2' meereed. Getuige S28 heeft screenshots gemaakt van een deel van de chats en deze aan het JIT verstrekt. Zijn computer is door de Russische autoriteiten in beslag genomen.

In de door S28 verstrekte chats schrijft M1 dat hij samen met een andere soldaat, hier M2 genoemd, heeft gediend bij het 2^e bataljon en dat hij samen met M2 langs Millerovo en Kamensk is gereden en in de buurt van Kuybyshevo drie maanden in het bos heeft gezeten. Op weg richting Rostov reizen contractmilitairen van het 3^e bataljon mee, die na Millerovo een andere kant op gaan. Deze contractmilitairen stonden onder leiding van een - door M1 bij rang en naam genoemde - officier. Op de vraag waarheen die contractmilitairen zijn gegaan, antwoordt M1 dat dat een groot geheim is, waar hij niets over kan vertellen, omdat anders zijn hoofd eraf zal gaan. Hij kan wel een hint geven en citeert vervolgens uit een lied waarin een soldaat een opdracht krijgt om naar het Westen te gaan. Als S28 (nog steeds onder de naam 'Anastasia') in reactie daarop vraagt of hij blauw-geel bedoelt en deze vraag laat volgen door een afbeelding van de Oekraïense vlag, antwoordt M1 dat 'Anastasia' niet alleen mooi is, maar ook slim.

Volgens S28 heeft M1 aan hem verteld dat hij met zijn collega's rond 23 juni 2014 uit Koersk is vertrokken. Er reden ook contractmilitairen en één Buk-voertuig van het 3e bataljon mee. Vanaf Kuybyshevo zijn ze opgesplitst en zijn ze gespreid naar de grens toe gegaan. De Buks werden verdeeld over verschillende locaties. Verder heeft M1 aan S28 verteld over een groot oefenterrein tussen Millerovo en Kamensk-Shaktinskiy. Daar zou het materieel worden gestald, voordat het naar de Oekraïense grens zou gaan. Hier zijn M1 en zijn collega's een aantal dagen gebleven, waarna ze naar een bos zijn gestuurd aan de grens met Oekraïne. Dit was op een behoorlijke afstand van bewoonde plaatsen, maar wel nabij Kubyshevo. Verder heeft S28 verklaard dat M1 heeft verteld dat twee Buk-systemen binnen twee weken teruggestuurd moesten worden naar de kazerne omdat deze technische mankementen hadden en niet op het veld gerepareerd konden worden.

Tegenover het onderzoeksteam heeft getuige M1 bevestigd dat hij in 2014 soldaat was bij de 53^e AAMB en al tien jaar lang gebruik maakte van het account waarmee S28 heeft gechat. M1 ontkennde echter dat hij met 'Anastasia' had gechat, stelde dat de chatgesprekken vals waren en weigerde verdere vragen te beantwoorden.

Onderzoek naar de door M1 (tegenover S28) bij naam en rang genoemde officier die leiding zou hebben gegeven aan de bemanning van de Buk heeft tot zijn identificatie geleid. Op 17 juli 2014 was deze officier lid van de persoonlijke staf van brigadecommandant Muchkaev. Of deze officier op 17 juli 2014 in de grensregio aanwezig is geweest, kon niet worden vastgesteld. Op foto's op sociale media van na 17 juli 2014 draagt deze officier twee onderscheidingen: één voor de ontwikkeling van en gevechtshandelingen met een Buk-systeem en een ander voor bijzondere dienst bij de Russische veiligheidsdienst FSB. Uit hoofde van zijn staffunctie bij de 53e AAMB zou deze officier in de regel niet aanmerking komen voor een onderscheiding voor gevechtshandelingen met een Buk, tenzij hij hieraan zelf heeft deelgenomen. Een FSB-onderscheiding is niet gebruikelijk voor militairen en wordt op vaste data uitgereikt. Sinds de indiensttreding van deze officier is deze onderscheiding slechts één keer uitgereikt: op 21 juli 2014, dus vier dagen na het neerschieten van vlucht MH17.

Volgens de door S28 verstrekte chats van M1, zou deze officier leiding hebben gegeven aan bemanningsleden van het 3e bataljon.

4.6.4 Officieren van 2e bataljon

Informatie van getuige S42 wijst in een andere richting. Deze getuige heeft verklaard dat hij/zij van iemand uit het Russische leger heeft vernomen dat vier mensen in dienst van de 53^e AAMB betrokken zijn bij het neerhalen van de Boeing. Deze vier mensen vormden samen de bemanning van de Buk. Na het neerschieten keerde de bemanning terug in het kamp van de 53^e AAMB in Kamensk-Shaktinskiy. Van de vier bemanningsleden kan S42 twee namen geven. De rechter-commissaris heeft vastgesteld dat onderzoek in verschillende bronnen bevestigt dat S42 zich in een positie heeft bevonden waarin hij/zij de door hem/haar verstrekte informatie heeft kunnen verkrijgen.

Uit onderzoek blijkt verder dat de door S42 genoemde namen overeenkomen met die van twee officieren van de 53e AAMB. Van één van deze officieren is op basis van onderzoek in sociale media vastgesteld dat hij in de zomer van 2014 daadwerkelijk is ontplooid in de grensstreek. Beiden waren lid van de 2e compagnie van het 2e bataljon.

In een informatierapport van de SBU wordt één van de door S42 genoemde officieren genoemd als de persoon met wie Tsemakh zou hebben gedronken, nadat MH17 was neergeschoten. Volgens de eerder aangehaalde getuige S31 zou hij van Tsemakh hebben gehoord dat hij na het neerschieten een gedeprimeerd bemanningslid van de Buk had opgevangen en hem sterke drank had gegeven. Tsemakh betwist contact te hebben gehad met een of meer bemanningsleden en ontkent iedere betrokkenheid bij het neerhalen van MH17. Het onderzoek heeft onvoldoende aanwijzing opgeleverd voor zijn strafbare betrokkenheid.

In het onderzoek is tot op heden geen verdere bevestiging gevonden voor de informatie die S42 en S28 van derden hebben gekregen over de mogelijke betrokkenheid van de door hen genoemde drie officieren bij het neerschieten van MH17. Getuige S45 heeft geen namen van bemanningsleden kunnen of willen noemen. Getuigenoproepen van het JIT in 2018 en 2019 en een media- en briefencampagne in 2021, persoonlijk gericht tot de inwoners van Koersk en leden van de 53^e AAMB, hebben geen nieuwe informatie over de identiteit van de bemanning opgeleverd. Onderzoek in open en gesloten bronnen heeft evenmin tot verdere bevestiging van de verklaringen van S42 of S28 geleid.

4.6.5 Rechtshulpverzoek aan Russische Federatie

Tot slot heeft Openbaar Ministerie in 2018 in een rechtshulpverzoek aan de Russische Federatie gevraagd wie in de periode van 23 juni tot en met 23 juli 2014 de bemanningsleden waren van de Buk-TELAR met voertuignummer '3X2'. Ook deze vraag hebben de Russische autoriteiten niet willen beantwoorden, omdat er volgens hen geen bewijs zou bestaan voor de aanwezigheid van enige Russische Buk-TELAR in Oost-Oekraïne.

4.6.6 Tweet over bemanning

Het JIT heeft kennis genomen van berichten die op 17 juli en 25 september 2022 op Twitter zijn geplaatst en waarin de foto's en namen zijn opgenomen van vier leden van het 2^e bataljon die

MH17 zouden hebben neergeschoten.¹⁹ Het onderzoeksteam heeft de beschikking gekregen over de informatie die ten grondslag ligt aan deze berichten. Het gaat onder andere om een (ook bij het onderzoeksteam bekende) personeelslijst van de 53^e AAMB uit 2015 en paspoortgegevens van leden van de 53^e AAMB. Op basis van deze informatie en eigen onderzoeksbevindingen is het JIT tot de conclusie gekomen dat hierin geen aanwijzing kan worden gevonden voor de betrokkenheid van deze vier personen bij het neerschieten van MH17.

4.6.7 Samenvatting

Kort samengevat zijn tijdens het onderzoek 42 militairen van de 53^e AAMB geïdentificeerd, die ten tijde van het neerhalen van vlucht MH17 in de grensregio waren ontplooid en die op basis van hun rang en functie in staat moeten worden geacht een Buk-TELAR te kunnen bedienen of besturen. Het onderzoek heeft concrete aanwijzingen opgeleverd voor de betrokkenheid van drie specifieke officieren bij het neerhalen van vlucht MH17. Twee van hen worden genoemd als bemanning afkomstig van het 2^e bataljon, een derde als begeleider van een bemanning afkomstig van het 3^e bataljon.

Op basis van de huidige onderzoeksresultaten kan de bemanning niet eenduidig en zonder twijfel worden geïdentificeerd. De resultaten sluiten bovendien niet uit dat andere militairen dan de drie genoemde officieren deel uit hebben gemaakt van de bemanning.

¹⁹ Zie het Twitter account @daniel_romein.

5 Verstrekking Buk-TELAR

In haar vonnis heeft de rechtbank vastgesteld dat de Russische autoriteiten vanaf de tweede helft van mei 2014 vergaande betrokkenheid hadden bij de strijd van de DPR, waarin de Buk-TELAR is ingezet en MH17 is neergeschoten. Daarbij wijst de rechtbank op de nauwe contacten van DPR-leiders met personen van de Russische Presidentiële administratie, adviseurs van het Kremlin en Russische inlichtingendiensten. Medewerkers van deze Russische overheidsorganen komen ook terug in het JIT-onderzoek naar de verantwoordelijken voor de verstrekking van de Buk-TELAR aan de DPR. De bevindingen uit dit onderzoek naar de verantwoordelijken voor die levering wordt in dit hoofdstuk beschreven. Deze verstrekking staat los van betrokkenheid bij de daadwerkelijke inzet van de Buk-TELAR door (zoals de rechtbank heeft vastgesteld) Girkin, Dubinskiy en Kharchenko. De bevindingen in het onderzoek naar mogelijke medeverantwoordelijken voor die inzet wordt in het volgende hoofdstuk besproken.

In het onderzoek naar de verstrekking van de Buk-TELAR zijn telecomgegevens de belangrijkste bron. Hierbij wordt deels gebruik gemaakt van tapgesprekken die eerder in het strafdossier zijn opgenomen. In haar vonnis heeft de rechtbank uitgelegd hoe zij tot de beoordeling is gekomen dat deze tapgesprekken authentiek zijn.²⁰ Dezelfde argumenten gaan ook op voor de tapgesprekken die nog niet in het strafdossier waren opgenomen en voor het eerst in dit rapport worden vermeld.

Voor begrip van de lezer zullen de onderzoeksbevindingen in chronologische volgorde worden besproken: vanaf de aankomst van de Russen Girkin en Borodai in Oost-Oekraïne in het voorjaar van 2014 tot de besprekingen in de Russische Federatie over wapenleveringen aan de DPR en de verplaatsing van de Buk-TELAR in de richting van de Russische-Oekraïense grens eind juni 2014.

5.1 April-mei 2014: relatie tussen Aksyonov en DPR-leiders

Op 7 april 2014 bezet een gewapende groep het regionale regeringsgebouw in de stad Donetsk in het oosten van Oekraïne en verklaart dat de 'Volksrepubliek Donetsk' (Donetsk People's Republic of DPR) is opgericht. Vijf dagen later, op 12 april, bezet een groep de stad Slavyansk. Diezelfde dag komt Girkin over uit de Krim. Vanaf dat moment geeft hij leiding aan DPR-strijders, eerst als 'commandant van de Donbas Volksmilitie' en later als 'minister van Defensie' en 'opperbevelhebber van het volksleger van de zogenaamde Volksrepubliek Donetsk'. Niet lang daarna reist Borodai hem achterna en gaat vanuit de Krim naar Oost-Oekraïne. Hij vervult daar de rol van 'premier' van de DPR.

Voor hun komst naar Oost-Oekraïne zijn beide mannen, Girkin en Borodai, betrokken bij de annexatie van de Krim door de Russische Federatie. Volgens hun eigen verklaringen waren zij daar als adviseurs van de Rus Aksyonov.²¹ Vanaf eind februari 2014 was dit de zogenaamde premier van de Krim. Volgens de president van de Russische Federatie, Vladimir Poetin, is in de nacht van

²⁰ Vonnis van de rechtbank Den Haag van 17 november 2022, ECLI:NL:RBDHA:2022:12217, 5.6.

²¹ <https://ria.ru/20190619/1555717877> (laatst geraadpleegd 8/12/2022).

22 op 23 februari 2014 het Russische besluit genomen om de Krim te annexeren. Daarbij bemoeide Poetin zich persoonlijk met de operatie van Russische eenheden. Zo gaf hij opdracht aan minister van Defensie Shoigu om een inlichtingendivisie en elitetroepen in te zetten. Op 18 maart sluit Poetin een 'overeenkomst' met Aksyonov (en twee andere leiders) over de 'toetreding' van de 'Republiek van de Krim' tot de Russische Federatie. Binnen drie dagen is deze overeenkomst door Rusland geratificeerd en wordt de annexatie wettelijk vastgelegd. Op 14 april wordt Aksyonov door Poetin aangesteld als leider van de Krim.

In de maanden na hun komst naar Oost-Oekraïne blijven Borodai en Girkin contact onderhouden met Aksyonov. Zo wordt Girkin bijvoorbeeld al op de dag van zijn aankomst in Slavyansk, op 13 april 2014 (15:09:07 uur), vanuit Moskou gebeld door Borodai. Borodai geeft de telefoon door aan Konstantin Malofeev, een Russische oligarch die ook betrokken was bij de annexatie van de Krim. Girkin vertelt dan dat ze een Oekraïense aanval hebben afgeslagen. Daarop vraagt Malofeev of hij dit al aan Aksyonov heeft gerapporteerd. Als Girkin zegt dat dit hem nog niet gelukt is, zegt Malofeev dat hij de volgende dag in Moskou een ontmoeting heeft met Aksyonov en dat Girkin hem daarvoor nog moet bereiken.

5.2 Juni 2014 verzoeken van separatisten om Russische luchtverdediging

In juni 2014 voeren de troepen van de DPR en LPR een hevige strijd met de Oekraïense krijgsmacht. In die strijd worden door de DPR en LPR verzoeken gedaan om zwaardere wapens, waaronder betere luchtafweer. Uit het verrichte onderzoek volgt dat er vanaf de tweede helft van juli 2014 meerdere Buk-TELARs geleverd zijn aan de separatisten, waaronder de Buk-TELAR die op 17 juli 2014 vlucht MH17 neerschiet.²²

Een getuige heeft verklaard dat in mei en juni 2014 in de Russische plaatsen Rostov en Kamensk-Shakhtinsky besprekingen plaatsvonden, waarbij Igor Plotnitskiy, op dat moment 'minister van defensie' van de LPR, en een tot dusverre onbekend gebleven generaal van de GROe aanwezig waren. Tijdens een bespreking in juni gaf Plotnitskiy aan dat de draagbare luchtverdedigingssystemen (PZRK's) niet langer effectief waren, omdat vliegtuigen steeds hoger gingen vliegen en er zwaarder materieel nodig was om ze neer te schieten. De GROe-generaal gaf na de bespreking aan dat hij de situatie persoonlijk aan de Russische minister van defensie Shoigu zou uitleggen. Volgens de GROe-generaal konden ze zwaardere wapens pas leveren zodra dergelijke wapens ook door de separatisten waren buitgemaakt. Op die manier kon Rusland ontkennen wapens te hebben geleverd.

Vanuit de DPR komt begin juni een soortgelijk verzoek om zwaardere luchtafweer. Begin juni 2014 ligt Slavyansk, waar Girkin zijn hoofdkwartier heeft, onder vuur. Op 8 juni (om 11:30:47 uur) belt Girkin (C) met de plaatsvervanger van Aksyonov (B). Girkin zegt dat de Oekraïense 'vijand' in de meerderheid is en dat ze Russische steun nodig hebben. Hij zegt dat ze behoefte hebben aan 'deugdelijk luchtafweergeschut met getrainde bemanning' en vraagt om deze boodschap door te geven aan Aksyonov, de eerste leidinggevende ('Pervyi'):

²² Zo kan uit tapgesprekken worden afgeleid dat er in de nacht van 13 op 14 juli 2014 een Buk-TELAR is geleverd aan de LPR, dat dit systeem olie lekte en in brand is gevlogen en getracht werd om dit voertuig weer af te voeren.

- (...)
- B: *[Inaudible]* Sergey brought me [...], told me you wanted to get hold of me to share some information.
- C: Now I wouldn't call that "sharing information"... In fact, this information is widely- known, and it reads that, err... that if no large-scale support arrives in the nearest time, the, err... they will smother/strangle (...). What we need is truly large-scale support, what [...] is already not sufficient. Err... Giving [...] by dribs and drabs - as they do it now - can't make any difference anymore. We are outnumbered by the enemy. Me, I've been *around* long enough and I can still hold ground here some time, but if they keep it at this pace and launch an offensive against other towns and cities where people are unprepared and have no combat experience, they're going to crush them flat in no time.
- And then they will crush flat me, of course. If the issue of Russian support - air cover, or at least artillery support - is not dealt with, then we will not be able to hold ground here in the East, no way. ... First, back when this support was needed in large numbers, as much as possible, they didn't provide it; and what they are giving now is what we needed a month back.
- B: Uh-huh.
- C: Now all we get is only enough to barely get by, nothing more. We will not be able to turn the tide in any significant way, and they will be squeezing us on all fronts.
- B: I see.
- C: Hello?
- B: Yes, yes, I'm following you, I'm following.
- C: We need anti-tank artillery, we need tanks, we need decent anti-aircraft defense - because we can't last on MANPADS alone any more - all manned with trained personnel, of course, seeing as we have, and will have, no time to train them. That's it... For example, four tanks are simply sitting on positions short of Semionovka and firing on (...) positions from a distance safe for the rear. They've kept it this way for three days now. But I have no single anti-tank canon to counter them. Just now they were pounding the center of the city/town with howitzers, fired 30 rounds, some exploded nearby, just 150 meters short of my headquarters. But I cannot reach them because they're too far, in terms of range. That's it. And that's the case everywhere. The entire Ukrainian army... [...]
- B: Yes, yes, I get that. Yes, yes.
- C: Now that's the message to get across. Sooner or later they will have to make a decision anyway, but by then a considerable part of the militia will be destroyed and the front line will be pushed away to somewhere behind Donetsk, to the east.
- C: Now that's the story.
- B: OK...
- C: I'd ask you to get this across to Pervyi.
- B: Yes, I get that. OK. Will do.
- (...)

5.3 Eerste helft juni 2014: Russische besprekingen wapenverstrekking

Iets meer dan een kwartier later (op 8 juni om 11:46:33 uur) belt Aksyonov (D) zelf terug naar Girkin (C). Aksyonov vertelt dat hij op de hoogte is van de situatie en anderen heeft geïnformeerd.

Hij is in afwachting van een antwoord en heeft die avond weer een overleg over de benodigde steun. Na het overleg zal hij weer contact opnemen met Girkin. Ook vertelt Aksyonov dat er een 'joint coordination center' voor deze situatie is ingericht en dat de noodzakelijke documenten al opgesteld worden:

(...)

- D: Hey there, Igorioha. Good job, you're in your usual self, as I see. Now, in a nutshell, here's the story: on Tuesday I went to, err... to where I was supposed to go in the light of this situation... If it weren't for all those visits yesterday and today which, err, prevented [...] from *coordinating action / briefing in relation to the picture*... At 22 or so tonight I'll get in touch with... well, with those who are, err... who have already made this decision. Just now...
- C: Uh-huh.
- D: ...just now I got a visit from those who had *worked* here - you surely know all of them in the line of this situation...
- C: Well, yes, yes.
- D: Now all of them have already *received the entire picture*. I mean, all who sort of been to both buildings back then, err... Well you remember...
- C: I see what you mean.
- D: Yes, everyone has received the *picture*. I mean, we... I will need you to [...] over the same *channel/line* at 22-22:30 today, me and you will need to talk over the same *chonnell/line*. I will then *coordinate/brief* you openly, and... There's already a person and a joint coordination center in place that are dealing with this situation... I mean those who *are/have been* coordinating this *picture* - I just don't want to *give* surnames openly over the phone.
- C: I understand. OK, I'll be available at that time. But, in general, do you understand what the situation is like and that [...*inaudible*]?
- D: I do understand what the situation is like, Igor. Listen up, that's right what I told them on Tuesday, that if we don't take certain steps... I mean, I was, err, where I was sort of supposed to be in the light of this situation, and the message I brought along was that if no concrete steps are taken, then we're going to sort of lose all these *commodity markets* which we're sort of speaking about in terms of this *picture*.
- C: OK then, they just [...*inaudible*]...
- D: That's what I was saying: we're about to lose these *commodity markets*. Well, me and you, we understand what that means.
- C: Yes, yes.
- D: And I sort of made it clear for [...], and right in my presence the guy rang up another pal who is responsible for the conduct of [...], then I had a talk with him about it one's again on Wednesday, and then with Kostia on Thursday, and today I'm still waiting - it's just because all of them are gone for two days, were in different places, and that's why, err, that's why they asked to sort of [...] for these two days because of this *picture*. Anyway, the documents necessary for the support are already being prepared... I will also be [...] about *all this stuff* tonight, I will be *coordinating/briefing* Kostia, err, Kostia's man, err, in relation to all this cookery. And at 22-22:30 today I will *coordinate/brief* you on all points of contact necessary for the entry.
- C: OK, I'll be waiting for you call.
- (...)

Op 19 juni 2019 heeft het JIT dit gesprek openbaar gemaakt in het kader van een getuigenoproep. In reactie daarop zegt Aksyonov tegen RIA Novosti dat hij de separatisten 'heeft gesteund en altijd zal blijven steunen' en dat hij voor de rest 'geen raketten heeft afgestoft of gereed gemaakt om te vuren'.²³

In dit gesprek van 8 juni 2014 laat Aksyonov dus aan Girkin weten dat hij de dinsdag daarvoor (dus 3 juni) al 'daarheen' is gegaan 'waar hij gezien deze situatie heen moest', dat hij die dinsdag heeft gezegd dat er dringend 'concrete stappen' moeten worden gezet en dat de benodigde documenten voor de gevraagde steun al zijn opgemaakt, maar dat hij nog moet afwachten, omdat 'ze' op verschillende plekken waren en twee dagen weg zijn.

Uit een ander telefoongesprek van één van de assistenten van Aksyonov blijkt dat Aksyonov op dinsdag 3 juni 2014 voor een kort bezoek in Sochi was. Volgens nieuwsberichten van het Kremlin was Poetin daar op die dag ook en ging de president in de dagen erna eerst naar Astrakhan (4 juni) en vervolgens naar Frankrijk (5-6 juni), voor de gezamenlijke herdenking van D-Day met verschillende wereldleiders.²⁴

In een ander telefoongesprek van dezelfde assistent van Aksyonov legt deze op 7 juni 2014 (18:11:23 uur) uit hoe de Russische besluitvorming over militaire steun verloopt. De assistent (A) vertelt dan dat hij 'een pak slaag' heeft gekregen, omdat hij gezegd had dat ze te langzaam zouden denken. De beslissing om steun te verlenen zou een week zijn uitgesteld, omdat er maar één is die de beslissing neemt, geen generaal of minister van Defensie, maar degene die rechtstreeks verantwoording aflegt aan het volk, de persoon die op dat moment op een top in Frankrijk is:

(...)

- A: There is such ... there is such a situation: I got a beating today because err ... I said 'you are thinking too slowly'. I say: "Kozitsyn took 1 out of 3 border posts there, and people need to be armed so that they can keep this post. Well, this is the border, everything is open".
- B: Uh-huh.
- A: I got such a beating, you won't believe it. It turns out, you know... you ... let me tell you briefly so that you understand.
- B: Okay.
- A: It turns out there, that the information I gave you ... I spoke with err... three people, remember, the last one? In the Council of Ministers?
- B: Yes, yes, yes.
- A: Those people flew to Moscow, received ... asked for a pause for a week, so that ... this is Pervyi/Number One who makes a personal decision. The Number One.
- B: Uh-huh, I get it.
- A: They beat the fuck out of me today. They said that there is no general, no minister, no sh ... defense minister. This is all about... this is about... Well, how to say? As they said, wait...

²³ <https://ria.ru/20190619/1555717877.html?in=t> (laatst geraadpleegd 8/12/2022).

²⁴ Zie: www.kremlin.ru/events/president/news/45821, www.kremlin.ru/events/president/news/45825, www.kremlin.ru/events/president/news/45832, www.kremlin.ru/events/president/news/45827 (laatst geraadpleegd op 23 juni 2021).

Number One is the person who answers to the people personally, you know? He makes a decision. And since there is now this summit in France ...

B: Uh-huh, uh-huh.

A: He ... he has to give the go-ahead for all of this. Can you imagine what the level is?
(...)

Met 'Sh...defense minister' lijkt de assistent te verwijzen naar Shoigu, de Russische minister van Defensie. Een dag later, op 8 juni om 21:24:18 uur (dus na het gesprek van Aksyonov met Girkin over het uitgestelde besluit om de verzochte militaire steun) voert Aksyonovs assistent een vergelijkbaar gesprek, waarin hij vertelt dat zijn bazen op en neer vlogen om te rapporteren, maar nog een extra week nodig hadden, omdat er maar één is die de beslissing neemt en verantwoordelijk is en hij zit in Frankrijk:

(...)

A: You know, there is still such a problem that our err ... bosses, they absolutely do not see any connection at all. They just got on the plane, then left, then reported, then back. It takes a lot of time.

B: Well yes, it is ...

A: They told me that the decision was positive. Well, they asked for another week, so that ... because the First is in err ... well, France. He's the only one, he's the only one who makes the decision, nobody else.

(...)

A: I ... I hinted there: let's hurry up, because really such a chance cannot be lost, because the border is still under control, we need to help there. They beat the fuck out of me, they yelled at me: you don't understand, that ... you ... you just don't ... Don't you understand that only the First gives instructions? Before he gets it, it's time. Who the hell are you? As I understand it, there is only one person responsible, only Number One, you know? That's all. It is done as he says.

B: I see. Nobody decides anything except him, damn.

(...)

5.4 14-30 juni 2014: Russische vergadering verstrekking luchtverdediging

Het onderzoek heeft tot op zekere hoogte inzicht verschaft in de Russische besluitvorming met betrekking tot de verstrekking van zwaardere luchtverdedigingswapens aan de separatisten. In het onderzoek is concrete informatie naar voren gekomen met de volgende strekking.

In juni 2014 vragen Aksyonov en het plaatsvervangend hoofd van de GROe, Alexei Dyumin, om een politieke beslissing om zwaardere luchtverdedigingssystemen, zoals een S-200 of Buk-systeem, aan de 'Volksweer' in Donbas te leveren. Dit gebeurt tijdens een vergadering op de Presidentiële administratie in Moskou.

De Presidentiële administratie is een Russisch staatsorgaan dat de president ondersteunt en zich bezighoudt met de opstelling en uitvoering van regelgeving en besluiten. In 2014 speelde de Presidentiële administratie een actieve rol in het conflict in Oost-Oekraïne. Dit blijkt onder meer uit e-mails uit die periode van Vladislav Surkov, toenmalig lid van de administratie en een belangrijke

adviseur van Poetin, en Aleksei Chesnakov, oud-lid van de administratie en in 2014 directeur van een politiek adviesbureau dat met dit orgaan samenwerkte.²⁵ Verder wordt Surkov als de architect genoemd van de Minsk-akkoorden van september 2014 en februari 2015.²⁶ Op een foto uit 2016 gemaakt tijdens Berlijnse besprekingen over Oekraïne is Surkov te zien terwijl hij tussen president Poetin en de Duitse Bondskanselier Merkel zit.²⁷

Tijdens deze vergadering in juni 2014 op de Presidentiële administratie vragen Aksyonov en Dyumin dus om een politieke beslissing om zwaardere luchtverdedigingssystemen, zoals een S-200 of een Buk-systeem, te leveren aan de 'Volksweer' in de Donbas. Dit verzoek wordt ondersteund door Malofeev en Surkov. Bij de vergadering zijn ook vertegenwoordigers van de FSB, GROe en Defensie aanwezig.

Deze vergadering resulteert in een schriftelijke resolutie om het verzoek om zwaardere luchtverdedigingssystemen ter beschikking te stellen aan de 'Volksweer' voor te leggen aan de minister van Defensie Shoigu en aan president Poetin. Surkov en Aksyonov zijn de drijvende krachten achter dit verzoek. Op dit verzoek wordt positief beslist. Of in dit verzoek ook uitdrukkelijk over een Buk-systeem wordt gesproken, is onbekend.

Eén van de argumenten voor dit verzoek om zwaardere luchtverdedigingssystemen is dat de separatisten daarvoor een groot militair transportvliegtuig, een Ilyushin-76, hadden neergeschoten met IGLA's (MANPADs) en dat de Oekraïense strijdkrachten hier inmiddels op waren ingesteld en hoger gingen vliegen. Daarom is luchtverdediging nodig met een hoger bereik. Van belang daarbij is dat een dergelijk systeem ook bij de Oekraïense strijdkrachten in gebruik is, zodat het zal kunnen lijken dat het systeem is buitgemaakt. Defensie is huiverig voor de verstrekking van luchtverdedigingswapens aan de separatisten, omdat dit risico's zou kunnen meebrengen voor eigen, Russische vliegtuigen. Toch wordt uiteindelijk positief op dit verzoek beslist.

Volgens het onderzoek heeft de vergadering op de Presidentiële administratie op enig moment in de maand juni 2014 plaatsgevonden. Uit andere bronnen blijkt dat de genoemde Ilyushin-76 op 14 juni 2014 is neergeschoten met een MANPADS. Alle 49 Oekraïense militairen aan boord kwamen daarbij om het leven.²⁸ Daarom moet deze vergadering op enig moment tussen 14 en 30 juni 2014 hebben plaatsgevonden.

5.5 Positie Surkov

Volgens voorgenoemde onderzoeksbevindingen zouden Surkov en Aksyonov er dus in juni 2014 op aansturen om zwaardere luchtverdedigingssystemen aan de separatisten in Oost-Oekraïne te

²⁵ https://static.rusi.org/201907_op_surkov_leaks_web_final.pdf (laatst geraadpleegd op 5 december 2022); <https://cpkr.ru/content/about-us> (laatst geraadpleegd op 5 december 2022).

²⁶ Mikhail Zygar, *All the Kremlin's men* (2016), p. 291.

²⁷ <https://www.theguardian.com/world/2016/oct/26/kremlin-puppet-masters-leaked-emails-vladislav-surkov-east-ukraine> (laatst geraadpleegd op 5 december 2022).

²⁸ Zie ook het Oekraïense vonnis van 15 maart 2021, dat is te raadplegen via <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95638731>.

verstrekken. Het verzoek daartoe is voorgelegd aan minister Shoigu en president Poetin en hierop is positief beslist.

Surkov is adviseur van Poetin en werkt op de Presidentiële administratie. Volgens Ruslandspecialist Matveeva kreeg Surkov in juli 2014 de leiding over Donbas-aangelegenheden en neemt hij het over van onder anderen Aksyonov en Malofeev.²⁹ Volgens Girkin voerde Surkov de 'tactische leiding' en 'stuurde' hij 'de situatie in Oekraïne in de hoedanigheid van adviseur van Vladimir Vladimirovich [Poetin]'.³⁰ In een interview van 28 november 2014 zegt Borodai dat Surkov de hoogste Russische ambtenaar was die zich met deze kwestie bezig hield en dat Surkov, als assistent van de president, hierover direct en regelmatig aan Poetin rapporteerde.³¹ In een telefoongesprek van 25 juni 2014 (11:30:38 uur) met de eerder genoemde Chesnakov³² zegt Borodai dat de 'baas van de overheidsadministratie' hem die dag twee keer heeft gebeld. Uit zijn telefoongegevens blijkt dat Borodai die ochtend twee keer is gebeld door het nummer dat in gebruik is bij Surkov. De gesprekspartner van Borodai, Chesnakov, is op dat moment zelfstandig adviseur van de Presidentiële administratie en nauw betrokken bij het conflict in Oost-Oekraïne.³³ Uit de telefoongegevens van Borodai blijkt dat hij in elk geval al vanaf 11 juni 2014 (22:52 uur) vrijwel dagelijks - vaak meerdere keren - contact heeft met het nummer van Surkov, met uitzondering van de perioden dat Borodai in Moskou is. In een interview in juni 2021 zegt Surkov dat zijn eigen bijdrage aan de situatie in Oost-Oekraïne 'aanzienlijk' was, 'zelfs vele malen aanzienlijker (...) dan vele mensen zich kunnen voorstellen. Zowel voor de Russische staat, als voor Oekraïne.'³⁴

In een mailbox van Surkov is een mail aangetroffen van 13 mei 2014, waarin Malofeev hem een voorstel toestuurt voor kandidaten voor posten in de DPR-regering. Verschillende daarvan zouden door Malofeev en de zijnen ('ons') zijn gescreend. Het JIT heeft de inhoud van deze mails vergeleken met andere bronnen en gevalideerd. Zo wordt in dezelfde periode in verschillende tagesprekken gesproken over namenlijsten voor de 'regering' en 'veiligheidsraad' van de DPR. De toenmalige 'minister van Cultuur' van de DPR, heeft tegenover het JIT verklaard dat Rusland volledige controle had over DPR-aangelegenheden. Volgens deze DPR-minister werden de 'vice-premiers' van de DPR vanuit Moskou gestuurd. Ook heeft Surkov eind 2017 in het Kremlin onderscheidingen uitgereikt aan Russische huurlingen van de zogenaamde Wagner-groep, een paramilitaire organisatie, voor het neerschieten van een Oekraïense helikopter en twee Oekraïense gevechtsvliegtuigen op 12 en 16 juli 2014. Dat blijkt uit de verklaringen die twee Wagner-leden hebben afgelegd in het kader van een heimelijke operatie van de Oekraïense veiligheidsdienst SBU. Diezelfde twee leden hebben ook documenten verstrekt, waaruit hun voordracht voor die onderscheidingen blijkt. In opgenomen telefoongesprekken stemt Surkov uiteenlopende kwesties af met Borodai, zoals de omsingeling van Slavyansk, de oprichting van een extra veiligheidsdienst, betalingen en het dwarsliggen van DPR-commandant Igor Bezler. Ook als Borodai afstemming

²⁹ A. Matveeva, *Through Times of Trouble: Conflict in Southeastern Ukraine explained from within* (2019), p. 277.

³⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=a0mIzX5TssA> (laatst geraadpleegd op 5 december 2022).

³¹ <https://www.youtube.com/watch?v=ug0w6PH2Hyc> (laatst geraadpleegd op 5 december 2022).

³² Zie paragraaf 5.4.

³³ <https://chesnakov.ru/about/> (laatst geraadpleegd 5-12-2022); <http://cpkr.ru/about> (laatst geraadpleegd op 5 december 2022).

³⁴ <https://youtu.be/gYuqBK83l3o> (laatst geraadpleegd op 14 juni 2021).

zoekt met Moskou over de overdracht van de koelwagons met de lichamen van de slachtoffers en de zwarte dozen van MH17, richt hij zich in de eerste plaats tot Surkov. Als Borodai hem dan niet kan bereiken, belt hij Chesnakov weer om te vragen of hij kan zorgen dat 'the boss' (Surkov dus) hem zo snel mogelijk kan terugbellen.

5.6 14-30 juni 2014: Russische besprekingen over wapenverstrekking

De genoemde vergadering op de Presidentiële administratie, waarin gesproken werd over de levering van zwaardere luchtverdedigingssystemen moet zoals reeds vermeld tussen 14 en 30 juni 2014 hebben plaatsgevonden. De Buk-TELAR waarmee MH17 is neergeschoten, was onderdeel van een konvooi dat op 23 juni 2014 is vertrokken vanuit Koersk en op 25 juni is aangekomen bij de Russisch-Oekraïense grens.

In het onderzoek naar de Russische besluitvorming in de periode tussen 14 en 30 juni 2014 is gebleken dat Borodai in de nacht van 12 op 13 juni 2014 vanuit Snizhne in Oost-Oekraïne naar de Russische plaats Rostov reist en vanaf 14 tot en met 19 juni in Moskou is. Op 14 juni 2014 zegt Borodai in een telefoongesprek (14 juni 2014, 15:08:19) dat hij bij het Staraya plein in Moskou is, waar de Presidentiële administratie is gevestigd.

Tijdens dit bezoek in juni 2014 is er geen telefonisch contact met Surkov, Chesnakov en andere Russische gebruikers van dezelfde reeks opeenvolgende beveiligde nummers, terwijl Borodai daarmee op andere momenten met grote regelmaat belt. Op de tweede dag van zijn bezoek aan Moskou laat Borodai telefonisch (15 juni 2014, 16:41:34) aan een separatist weten dat hij snel weer terugkomt en 'cadeaus' meeneemt ('So I will come with gifts'). Op 17 juni (16:55:18 uur) belt Borodai met een andere separatist en zegt hem: 'Moreover, I met some of our mutual friends. (...) We had a good talk.' Datzelfde zegt Borodai (B) op 18 juni (20:52:32) tegen een zekere 'Luna' (A) die op dat moment zendmasten in Snizhne aanstraalt. Borodai vertelt Luna dat hij aan het wachten is en hem snel weer hoopt te zien. Hij zal salaris meenemen en zegt dat er veel 'parcels and gifts' voor iedereen zullen zijn. Volgens Borodai is de reis effectief geweest:

- (...)
- B: Look. I'll bring you the salary. It's just that it will be partially in dollars, partially in rubles. (...) Or do you need it in dollars?
- A: No, no, better in our, native (...). I need to pay (...) out to people. (...)
- B: (...) I get it. I understood. Okay, I hope to see you very soon.(...) I'm just waiting, so to speak.
- A: (...) The main thing is that big brothers ...(...) so that our big brothers don't forget about us. (...) I will call you back tomorrow, err ... if there are any parcels.
- B: Err ... I actually sit on it - on this parcel, as they say. (...) There will be parcels. I have a huge amount of parcels and gifts for everyone here, damn it.
- A: (...) It was nice to hear you. (...) The trip was effective. That's important.
- B: Yes, yes. Quite effective.
- (...)

Het verblijf van Borodai in Moskou wordt bevestigd door de OVSE in rapporten van 18 en 19 juni 2014.³⁵

In dezelfde periode is ook een andere separatist in Moskou, Aleksei Fominov. Deze Fominov belt op 18 juni vanuit Moskou naar een onbekende medestrijder, die aangeeft dat ze uniformen nodig hebben. Fominov vertelt dat hij de volgende dag weer terugkomt en uniformen meeneemt. Verder vraagt Fominov of ze *'heavy stuff'* hebben. Als dat niet het geval blijkt, zegt Fominov dat hij net op weg is en daar 'groen licht' voor probeert te krijgen (18 juni 2014, 12:47:00). 's- Avonds (18 juni 2014, 22:09:40) meldt Fominov (A) dat hij zojuist naar de vijfde vergadering is geweest en dat het niet opschiet met de *'hardware issue'*. De volgende dag, dus 19 juni, komt er weer een vergadering, 'een grote':

- (...)
- A: (...)
- Have just been at the fifth meeting! Just stepped outside. A fellow dropped in to have a word. It was the fifth bloody meeting and it looks like ... {sighing} The fucking hardware issue gets nowhere. I'm tired as fuck. To make matters worse, they clash with each other (...). Basically, there is a proposal... There will be a meeting tomorrow.
- B: I see.
- A: A big one.
- (...)

De volgende ochtend meldt Fominov dat de mensen in Moskou veel vragen voor hem hebben, *'in particular, the people who are above everyone'* (19 juni 2014, 10:44:34 uur). Later die dag (17:27:42 uur) vertelt Fominov (A) dat hij onderweg is naar de man die spullen stuurt. Van een medestrijder (B) krijgt hij te horen hoe penibel de situatie aan het front is en dat ze alles nodig hebben, wat ze kunnen krijgen:

- (...)
- A: I'm on my way to see the man who promised us [...] so many times. The one who's sending [stuff] to Igor. (...) When I get there, I'll try to explain it. [That] if they don't come up with anything by the end of today—{unintelligible}, whatever it takes them—then they and {unintelligible} people can say goodbye to the factory. I'm right on my way to see them. See? It seems like they don't get it.
- B: Do your best. We need everything we can get. (...) [When you see] the comrades from the other side, spread a map in front of them and show them what length of the frontline is being held by us and by him. (...) There're as many as 46 tanks, 6 fucking SAUs and 31 motherfucking BTRs near us already.
- A: (...) Fuck, fuck, fuck... But just you wait, I was just talking to, um... I'm in the meeting with all those people who make decisions on {unintelligible} (...).
- (...)

³⁵ OVSE-rapport van 18 juni 2014, <https://www.osce.org/ukraine-smm/119945> (laatst geraadpleegd 5-12-2022).

Later die avond (19 juni 2014, 23:05:31) belt Fominov (B) met DPR-commandant Bezler (A) en vraagt of er nog zwaar gevochten wordt. Volgens Bezler is dat het geval.³⁶ Fominov vraagt hem om nog een dag of twee of drie stand te houden, omdat er 'heel goede beslissingen' zijn genomen:

- (...)
- A: (...) Will you be able to hold the ground?
- B: I don't know. We have to. (...)
- A: Some very good decisions have been made about everyone/everything. (...) I mean, some really good decisions. Well, at least a day or two or three?
- B: We'll do our best.
- (...)

Kortom: Borodai en Fominov zijn beiden tot en met 19 juni in Moskou en spreken in telefoongesprekken over vergaderingen en ontmoetingen die zijn gehouden over (kennelijk) militaire steun, met uiteindelijk positief resultaat. Op 18 juni 2014 meldt Shoigu in een besloten vergadering met enkele leden van de Doema dat de krijgsmacht klaar is om elke taak te vervullen die door '*the country leadership and supreme commander*' wordt gegeven. Volgens het Kremlin vindt er in de avond van 19 juni 2014 een vergadering plaats van de Russische Veiligheidsraad over 'de situatie in Zuid-Oost Oekraïne'.³⁷

Onduidelijk is op welk materieel de door Borodai en Fominov genoemde 'parcels and gifts' en 'hardware' precies zien, maar uit andere tapgesprekken kan worden afgeleid dat er kort na hun bezoek aan Moskou al zwaardere militair materieel wordt geleverd, waaronder tanks. Onbekend is of er tijdens deze overleggen is gesproken over zwaardere luchtverdedigingssystemen, zoals een Buk.

Wel heeft een getuige verklaard dat er meer militair materieel naar binnen kwam na de komst van een GROe-generaal op 20 of 21 juni 2014. Het materiaal ging de grens van de Russische Federatie naar Oekraïne over bij Orekhovka (vlakbij Severniy). Deze GROe-generaal, 'Andrei Ivanovich' genoemd en door het onderzoeksteam geïdentificeerd als Oleg Vladimirovich Ivannikov, was daar binnen gekomen als adviseur van Plotnitskiy, maar zat ook de vergaderingen met LPR-commandanten voor. Onder leiding van Ivannikov kwam ook het private militaire bedrijf Wagner Oekraïne binnen.

Enkele dagen later, op 23 juni 2014, vertrekt een Buk-konvooi richting de Oekraïense grens. Onderdeel van dat konvooi is de Buk-TELAR die van 16 op 17 juli 2014 over de grens wordt gebracht en waarmee op 17 juli 2014 MH17 wordt neergeschoten. Of er vóór het vertrek van dat

³⁶ Op de eerste zitting van het strafproces (9 maart 2020) is het Openbaar Ministerie ingegaan op een afgeluisterd telefoongesprek dat Bezler op 17 juli 2014 heeft gevoerd, waarin zijn gesprekspartner aankondigt dat een 'vogel' zijn kant zou komen. Daarbij heeft het Openbaar Ministerie benoemd dat er uitvoerig onderzoek is gedaan naar dit telefoongesprek en naar de persoon van Bezler. In dat onderzoek kon niet worden vastgesteld dat dit gesprek daadwerkelijk heeft bijgedragen aan het neerschieten van vlucht MH17. Bovendien wees het onderzoek uit dat de tijd tussen dit gesprek en het afvuren van de Buk-raket zo kort was, dat het maar de vraag was of dit gesprek heeft kunnen bijdragen aan het neerschieten.

³⁷ <https://en.kremlin.ru/events/president/news/45943> (laatst geraadpleegd 23-11-2020).

konvooi al was besloten dat deze Buk-TELAR aan de DPR zou worden geleverd of dat deze beslissing pas later, na ontplooiing van de 53e AAMB bij de grens, is genomen, is tot op heden niet vastgesteld.

5.7 Positie Poetin

In eerdere genoemde tapgesprekken van begin juni 2014 wordt gezegd dat de beslissing tot verstrekking van verdergaande militaire ondersteuning van de DPR en LPR bij Poetin ligt. Verder is er concrete informatie gevonden dat een verzoek om zwaardere luchtverdedigingssystemen aan separatisten te leveren aan Poetin zelf werd voorgelegd. Ook uit andere bronnen blijkt de persoonlijke betrokkenheid van de president bij de strijd in Oost-Oekraïne. Daarbij speelt hij vooral een rol achter de schermen.

Zo vraagt Poetin op 24 juni 2014 in het openbaar aan de Russische Federatieraad om de resolutie in te trekken die hem de bevoegdheid geeft voor een militaire interventie in Oekraïne.³⁸ Toch blijft voor de DPR duidelijk dat de Russische president betrokken blijft bij hun strijd. In een gesprek van de dag erna, op 25 juni 2014 (23:20:46), vraagt een medestrijder aan Borodai of het klopt dat 'oom Vova' heeft geweigerd te helpen. Dat zou namelijk in het nieuws staan. Daarop zegt Borodai dat dit niet waar is en dat het normale 'diplomatieke manoeuvres' zijn. Vervolgens zegt Borodai tegen zijn gesprekspartner: 'Jij bent hier met een reden en ik ben hier met een reden'. 'Vova' is een verkleinwoord voor 'Vladimir', de voornaam van Poetin.

Verder zijn er aanwijzingen dat Poetin zich op detailniveau liet informeren over het verloop van het conflict en behaalde militaire resultaten van de DPR en LPR. Zo blijkt bijvoorbeeld uit opgenomen telefoongesprekken dat Borodai op 25 juni 2014 vanuit Moskou wordt bevraagd over het neerschieten van een Oekraïense helikopter, waar hij op dat moment zelf nog geen weet van heeft. Eerst wordt Borodai hierover gebeld (25 juni 2014, 07:49:17) door een lid van de Russische Federatieraad. Borodai laat weten dat hij zelf niet op de hoogte is van het neerschieten van een helikopter maar zegt wel dat *'the air poses a big problem for us, since, naturally, we've got no aviation of our own'*. Het lid van de Federatieraad bedankt Borodai en zegt dat hij nu een algemeen idee heeft waar hij het in zijn speech over wil hebben. Volgens de website van het Kremlin heeft Poetin op 26 juni 2014, een dag na dit gesprek van Borodai met een lid van de Federatieraad, een vergadering met de Veiligheidsraad (waarvan de voorzitter van de Federatieraad een permanent lid is) over de situatie in Oekraïne.³⁹ In de middag na het telefoontje van het lid van de Federatieraad, wordt Borodai ook nog gebeld (25 juni 2014, 12:38:53 uur) door Medvedchuk, een in Rusland geboren voormalig Oekraïens politicus en vertegenwoordiger van de DPR en LPR in vredesonderhandelingen. Medvedchuk zegt tegen Borodai:

'Sasha, they're asking—for the, um, report to V. V. / VV report — what our account [of events] is in relation to the helicopter.'

³⁸ www.en.kremlin.ru/events/president/news/46057 (laatst geraadpleegd: 16-9-2019)

³⁹ <https://en.kremlin.ru/events/president/news/46082> (laatst geraadpleegd 23-11-2020).

Daarop antwoordt Borodai dat hij het op dat moment niet weet en vraagt of het kan wachten. Medvedchuk wil de informatie voor 'V.V.' zo snel mogelijk hebben. In een later gesprek wordt duidelijk wie er met 'V.V.' wordt bedoeld. Dezelfde avond, om 21:59:22 uur, praten Medvedchuk en Borodai over de lopende gesprekken met Oekraïne. Medvedchuk zegt dan dat hij naar Moskou moet voor een gesprek met 'de leider'. Volgens hem heeft 'de opperste zelf', te weten 'V.V.', Rostov afgewezen als gesprekslocatie. De volgende dag treft Medvedchuk deze 'V.V.' Dit kan niemand anders zijn dan de Russische president Vladimir Vladimirovich Poetin, die - zoals in Rusland gebruikelijk is - ook in andere gesprekken bij zijn voornamen of initialen wordt genoemd. Aan deze 'V.V.' moet Medvedchuk naar eigen zeggen dus in juni 2014 rapporteren over een incidentele luchtverdedigingsactie: het neerschieten van een Oekraïense helikopter.

In gesprekken van 27 juni 2014 (23:29:20 en 23:38:00 uur) zegt Medvedchuk tegen Borodai dat hij net is gebeld door 'onze president' en dat deze aangaf dat Girkin en Gubarev (zelfverklaard gouverneur van de DPR) zouden zeggen dat ze zich niet aan de wapenstilstand zouden houden. Volgens Borodai zou Girkin gezegd hebben dat hij de wapenstilstand wel degelijk respecteert, maar zich niet zal laten provoceren. Medvedchuk zegt dat Girkin de staakt-het-vuren (kennelijk) publiekelijk moet steunen en Borodai zegt toe dat Girkin dat zal doen. Daarnaast spreekt Medvedchuk met Borodai over een aanstaande gevangenenruil. Hij zegt dan dat Borodai hun 'lijsten' krijgt en dat Borodai moet proberen aan hen de 'tegenlijsten' te geven. Daarbij vraagt Medvedchuk specifiek naar een Oekraïense 'vrouwelijke piloot' met de naam 'Nadezhda Savchenko'. Uit open bronnen blijkt dat zij kort daarvoor gevangen is genomen door de DPR. Kennelijk moet er de volgende dag contact worden opgenomen 'met de OVSE' over haar en de 'lijsten'. Dat is volgens Medvedchuk 'op verzoek van de president'.

Dezelfde Medvedchuk wordt later door Poetin zelf genoemd in een gesprek met de zogenaamde premier van de LPR, Plotnitskiy, van 15 november 2017 (20:42:49 uur). Daarin laat Poetin (B3) zich persoonlijk door Plotnitskiy (A) informeren over de 'militaire component' en be vraagt hij hem over 'het initiatief' van Medvedchuk tot een gevangenenruil:

A: Hello?
B1: Igor Venediktovich?
A: Yes.
B1: Hello. You are speaking to Moscow, on the special phone line⁴⁰. Vladimir Vladimirovich⁴¹ would like to talk to you. (...)
A: Thank you. Ok.
B1: Did I understand it correctly? Am I connected with the telephone of mr. Plotnitskiy?
A: That is correct. Yes.
B1: One moment, I'll connect you.
A: That's fine.
B2: Hello?
A: Hello
B2: Igor Venediktovich, hello. You are speaking with Mamakin [phonetic transcription], the secretary to Vladimir Vladimirovich. One moment please and I'll connect you.

⁴⁰ Speciale telefoonlijn, de zogenaamde 'spetscommutator' is de Kremlin telefoonlijn.

⁴¹ Vladimir Vladimirovich Putin, president van de Russische Federatie.

- A: Yes, please, that's fine.
- B3: Hello?
- A: Yes, good evening.
- B3: Igor Venediktovich, good day.
- A: Yes.
- B3: Good afternoon, hello.
- A: Yes, hello, Mr President.
- B3: How are you doing?
- A: Thank you, Vladimir Vladimirovich. I'm fine.
- B3: So things are going okay then. And what are your thoughts on this... 'military component'?
- A: I think the 'military component' is at a pretty good level on our side. Though there are certain weak points... [interruption – sentence not completed]
- B3: Have things intensified?
- A: At times it's heavier, but that's due to the occasional movement of various military units, or to shifting out units with fresh troops, but there hasn't been anything too intense yet, thank God.
- B3: And what about the socioeconomic situation?
- A: We have a fairly good handle on the socioeconomic situation, and we are levelling up in all kinds of ways. But obviously living conditions leave something to be desired, and we have questions about and suggestions for improving living conditions, but we haven't always been able to resolve these issues.
- B3: Well, I've already said it to Aleksandr Vladimirovich, and maybe we can... I can ask colleagues who are helpful to you in various areas to draw up a supplemental report with regard to the situation there. And then we can meet to discuss this, all right?
- A: Thank you, Vladimir Vladimirovich. Maybe it would be possible to discuss this face to face?
- B3: That's what I said. That we can discuss this later on in a face-to-face meeting.
- A: Thank you, Vladimir Vladimirovich.
- B3: Igor Venediktovich, I also wanted to address Medvedchuk's initiative regarding a prisoner exchange. You've probably heard about that.
- A: Yes of course. Yes of course Vladimir Vladimirovich.
- B3: What's your opinion about it?
- A: I'm completely in favour, since Ukraine has been blocking the normal prisoner exchange for a year. Our inhabitants form an overwhelming majority there. Here the ratio is around 1 to 10. And they of course suffer within the four walls. That's not only a matter of speech, they truly suffer. I have seen how they are being held. It is incomparable to how their people are being held in our territory. So this initiative is a relief for us, if we can get our people out of their territory.
- B3: Igor Venediktovich, in that case we still need to work out a few additional details. I'll ask my people to assist you where necessary in both word and deed.
- A: Thank you!
- B3: Thank you very much. That's it and I wish you the best.
- A: Thank you. Bye.
- B3: Bye.

Dit gesprek uit 2017 past bij de hiervoor genoemde bevindingen van eind juni 2014, waaruit blijkt dat Poetin zich persoonlijk bezighoudt met het conflict in Oost-Oekraïne. Het sluit ook aan bij een verklaring van een getuige waaruit volgt dat diezelfde Plotnitskiy een niet af te luisteren telefoon

bij zich droeg met daarin directe telefoonnummers van Poetin, Shoigu en Surkov. Dat de discipline ten aanzien van communicatieveiligheid niet altijd door iedereen even goed wordt nageleefd, is veelvuldig geconstateerd in het onderzoek door het JIT.

5.8 Samenvatting

In een tapgesprek van begin juni 2014 spreekt Aksyonov, de Russische leider van de Krim, over een *'joint coordination center'* voor Russische militaire ondersteuning van de strijd in Oost-Oekraïne. Uit verschillende tapgesprekken blijkt verder dat over zulke militaire ondersteuning in deze periode op presidentieel niveau beslist wordt. Volgens een assistent van Aksyonov is het niet de minister van defensie, maar de president zelf die beslist. Ook uit andere tapgesprekken blijkt dat Poetin zich persoonlijk bezighoudt met de strijd in Oost-Oekraïne.

Op 8 juni 2014 vraagt Girkin bij Aksyonov om bredere militaire steun, waaronder *'deugdelijk luchtafweergeschut met getrainde bemanning'*. Volgens Aksyonov worden de noodzakelijke documenten dan al opgesteld.

Op enig moment in de tweede helft van juni leggen Aksyonov en Dyumin, plaatsvervangend hoofd van de GROe, het verzoek om zwaardere luchtverdedigingssystemen voor tijdens een vergadering op de Russische Presidentiële administratie. Dit verzoek wordt ondersteund door Malofeev, een oligarch, en Surkov, lid van de Presidentiële administratie en adviseur van Poetin. Bij deze vergadering zijn ook vertegenwoordigers van de FSB en het ministerie van Defensie aanwezig. Uitkomst van deze vergadering is dat het verzoek om zwaardere luchtverdedigingssystemen wordt voorgelegd aan minister van Defensie Shoigu en president Poetin. Op dit verzoek wordt positief beslist.

In dezelfde periode, van 14 tot en met 19 juni 2014, is Borodai in Moskou, op hetzelfde plein als waar de Presidentiële administratie is gevestigd. Naar eigen zeggen regelt Borodai daar *'parcels en gifts'* voor zijn DPR-medestrijders. Naast Borodai is er ook een andere separatist in Moskou die in telefoongesprekken spreekt over vergaderingen en ontmoetingen over militaire steun. Onbekend is of hierbij is gesproken over zwaardere luchtverdedigingssystemen, zoals een Buk. Uit tapgesprekken blijkt dat kort na hun bezoek aan Moskou ander zwaarder militair materieel wordt geleverd aan de DPR, waaronder artillerie.

Iets later, op 23 juni 2014, vertrekt de Buk-TELAR *'3X2'* vanuit de thuisbasis in Koersk als onderdeel van het 2^e Buk-bataljon van de 53^e AAMB richting de Russische-Oekraïense grens.

6 Andere betrokkenen bij inzet Buk-TELAR

Naast de bemanning van de Buk-TELAR, hun direct leidinggevenden en de verantwoordelijken voor de verstrekking van de Buk-TELAR heeft het JIT ook onderzoek gedaan naar de verantwoordelijken voor de inzet van die Buk-TELAR op 17 juli 2014, waarmee MH17 is neergeschoten. Voor die inzet heeft de rechtbank Girkin, Dubinskiy en Kharchenko al veroordeeld. Het onderzoek was breder en heeft zich ook uitgestrekt tot mogelijke andere, medeverantwoordelijken voor die inzet van de Buk-TELAR op 17 juli 2014.

Ook hier zijn telecomgegevens weer de belangrijkste bron en wordt deels gebruik gemaakt van tapgesprekken die eerder in het strafdossier zijn opgenomen en die door de rechtbank als authentiek zijn aangemerkt. Dezelfde argumenten ten aanzien van de authenticiteit gaan op voor de tapgesprekken die nog niet in het strafdossier waren opgenomen en voor het eerst in dit rapport worden vermeld.

Voor begrip van de lezer zullen de onderzoeksbevindingen in chronologische volgorde worden besproken: vanaf de aankomst van de Buk-TELAR bij Russisch-Oekraïense grens tot kort na het neerschieten van MH17 op 17 juli 2014.

6.1 Eind juni-begin juli 2014: Rusland vergroot invloed op DPR

Terwijl het konvooi met de Buk-TELAR tussen 23 en 25 juni 2014 onderweg is van Koersk naar de grens, is de strijd in Oost-Oekraïne tijdelijk gestaakt. Op 20 juni heeft Oekraïne een wapenstilstand van een week afgekondigd. Na afloop worden de gevechten aan het noordwestelijk en zuidelijk front van de DPR hervat. In juli nemen de gevechten in hevigheid toe.

In deze periode vergroot de Russische Federatie zijn invloed op de DPR. Er vinden wijzigingen plaats in de militaire structuur in Oost-Oekraïne. Dit volgt onder meer uit een tapgesprek van 1 juli 2014 (22:08:05 uur) tussen twee commandanten van de DPR:

- (...)
- B: As the Commandant of Makeyevka, I'd very much like to know that. I want to know what we're moving towards.
- A: We're moving towards unity of command. What happens next is a bunch of men with a mandate from Shoigu will arrive and kick the local warlords the fuck out of the units
- B: - Uh-huh.
- A: ...and then people from Moscow will take charge. (...)
- B: (...) I need to know one thing: who shall I fucking report to when it happens?
- A: You will report to the Minister of Defense. (...) Minister of Defense of the DPR. (...) our Minister of Defense is Strelkov, and our Commander-in-Chief-like any other President or Prime Minister - is Borodai. (...) Strelkov can give you orders, of course - and he'll certainly do so, as the war minister. No one else can give you orders. Well, Borodai, as the Prime Minister, can give your orders directly. In that case, you will have to comply.
- (...)

In een tapgesprek van 4 juli 2014 (22:07:21 uur) bevestigt Dubinskiy deze beoogde wijzigingen in de DPR-structuur. Hij vertelt dan dat Borodai in Moskou is om dit te bespreken. In een ander gesprek van die dag zegt Dubinskiy dat zodra Borodai terug is, er meer bekend zal zijn *'on the commanders, on the political structure'*.

Gedurende deze eerste week van juli 2014 bevindt Borodai zich inderdaad in Moskou. Naar eigen zeggen is hij op 6 juli 2014 nabij het Kremlin in Moskou waar hij bezig is met *'andere zaken op een grotere schaal'*. Met wie Borodai daar spreekt kan uit verschillende tapgesprekken van de week daarvoor worden afgeleid. Zo is in een tapgesprek van 30 juni 2014 (20:25:28 uur) te horen dat Borodai op de achtergrond vertelt dat het geld op raakt en dat hij vroeg of laat een paar dagen naar Moskou gaat. Hij geeft aan dat hij een afspraak gepland heeft staan: *'met ons [onverstaanbaar] portret; met Vladimir Vladimirovich.'* Dat zijn de voornamen van president Poetin. De woorden *'ons portret'* lijken te verwijzen naar Poetins portret, dat in elk Russisch overheidsgebouw hangt. Drie dagen later, op 3 juli 2014 (20:28:19 uur), belt Borodai met Surkov. Borodai zegt dan dat hij onverwacht is opgeroepen en hopelijk in persoon rapport kan uitbrengen. De volgende dag vertelt Dubinskiy in tapgesprekken dat Borodai in Moskou is voor wijzigingen in de politieke en militaire leiding binnen de DPR.

Dit bezoek van Borodai past in een terugkerend patroon van bezoeken van hemzelf en andere DPR-leiders aan de Russische Federatie. Tijdens dit bezoek heeft Borodai geen telefonisch contact met Surkov, Chesnakov en andere Russische gebruikers van dezelfde reeks opeenvolgende beveiligde nummers,⁴² terwijl Borodai daarmee op andere momenten met grote regelmaat belt.

Tijdens dit bezoek heeft Borodai Girkin aangewezen als degene die de dagelijkse leiding over de DPR heeft in zijn afwezigheid. Zo verwijst Borodai in tapgesprekken van 6 juli (14:55:54 en 21:05:15 uur) naar Girkin om een bepaald probleem op te lossen, omdat hijzelf niet *'in de regio'* is. Het oplossen van zulke problemen door Girkin verloopt echter niet zonder slag of stoot. Een dag later, op 7 juli 2014 (10:31:19 uur) klaagt een andere DPR-strijder bij Borodai dat Girkin hem bevolen heeft om iemand vrij te laten. Borodai laat weten dat hij en Girkin daar niets aan kunnen doen. De beslissing om deze man vrij te laten is geen eigen keus van Girkin. *'Helaas [komt het] van Moskou'*. Borodai vertelt dat Girkin en hij *'one and the same'* zijn: ze hebben dezelfde leider.

Terwijl Borodai in Moskou is, komen enkele Russische generaals aan in Oost-Oekraïne. Eén van hen wordt door de separatisten Delfin genoemd en is door het JIT geïdentificeerd.⁴³ Uit een gesprek van 9 juli 2014 volgt dat deze Delfin is aangewezen als het hoofd van de generale staf van

⁴² Het gaat om een serie Russische telefoonnummers waarvan de eerste negen cijfers hetzelfde is (792653185XX) en alleen de laatste twee cijfers (XX) verschillen.

⁴³ Op de eerste zitting van het strafproces (9 maart 2020) is het Openbaar Ministerie ingegaan op de mogelijke betrokkenheid van deze Delfin en een andere Russische officier met de callsign Orion. Daarbij heeft het Openbaar Ministerie toegelicht dat het JIT in 2016 op basis van enkele tapgesprekken het vermoeden had dat deze personen een rol hadden gespeeld bij het neerschieten van vlucht MH17, maar dat nader onderzoek uitwees dat er geen bewijs bestaat voor relevante betrokkenheid bij het neerschieten van MH17. Sinds 9 maart 2020 is deze situatie ongewijzigd gebleven. Nadere bestudering van de onderzoeksresultaten heeft de twijfel over eerdere aanwijzingen alleen maar vergroot.

de zogenaamde 'South-East Army', gevestigd in de Oekraïense plaats Krasnodon. Het lijkt de bedoeling dat dit de gezamenlijke staf wordt van de 'krijgsmachten' van de DPR en LPR en dat de activiteiten van de DPR en LPR van daaruit zullen worden gecoördineerd. Ook lijkt een gezamenlijk 'Army of Novorossiia' te worden gevormd onder leiding van een Russische generaal Travkin. Ook deze Travkin is door het JIT geïdentificeerd. Hij was tot in 2010 generaal-majoor bij de GROe. De eerder genoemde Fominov geeft in een gesprek op 10 juli (10:20:01 uur) aan dat hij in Moskou een opdracht gekregen heeft om het eerste 'Cossack Regiment of Novorossiia' te gaan vormen. Hij heeft akkoord ontvangen van de 'commander' (daarmee vermoedelijk doelend op Travkin). In een ander gesprek (17 juli 2014 om 12:29:51 uur) wordt Travkin aangewezen als 'commander-in-chief'. Een andere commandant die begin juli 2014 naar Oost-Oekraïne komt en werkzaam is bij de nieuw opgerichte generale staf is Elbrus. Deze Elbrus is door het JIT geïdentificeerd. Volgens Khodakovskiy, DPR-commandant van het Vostok-bataljon, is hij afkomstig van 'Vympel', een speciale eenheid van de FSB.

Girkin spreekt in december 2014 over zijn relatie met deze generale staf in juli 2014:

'Ik had stabiele contacten met de staf die vanaf mid-juli operationeel werd, die uit een aantal generaals en kolonels buiten dienst bestond, en die als overkoepelend orgaan moest dienen om de gezagvoerders van de republieken te verenigen. Toch hadden de contacten met de staf geen nut voor mij omdat ik geen instructies van ze kreeg. Wat ik deed was de staf dagelijks op de hoogte stellen van de situatie in de gebieden aan het front waar de onder mijn gezag staande onderdelen aan het vechten waren.'⁴⁴

En op de vraag of deze generale staf invloed of nut had, antwoordt Girkin:

'Dat weet ik niet. Wat ik wel kan zeggen is dat de omstandigheden denk ik vreselijk waren voor hen. Deze mensen waren gewend aan constante normale bevoorrading, voorzieningen, begrip, maar dit was er niet, en zoals ik het bekijk, raakten ze gewoon verloren in die situatie. Die situatie vroeg om mensen met leidinggevende capaciteiten, en deze mensen waren gewoon staffunctionarissen die niet in staat waren iemand te leiden, te dwingen, aan gezag te onderwerpen.'⁴⁵

Uit de telecomgegevens van Borodai blijkt dat hij in de nacht van 9 op 10 juli 2014 weer terug is in Oost-Oekraïne. Uit verschillende telefoongesprekken kan worden opgemaakt dat er na zijn terugkomst inderdaad wat gaat veranderen binnen de leiding van de DPR. Zo vertelt Borodai op 10 juli 2014, 01:00:48 uur, dat in zijn kielzog ongeveer tien 'ogenshijnlijke' burgers met een escort van beveiligers zijn meegekomen. In datzelfde gesprek zegt Borodai ook dat er geschoven gaat worden in hun 'Kabinet' omdat nieuwe leden gearriveerd zijn. Ze zullen nu snel de ellende daar (in Oost-Oekraïne) verminderen. Eenmaal aangekomen in Donetsk wil Borodai dringend met Girkin spreken.

Op 10 juli 2014 geven Girkin en Borodai samen een persconferentie waarin Girkin door Borodai wordt aangekondigd als 'commandant van de strijdkrachten van de DPR, minister van Defensie van de DPR en hoofd van de Veiligheidsraad van de Volksrepubliek Donetsk'. Borodai zegt dat hij

⁴⁴ <https://theins.ru/politika/83281> (laatst geraadpleegd: 5-12-2022).

⁴⁵ <https://theins.ru/politika/83281> (laatst geraadpleegd: 5-12-2022).

blij is dat hij en Girkin daar in de nieuwe samenstelling zitten. Op een vraag wat Borodai in Moskou deed en met wie hij daar heeft gesproken antwoordt Borodai als volgt:

'Ik ben voldoende succesvol in consultaties, vind ik persoonlijk. Met wie ik heb gesproken - zal ik natuurlijk niet zeggen, omdat het ook onder militair geheim valt. Maar desalniettemin vind ik de consultaties succesvol, en ik reken op steun van de Russische Federatie op zeer korte termijn. Het Russische volk ondersteunt ons nu al enorm zowel met vrijwilligers als met humanitaire hulp, en ik denk dat deze steun alleen maar zal toenemen.'⁴⁶

Vervolgens zegt Borodai dat hij niet kan ingaan op wat deze steun precies inhoudt, maar hij vindt 'dat de consultaties tot goede resultaten hebben geleid'. Girkin gaat in de persconferentie in op de totstandkoming van de generale staf. Hij zegt daarover:

'Kortom, op dit moment wordt er een gezamenlijke staf gevormd van de krijgsmachten van de DPR en de LPR. De vestigingsplaats van de gezamenlijke staf is al bepaald. De formatie is praktisch afgerond. Binnenkort wordt het gezamenlijk bestuur van Novorossia gevormd. Dit is alles wat ik op dit moment kan mededelen.'⁴⁷

6.2 6-14 juli 2014: planning DPR-offensief

In de persconferentie vertelt Girkin ook waar de frontlinie op 10 juli 2014 loopt: langs Shakhtarsk, Torez en Snizhne. De hevigste gevechten aan de zuidelijke frontlinie zijn volgens Girkin geconcentreerd bij Saur-Mogila en Stepanovka, waar over en weer artillerievuur plaatsvindt.

Vanaf begin juli 2014 start de DPR met de voorbereidingen voor een offensief ten zuiden van Snizhne. Na een stafvergadering onder leiding van Girkin verricht Pulatov op 6 en 7 juli 2014 voorverkenningen ten zuiden van Snizhne richting de grens met de Russische Federatie.⁴⁸ Tijdens de persconferentie zegt Girkin dat in dit gebied de hevigste gevechten plaatsvinden.

Op 10 juli telefoneert Girkin veelvuldig met 'Moskou'. Zo is in een gesprek van 14:18:37 uur te horen dat een assistent van Girkin tegen Dubinskiy zegt dat Girkin op dat moment aan de lijn is met Moskou en dat het belangrijk is. Later die dag, om 17:22:16 uur, vertelt Girkin zelf aan Dubinskiy dat hij voortdurend aan de telefoon hangt om in contact te komen met Moskou. Naar eigen zeggen om de situatie te rapporteren. Daarna belt Borodai met de commandant van Snizhne en zegt dat hij de volgende dag met Girkin langskomt en dat hij militaire uitrusting, wapens en geld zal ontvangen. Borodai heeft naar eigen zeggen alles.

Later die avond vindt een briefing plaats van Girkin met alle commandanten. Borodai is daarbij aanwezig en ook Dubinskiy wordt aangespoord om naar de vergadering te komen. Om 23:37:32 uur vraagt Dubinskiy aan een ondergeschikte om met spoed een kaart van Snizhne en het gebied

⁴⁶ https://www.youtube.com/watch?v=1-Z_dJRHfB8 (laatst geraadpleegd: 5-12-2022).

⁴⁷ https://www.youtube.com/watch?v=1-Z_dJRHfB8 (laatst geraadpleegd: 5-12-2022).

⁴⁸ Vonnis van de rechtbank Den Haag van 17 november 2022, ECLI:NL:RBDHA:2022:12217.

ten zuiden en ten zuidoosten daarvan te brengen. Volgens Dubinskiy gaat het om 'operation instructions'.

6.3 14-16 juli 2014: start DPR-offensief

Vanaf 14 juli vinden in het gebied ten zuiden van Snizhne hevige gevechten plaats tussen de Oekraïense troepen en de DPR. Op 14 juli wordt Dmitrovka gebombardeerd door de Oekraïense luchtmacht. In de nacht van 14 op 15 juli voeren de separatisten een aanval uit op controleposten nabij Stepanovka en die plaats wordt vervolgens ingenomen. Ook vinden voorbereidingen plaats om Marinovka aan te vallen. Zo belt Girkin in de avond van de 14^e met de commandant van Snizhne om hem mee te delen dat Marinovka de volgende ochtend moet worden ingenomen en dat de troepen van deze commandant daarbij moeten ondersteunen. Uiteindelijk wordt Marinovka pas de volgende dag, in de ochtend van 16 juli 2014, aangevallen. In de nacht daarvóór, van 15 op 16 juli, vindt een vergadering plaats waarbij onder meer Girkin, Borodai, de commandant van Snizhne en commandant van het Oplot bataljon aanwezig zijn. Dat er wat staat te gebeuren volgt uit tagesprekken die daarna volgen. Zo belt Borodai met een ondergeschikte om er voor te zorgen dat er voldoende ambulances en artsen in Snizhne zijn om gewonden af te voeren en te verzorgen. De commandant van het Oplot bataljon zegt in de vroege ochtend (02:22:34 uur) tegen de assistent van Girkin dat het offensief over een paar uur zal beginnen.

In de vroege ochtend van 16 juli 2014 wordt Marinovka, een dorp vier kilometer van de Russische grens aangevallen door de DPR. De aanval wordt ingezet vanuit het net veroverde Stepanovka en de al langer bezette heuvel Saur-Mogila. Hierbij spelen de troepen van Kharchenko en Pulatov een belangrijke rol.⁴⁹ Ook Girkin en Borodai bevinden zich die dag aan het front. Zo is er een video van de ochtend van 16 juli waarop Girkin en Borodai tijdens een interview in de buurt van Marinovka te zien zijn. Girkin spreekt in het interview over doden en gewonden aan de kant van de DPR. Verder blijkt uit een tagesprek van diezelfde dag (08:17:08 uur) met de commandant van het Oplot-bataljon dat Girkin en Borodai zich tot in detail laten bijpraten over de vorderingen die dat bataljon maakt in de strijd. Girkin zegt dan tegen de commandant dat Marinovka is ingenomen en dat ze proberen om verder op te rukken. Later in de middag (15:45:30 uur) bevestigt Borodai dat Girkins troepen die dag terreinwinst hebben geboekt: '(...) *Stepanovka and – what's its name – Maryinka are currently occupied by Strelkov's units*'.⁵⁰ Uit het onderzoek blijkt dat Borodai met 'Maryinka' Marinovka bedoelt en zich vaker in deze plaatsnaam vergist.

6.4 Positie Burlaka

Tijdens het telefoongesprek met Borodai en Girkin van 16 juli 2014, 08:17:08 uur, vertelt de commandant van het Oplot-bataljon dat er net een helikopter over vloog. Deze vloog zigzaggend naar het oosten, richting Luhansk. Borodai belt hierop naar een persoon die 'Vladimir Ivanovich'

⁴⁹ Vonnis van de rechtbank Den Haag van 17 november 2022, ECLI:NL:RBDHA:2022:12217, 6.2.4.4.

⁵⁰ Zie ook gesprek van 09:25:29 uur waarin Borodai tegen Zakharchenko zegt: "Run around and wave your hats, eh? Well that's not a good idea, naturally. Stay put for now, we'll figure out something... other than running around and waving your hats. (...) So the bottom-line is, three out of four tanks you had in Maryinka are now out of action."

wordt genoemd en vraagt hem of het mogelijk is dat 'onze helikopters' een aanval in de buurt van 'Maryinka' aan het uitvoeren zijn. 'Vladimir Ivanovich' reageert daarop, zoals hij steeds doet wanneer Borodai hem belt: hij vraagt aan Borodai om de beveiligde verbinding aan te zetten. Vervolgens wordt de zogenaamde scrambler aangezet en kan het gesprek niet meer worden afgeluisterd.

De persoon die door Borodai met Vladimir Ivanovich wordt aangesproken is door het onderzoeksteam geïdentificeerd als Andrei Burlaka, een generaal die werkzaam is bij de FSB als plaatsvervangend hoofd van de grensbewaking. Onderzoekscollectief Bellingcat kwam eerder tot dezelfde conclusie,⁵¹ nadat het JIT in november 2019 in een getuigenoproep informatie over deze 'Vladimir Ivanovich' vrij gaf.⁵² Borodai heeft van juni 2014 tot halverwege augustus 2014 vrijwel dagelijks contact met Burlaka. Tegenover anderen beschrijft Borodai hem als 'de commandant van deze operatie' en 'degene die alle beslissingen neemt'. Burlaka maakt gebruik van een beveiligde telefoon met een nummer uit dezelfde reeks als de nummers waarvan Borodai, Surkov en Chesnakov gebruik maken.⁵³

Uit het onderzoek blijkt dat Burlaka in verschillende gevallen opdrachten geeft aan Borodai en zich vanuit de Russische Federatie direct met interne DPR-kwesties bemoeit. Voorbeeld hiervan is het optreden van Burlaka op 1 juli 2014. Uit opgenomen gesprekken van die datum blijkt dat die dag een conflict is ontstaan tussen Borodai en Bezler naar aanleiding van de bestorming van het gebouw van het ministerie van Binnenlandse Zaken in Donetsk door troepen onder leiding van Bezler. In dit conflict belt Borodai met Burlaka en Surkov. Omdat dit via beveiligde lijnen gebeurt, is niet bekend wat zij bespreken, maar aan anderen vertelt Borodai dat hij van Burlaka de opdracht heeft gekregen om met wapens te voorkomen dat Bezler het gebouw van het ministerie van Binnenlandse Zaken overneemt en om hem te 'vernietigen'. Na contact van een ondergeschikte van Bezler met Burlaka wordt het conflict weer opgelost.

Burlaka lijkt niet alleen wat te zeggen te hebben over de positie van Borodai, maar ook over die van Girkin. Zo vertelt een DPR-strijder op 11 juli 2014 om 20:15:41 uur aan Burlaka dat Girkin zijn groep onder het bevel van een andere separatist heeft geplaatst en vraagt hij aan Burlaka of het klopt dat hij naar Girkin moet luisteren. Dat wordt door Burlaka beaamd. In een ander geval bemoeit Burlaka zich met het materieel van Girkin. Op 31 juli 2014 om 00:56:38 uur krijgt Girkin te horen dat er een konvooi van 'seven boxes' is aangekomen, maar dat Burlaka opdracht heeft gegeven om er twee aan een ander te verstrekken. Daarop reageert Girkin geprikkeld dat Burlaka opdrachten aan Girkin zelf moet geven en zijn mensen niet rechtstreeks moet commanderen.

Uit telecomgegevens blijkt verder dat in de loop van 16 juli 2014 verschillende separatistenleiders en leiders van de generale staf van Krasnodon ontmoetingen hebben met Burlaka, een 'higher-ranking boss' *'who flew over from Moscow'*. De ontmoetingen vinden plaats op een locatie aan de Russische kant van de Russisch-Oekraïense grens. Het onderzoek heeft geen informatie opgeleverd over wat er tijdens die ontmoetingen besproken is.

⁵¹ <https://www.bellingcat.com/news/2020/04/28/Burlaka/> (laatst geraadpleegd: 5-12-2022).

⁵² <https://www.politie.nl/en/information/witness-appeal-crash-mh17-nov-19.html> (laatst geraadpleegd: 5-12-2022).

⁵³ Het gaat om een serie Russische telefoonnummers waarvan de eerste negen cijfers hetzelfde is (792653185XX) en alleen de laatste twee cijfers (XX) verschillen.

6.5 Positie Borodai

Als de zogenaamde premier van de DPR staat Borodai in deze periode in nauw contact met Burlaka en Surkov. De contacten tussen Borodai en Surkov gaan over de ontwikkelingen op het strijdtoneel, de levering van militair materiaal en bestuurlijke aangelegenheden, zoals de oprichting van een extra veiligheidsdienst en het dwarsliggen van DPR-commandant Bezler. Dezelfde Surkov houdt zich ook bezig met de samenstelling van Borodai's regering. In een tapgesprek van 25 juni 2014 (23:20:46) over Poetin ('oom Vova') zegt Borodai dat hij in Oost-Oekraïne zit met een reden. Borodai is dus een belangrijke schakel tussen de DPR en Moskou. Uit verschillende tapgesprekken blijkt dat Borodai opdrachten krijgt van Burlaka. In een tapgesprek van 3 juli 2014 13:26:36 uur omschrijft een Russische medestrijder de positie van Borodai als volgt:

'Nah, look, he says things he's told to say, do you know what I mean? (...) He says things that are dictated from Moscow. He's an appointee, you see?'

In tapgesprekken wordt Borodai ook wel eens opperbevelhebber genoemd. Zo meldt Dubinskiy in een telefoongesprek van 4 augustus 2014 (23:53:53 uur), tweeëneenhalve week na het neerschieten van MH17, dat hij drie dagen eerder is bevorderd is tot generaal-majoor op bevel van 'commander-in-chief' Borodai ter bevestiging van het bevel van 'VVP'. 'VVP' is een gangbare afkorting van Vladmimir Vladimirovich Poetin. Ook Girkin wordt genoemd als opperbevelhebber van de DPR. Die titel geeft Girkin zichzelf ook in de getuigenverklaring die hij op 6 februari 2015 tegenover de Russische autoriteiten heeft afgelegd. Tijdens een gezamenlijke persconferentie van 10 juli 2014 kondigt Borodai Girkin aan als 'commandant van de strijdkrachten van de DPR, minister van Defensie van de DPR en hoofd van de Veiligheidsraad van de Volksrepubliek Donetsk'. Hoe zulke titels zich binnen de DPR tot elkaar verhouden, is niet altijd duidelijk.

In tapgesprekken treedt Borodai niet als opperbevelhebber naar voren. Bij feitelijke militaire operaties van de DPR, en in het bijzonder van de planning en uitvoering van het offensief ten zuiden van Snizhne, komt hij niet als feitelijk bevelvoerder in beeld. Uit tapgesprekken blijkt wel dat hij geïnformeerd wordt over militaire resultaten, maar niet dat hij zelf gevechtsactiviteiten aanstuurt, zoals Girkin dat doet. Borodai lijkt zelf niet bekend met de plaatsnaam Marinovka, waar de DPR onder leiding van Girkin een zuidelijk offensief opent ('(...) *Stepanovka and – what's its name – Maryinka are currently occupied by Strelkov's units*'). Verder geeft Borodai tijdens het offensief van 16 juli 2014 (08:17:08 uur) de telefoon door aan Girkin, als de commandant van het Oplot-bataljon verslag uitbrengt van de weerstand die zijn troepen ondervinden. Girkin zegt dan dat de commandant door moet gaan. Als dezelfde commandant ruim een uur later (09:25:29 uur) naar Borodai belt met de boodschap dat een aantal van zijn tanks buiten werking zijn gesteld en vraagt wat het plan is en of er verdere instructies komen, zegt Borodai dat ze iets zullen bedenken en geeft de telefoon door aan Girkin.

6.6 16-17 juli 2014: inzet Buk-TELAR

Na de inname van Marinovka loopt het DPR-offensief vast. De Oekraïense posities kunnen niet worden doorbroken en er is sprake van Oekraïense luchtaanvallen en voortdurende artilleriebeschietingen, met veel doden en gewonden aan de kant van de DPR tot gevolg. Zoals de

rechtbank in het vonnis heeft vastgesteld, meldt Pulatov in de nacht van 16 op 17 juli 2014 aan Dubinskiy dat hij geen behoefte heeft aan tanks, maar aan fatsoenlijke luchtafweer. Daarna spreekt Dubinskiy tegenover een andere medestrijder de wens uit om een Buk te krijgen die hij dan die ochtend naar het front kan sturen, anders ziet het er niet goed uit. Tegen Pulatov zegt Dubinskiy dat als ze die nacht een 'Buk-M' krijgen, die dan direct naar Pulatov zal gaan en dat die Buk hun enige hoop is.⁵⁴

In de ochtend van 17 juli 2014 krijgt Girkin bericht dat ze volledig zijn verslagen op een hoogvlakte. Om 08:27:03 uur geeft Girkin dit frontbericht door aan Borodai en vraagt aan Borodai of hij nog een volle telefoon heeft zodat hij via een beveiligde lijn kan rapporteren. Als Borodai zegt dat hij inderdaad een volle telefoon heeft liggen, vraagt Girkin of Borodai direct naar hem toe kan komen en dat hij op hem zal wachten. Een half uur later (om 08:59:28 uur) belt één van de telefoons in gebruik bij Borodai naar het nummer van Burlaka. Het gesprek is niet te beluisteren, omdat het via een beveiligde lijn plaatsvindt, maar de verbinding duurt ongeveer 296 seconden.

Rond negen uur die ochtend wordt een Buk-TELAR aangeleverd in Donetsk. Op dat moment bevindt Dubinskiy zich samen met Girkin in het hoofdkwartier van de DPR in Donetsk. Kharchenko komt hier ook naartoe en krijgt van Dubinskiy de opdracht om de ontvangen Buk-TELAR verder te begeleiden, in de buurt van Pervomaiske te plaatsen en daar met zijn mannen te bewaken.

Die ochtend straalt de telefoon van Borodai dezelfde zendmast aan als die van Girkin, Dubinskiy en Kharchenko, op de Schorsastraat in Donetsk. Het hoofdkwartier van de DPR bevindt zich binnen de dekking van deze zendmast. Verder lijkt Borodai inderdaad naar Girkin te zijn toegegaan om een beveiligde telefoon met volle batterij te brengen, zoals besproken in het eerdere telefoongesprek van 08:27:03 uur. Zo wordt om (08:58:02 uur) een ondergeschikte van Girkin gesommeerd om naar Girkin te komen. Diezelfde ondergeschikte laat in een tapgesprek om 09:33:12 uur aan een andere separatist weten dat Borodai op dat moment bij hem is. Hieruit volgen aanwijzingen, dat Girkin en Borodai die ochtend op dezelfde locatie zijn, waar Dubinskiy de opdracht heeft gegeven tot de inzet van de ontvangen Buk-TELAR.

Volgens de rechtbank kan, hoe aannemelijk ook, niet worden vastgesteld dat Girkin op dit moment (of enig ander moment vóór het neerschieten van MH17) op de hoogte is van de beschikbaarheid van een Buk-TELAR.⁵⁵ Datzelfde moet hier gelden voor Borodai.

In dezelfde periode dat Dubinskiy in het hoofdkwartier bezig is met opdrachten aan Bibliothekar, Pulatov en later ook Kharchenko om er voor te zorgen dat de Buk-TELAR op de plaats van bestemming komt,⁵⁶ heeft Borodai telefonisch contact met Burlaka. Dit zijn twee gesprekken: één om 09:24:11 van 95 seconden en een ander om 09:35:06 van 322 seconden. Op diezelfde dag, 17 juli 2014, heeft Borodai meer dan 20 keer telefonisch contact met Burlaka. De inhoud van deze gesprekken is onbekend gebleven, omdat deze zijn gevoerd met beveiligde telefoons. Hierdoor is onbekend of deze gesprekken te maken hebben met de verdere inzet van de Buk-TELAR.

⁵⁴ Vonnis van de rechtbank Den Haag van 17 november 2022, ECLI:NL:RBDHA:2022:12217, 6.2.4.4.

⁵⁵ Vonnis van de rechtbank Den Haag van 17 november 2022, ECLI:NL:RBDHA:2022:12217, 6.2.5.3.

⁵⁶ Vonnis van de rechtbank Den Haag van 17 november 2022, ECLI:NL:RBDHA:2022:12217, 6.2.4.4.

Opgenomen tapgesprekken van 17 juli 2014 van Borodai zien op andere onderwerpen dan de inzet van de Buk-TELAR. Zo belt Borodai om 13:11:06 uur met Medvedchuk over een gepland video-overleg met de OVSE, waar zij beiden niet aan mee zullen doen. Borodai en Medvedchuk stellen lachend vast dat zij dezelfde 'richtlijnen' hebben om verstek te laten gaan. Een klein half uur later (om 13:36:50 uur) wordt Borodai gebeld door een DPR-strijder die zich erover beklagt dat 'zijn zaken' niet opschieten, dat er meer dan genoeg mankracht is en dat de wapens deels zijn meegenomen. Hij 'snapt er geen bal van' en vraagt zich af wat er aan de hand is. Daarop antwoordt Borodai dat hij Girkins bevelen moet opvolgen.

6.7 17 juli 2014: na het neerschieten van MH17

Ook na het neerschieten van MH17 zijn er geen tapgesprekken van Borodai of Burlaka over de inzet of de afvoer van een Buk of het neerschieten van het toestel. Wel zijn er gesprekken van Borodai die zien op de gevolgen en de nasleep van de ramp. Op 17 juli 2014 om 23:43:37 uur, belt Borodai (A) met de commandant van het Oplot-bataljon (B). Uit dat gesprek blijkt dat Borodai net op de crashsite is geweest en op dat moment onderweg is naar het DPR hoofdkwartier in Donetsk:

- (...)
- A: Where are you? Where are you now?
- B: I'm waiting for the minister. I'll bring him with me and come to you.
- A: To me? Where? There? I've already left there.
- B: In that case, first I'll take the minister there, and after that I'll come to you. (...) Because the Minister of Health damn well needs to be present at the Boeing crash location.
- A: You need to come to me, but first I need to swing by the esbushka.⁵⁷
- (...)

Tijdens dit gesprek op 17 juli 2014 kort voor middernacht straalt de telefoon van Borodai zendmasten aan in Makeevka, vlakbij Donetsk. Vanaf 18 juli 2014, 00:03:027, uur straalt zijn telefoon een zendmast aan op de Schorsastraat in Donetsk, bij het DPR-hoofdkwartier. Om 00:10:19 uur wordt Borodai (A) gebeld door Chesnakov (B), die samenwerkt met Surkov. Borodai vertelt dan dat hij net terug is van de crashsite. Chesnakov bevraagt hem over de communicatie over de oprichting van een onderzoekcentrum en contacten met internationale organisaties en de nabestaanden van de slachtoffers:

- (...)
- B: Sorry to call so late. I was told you were up.
- A: Yes, of course I'm up. I've just come back. From the beautiful places.
- B: I've got two questions to ask. Number one: they say it works out very well there in terms of information; I mean you say right things.
- A: Well, we can find more...
- B: Yeah.

⁵⁷ 'Esbushka' of 'eSBeUshka' is de bijnaam van het voormalige SBU-gebouw dat bezet is door de DPR en in gebruik is genomen als eigen hoofdkwartier.

- A: ... on top of everything else.
- B: Yeah. Look, there's a request. Is it possible to spread the information immediately about the decision for you to establish a headquarters for the investigation...
- A: OK.
- B: ... so that you engage with all international organizations, and relatives of those killed, and others.
- A: Yes. Yes.
(...)

Kort erna, om 00:32:32 uur vertelt Dubinskiy in gesprek met een medestrijder dat Borodai op dat moment bij Girkin is. Wat Borodai op dat moment met Girkin bespreekt, is niet bekend. Dubinsky straalt rond die tijd zendmasten aan in dezelfde omgeving van het DPR-hoofdkwartier. Van 00:18:56 tot en met 02:03:16 uur zijn de telefoons van Borodai niet meer actief. Daarom kan niet worden vastgesteld waar hij in die periode is. Vanaf 02:03:16 uur straalt zijn telefoon aan op een zendmast op een andere locatie. Het hoofdkwartier van de DPR bevindt zich buiten de dekking van deze mast.

Borodai komt niet in beeld bij de afvoer van de Buk-TELAR waarmee MH17 is neergeschoten. Girkin geeft de eerste instructie aan Dubinskiy voor die afvoer op 17 juli 2014 om 20:30:52 uur. Zijn instructie wordt door Dubinskiy doorgegeven aan Kharchenko. Om 23:32:34 uur laat Kharchenko aan Dubinskiy weten dat het Buk-konvooi is vertrokken vanuit Snizhne. Op dat moment is Borodai nog niet op het hoofdkwartier. Pas later in die nacht, vanaf 01:47:32 uur, bemoeien Girkin en Dubinskiy zich weer met de verdere afvoer van de Buk-TELAR. Tijdens die verdere afvoer is de telefoon van Borodai niet meer actief of op een andere locatie dan Girkin en Dubinskiy.

De eerstvolgende en tevens laatst bekende gesprekken van Borodai over MH17 vinden plaats op 21 juli 2014. Op dat moment proberen de getroffen landen en internationale organisaties toegang te krijgen tot het rampgebied om de slachtoffers te repatriëren en onderzoek te doen. In de ochtend van 21 juli 2014 belt Borodai eerst acht keer naar Surkov, zonder hem te pakken te krijgen. Vervolgens belt Borodai (A) om 12:45:43 uur met Chesnakov (B) en zegt dat hij met 'the boss' wil spreken over het vertrek van de koelwagen ('reefer') met de lichamen van slachtoffers, de overdracht van zwarte dozen en gesprekspunten voor zijn aankomende persconferentie:

- (...)
- A: (...) three Dutch experts arrived today, and I hope that twelve more Malaysian experts will arrive any time soon. (...) And then there're some Red Cross representatives. All of them are eager to get work done, so we'll take all of them to the scene and to the reefer, but after that they all want us to send that reefer en route to Kharkov. (...)...and it is my understanding that [our] colleagues, if you will, also support it—am I right? I mean, [we] support [the decision] to send that reefer to Kharkov, but not until an official handover ceremony has taken place and a corresponding document has been signed—(...)...saying that we have handed over so-and-so many bodies of the victims and so-and-so many other things. (...) Is this the correct standpoint?
- B: To me, it is.
- A: Well, I'd like to have a consultation—(...)...and to discuss it directly with the boss. (...) And as soon as possible. But I absolutely can't get him on the phone, I get cut off all the time.

Maybe he can try? (...) Now, about the [black] boxes that I have in my possession: I will hand them over to no one else but ICAO representatives, do I get it right? (...) And those will have to come here to get them.

B: Uh-huh.

But to be honest, I'd like a consultation to clear this out completely. (...) May I ask [that he] calls me back at the earliest opportunity, because I've got to be at another press conference any time soon. (...) [I need] to know my talking points (...) For I assume our neighbors will be saying something [on the matter].

(...)

Daarna belt Borodai weer twee keer tevergeefs met Surkov. Om 17:32:10 uur zegt Borodai tegen Chesnakov dat hij heel dringend *'the boss'* moet spreken, omdat hij nu echt moet weten aan wie hij de zwarte dozen en de lichamen moet overhandigen.

Later op de avond van 21 juli 2014, omstreeks 23:00 uur, geeft Borodai een persconferentie, waarin hij aankondigt dat de trein met lichamen van slachtoffers naar Kharkiv zal rijden en hij de zwarte dozen van MH17 overhandigt aan Maleisische onderzoekers.⁵⁸

6.8 Samenvatting

Vanaf 6 juli 2014, ruim een week na de aankomst van Buk-TELAR '3X2' bij de Russisch-Oekraïense grens, vinden er wijzingen plaats in de militaire en politieke structuur van de DPR. Er komen Russische generaals naar Oost-Oekraïne, die een gezamenlijke staf moeten vormen om de militaire operaties van de DPR en LPR te coördineren. Hoe groot hun feitelijke invloed is in juli 2014, blijft onduidelijk. Volgens Girkin ontving hij geen instructies van deze staf. Wel zijn er aanwijzingen dat Borodai opdrachten krijgt van FSB-generaal Burlaka. Met hem heeft Borodai sinds juni 2014 dagelijks contact. Dezelfde Burlaka geeft ook rechtstreeks aanwijzingen aan ondergeschikten van Girkin, terwijl Girkin dat van hem accepteert. De opdrachten van Burlaka aan Borodai en ondergeschikten van Girkin zien op interne conflicten en verhoudingen tussen DPR-commandanten en de verstrekking van materieel. In het onderzoek zijn geen concrete instructies van Russische generaals of andere Russische functionarissen gevonden over de inzet van de Buk-TELAR.

De Buk-TELAR wordt ingezet in het kader van de strijd ten zuiden van Snizhne. De planning en uitvoering van dit DPR-offensief liggen in handen van (onder meer) Girkin, Dubinskiy, Pulatov en Kharchenko. Borodai is hierbij ook aanwezig en laat zich tijdens de strijd over de militaire resultaten informeren. Er zijn geen aanwijzingen dat Borodai zelf gevechtsactiviteiten aanstuurt. Hij is niet bekend met de plaatsnaam Marinovka, waar Girkin op 16 juli 2014 het DPR-offensief leidt, geeft bij operationele vragen de telefoon door aan Girkin en als een DPR-strijder Borodai in de middag van 17 juli 2014 vraagt wat er aan de hand is, zegt Borodai dat hij de bevelen van Girkin moet opvolgen.

⁵⁸ Zie onder meer de liveblog van *The Guardian* van 21 juli 2014:

<https://amp.theguardian.com/world/2014/jul/21/mh17-disaster-ukraine-obama-live-updates> (laatst geraadpleegd: 5-12-2022).

Als het offensief vastloopt en de DPR-strijders onder vuur komen te liggen, wordt er een Buk-systeem gevraagd en verkregen. Als de Buk-TELAR die ochtend wordt aangevoerd in Donetsk, regelt Dubinskiy dat deze wordt ingezet. Op dat moment zijn Borodai en Girkin in hetzelfde DPR-hoofdkwartier. Of Borodai op dat moment bekend was met de beschikbaarheid van deze Buk-TELAR, kan – net zoals de rechtbank bij Girkin heeft overwogen – niet worden vastgesteld. Terwijl Dubinskiy vanuit het hoofdkwartier belt over de inzet van de Buk-TELAR, belt Borodai twee keer met Burlaka. Over de gehele dag van 17 juli belt Borodai meer dan 20 keer met Burlaka. Omdat deze gesprekken plaatsvinden via beveiligde telefoons, is de inhoud daarvan onbekend gebleven. Er zijn geen tapgesprekken van Borodai of Burlaka over het neerschieten van MH17 of over de aanvraag, aan- of afvoer van de Buk-TELAR. Er is ook geen bewijs dat Borodai in de buurt is van Girkin en Dubinskiy, als zij zich bezighouden met de afvoer van de Buk. Wel zijn er tapgesprekken van Borodai, waaruit blijkt dat hij zich bezig houdt met de gevolgen en de nasleep van het neerschieten van MH17. Zo is hij op 17 juli 2014 op de crashsite geweest en zoekt hij contact met Surkov over de overdracht van de lichamen van de slachtoffers en de zwarte dozen.

7 Onderzoeks- en vervolgingsmogelijkheden

Het onderzoek van het JIT naar de bemanning van de Buk-TELAR waarmee MH17 is getroffen, hun superieuren, de verantwoordelijken voor de levering van dit wapensysteem en andere betrokken bij de inzet ervan op 17 juli 2014 heeft zijn grenzen bereikt. Dit brengt het JIT en het Nederlandse Openbaar Ministerie bij de huidige stand van zaken tot de volgende conclusies.

7.1 Onderzoeksmogelijkheden

Alle beschikbare telecomgegevens van relevante personen zijn inmiddels geanalyseerd. Al het onderzoek dat het JIT redelijkerwijs kon doen zonder medewerking van de Russische autoriteiten is verricht. Daarbij moest het onderzoeksteam rekening houden met grote veiligheidsrisico's voor zijn informatiebronnen.

Nieuw bewijs in het onderzoek moet in de Russische Federatie worden gezocht. Voor nieuw bewijs is het JIT afhankelijk van de medewerking van de Russische autoriteiten of Russische (insider) getuigen. Voor Russische (insider) getuigen geldt dat zij onder het huidige Russische regime niet vrijuit kunnen spreken en grote veiligheidsrisico's lopen door zich bij het JIT te melden. Tot op de dag van vandaag ontkennen de Russische autoriteiten - in strijd met de waarheid - elke betrokkenheid bij het conflict in Oost-Oekraïne op en rond 17 juli 2014. Sinds die datum heeft de Russische Federatie meermalen vervalst bewijsmateriaal gepresenteerd en aan het JIT verstrekt, waarin het zichzelf vrijpleit. In andere gevallen hebben de Russische autoriteiten geen informatie willen verstrekken. Zo hebben zij geen antwoord willen geven op de vragen van het Openbaar Ministerie in 2018 waar de Buk-TELAR '3X2' zich in de periode van 23 juni tot en met 23 juli 2014 bevond en wie daarvan de bemanningsleden waren en hebben zij geen uitvoering willen geven aan het verzoek van de rechter-commissaris in 2021 om de commandant van de 53^e AAMB te horen. Sinds de start van het JIT-onderzoek hebben de Russische autoriteiten de resultaten daarvan publiekelijk in twijfel getrokken. Datzelfde hebben zij gedaan met het vonnis van de rechtbank van 17 november 2022.⁵⁹ Sinds de Russische invasie van Oekraïne op 24 februari 2022 is de relatie met de Russische Federatie verder verstoord geraakt. Daarmee ontbreekt elk zicht op de voor het onderzoek noodzakelijke onbevengene medewerking van de Russische autoriteiten.

⁵⁹ <https://www.interfax.ru/russie/873011>, 17 November 2022: (vertaald uit het Russisch) 'Moscow called the decision of the Hague court in the MH17 case politically motivated. The Russian Foreign Ministry does not consider the verdict of the court in The Hague, which sentenced Russians Igor Girkin and Sergey Dubinskiy and Ukrainian Leonid Kharchenko to life imprisonment in absentia in the criminal "case MH17", impartial. "We deeply regret that the District Court of The Hague has disregarded the principles of impartial justice in favor of the current political situation, thus causing a serious reputational blow to the entire judicial system of the Netherlands," the Ministry said in a statement. (...) According to the Foreign Ministry, "both the course and the results of the proceedings indicate that it was based on a political order to reinforce the version promoted by The Hague and its associates in the Joint Investigation Team about Russia's involvement in the tragedy." (...)'. Zie ook: <https://www.reuters.com/world/europe/russia-says-it-will-examine-dutch-courts-position-mh17-2022-11-17/>; <https://tass.com/pressreview/1538645>.

7.2 Vervolgingsmogelijkheden

De onderzoeksresultaten die tot nu toe zijn verkregen, leveren onvoldoende grond voor vervolging. Er zijn formele vervolgingsbeletselen of het noodzakelijk wettig en overtuigend bewijs ontbreekt.

7.2.1 Bemanningsleden van de Buk-TELAR en hun superieuren

In het onderzoek naar de bemanning van de Buk-TELAR waarmee MH17 is neergeschoten, is informatie gevonden uit tweede hand over de mogelijke betrokkenheid van drie (voormalige) officieren van de 53^e AAMB. Deze informatie lijkt niet eenduidig en kan tot nu toe onvoldoende worden bevestigd. Omdat vooralsnog niet kan worden bewezen wie de bemanningsleden van de Buk-TELAR waren, kan via deze weg niet worden achterhaald waarom zij een Buk-raket hebben afgevuurd op MH17. Evenmin kan via deze weg worden achterhaald van wie zij welke bevelen hebben gekregen. Ook via andere wegen kon deze informatie niet worden gevonden. Onduidelijk blijft dus welke wetenschap en feitelijke zeggenschap hun superieuren in de Russische militaire bevelslijn hadden over het neerschieten van vlucht MH17 op 17 juli 2014. Tot deze militaire superieuren behoren (onder meer) de commandant van de 53^e AAMB, de minister van defensie en – als opperbevelhebber – de Russische president.

Voor de bemanningsleden en hun superieuren geldt verder dat zij, als reguliere strijdkrachten van de Russische Federatie, een beroep zouden kunnen doen op combattantenimmunititeit. Deze immunititeit geldt voor geweld dat als combattant wordt gepleegd en blijft bestaan als de krijgsmacht wordt verlaten. Of een beroep op combattantenimmunititeit in dit geval kans van slagen heeft, is geen uitgemaakte zaak. De Russische Federatie ontkent immers tot op de dag van vandaag dat de Russische krijgsmacht in juli 2014 betrokken was bij het gewapende conflict in Oost-Oekraïne en het neerschieten van MH17. Anders dan bij de vier DPR-strijders die eerder zijn berecht, blijft deze volkenrechtelijke beperking van de Nederlandse rechtsmacht echter een mogelijk beletsel voor de vervolging van de bemanningsleden en hun superieuren.

Of de combattantenstatus ook kan toekomen aan een minister van Defensie en een president in de rol van opperbevelhebber, is onderwerp van academisch debat. Het antwoord op die vraag kan mede afhankelijk zijn van de omstandigheden van het geval. In dit geval kan meespelen dat minister van Defensie Shoigu op 17 juli 2014 de militaire rang van generaal had en president Poetin zich, als opperbevelhebber, achter de schermen persoonlijk bezighield met het conflict in Oost-Oekraïne.

Ongeacht of de bemanningsleden en hun superieuren zich op combattantenimmunititeit kunnen beroepen, geldt dat dit beroep niet in de weg staat aan een vervolging voor oorlogsmisdrijven. Ook combattanten kunnen voor oorlogsmisdrijven worden vervolgd. Zonder concrete informatie over de omstandigheden waaronder besloten is om de Buk-raket af te vuren op MH17, kan de vraag of het neerschieten van MH17 een oorlogsmisdrijf oplevert echter niet goed worden beantwoord. Volgens de rechtbank is het volstrekt onaannemelijk dat er doelbewust een burgervliegtuig is neergehaald en is het aannemelijk dat MH17 bij vergissing is neergeschoten. Daarom lijken de mogelijkheden van vervolging voor een oorlogsmisdrijf beperkt.

7.2.2 Verantwoordelijken voor de verstrekking van de Buk-TELAR

Zoals de rechtbank heeft overwogen, kan onder de gegeven omstandigheden bij 'een ieder die heeft bijgedragen aan het mogelijk maken van de inzet van dit wapen' de opzet en voorbedachte raad worden aangenomen op het wederrechtelijk doen verongelukken van MH17 en de dood van de inzittenden.⁶⁰

In het onderzoek zijn sterke aanwijzingen gevonden dat er op presidentieel niveau is beslist over de verstrekking van de Buk-TELAR - of in elk geval een zwaarder luchtverdedigingssysteem met hoger bereik - aan de DPR. Hoewel sprake is van sterke aanwijzingen wordt de hoge lat van volledig en sluitend bewijs niet gehaald.

Voor de president van de Russische Federatie geldt daarbij - naast een mogelijke combattantenimmunititeit - in elk geval een volkenrechtelijke immunititeit als staatshoofd. Volgens de Nederlandse wet kunnen staatshoofden voor geen enkel misdrijf worden vervolgd, ook niet voor oorlogsmisdrijven (artikel 8d Sr en artikel 16 Wet internationale misdrijven). Deze immunititeit geldt, zolang Poetin staatshoofd is.

Naast Poetin komen er in het onderzoek nog andere personen naar voren die betrokken waren bij de besluitvorming tot verstrekking van de Buk-TELAR aan de separatisten in Oost-Oekraïne. Dit zijn onder meer Aksyonov, Surkov, Dyumin en Shoigu.

Voor Aksyonov, Surkov en Dyumin geldt dat er aanwijzingen zijn dat zij het verzoek van de DPR om een zwaarder luchtverdedigingssysteem hebben ondersteund en (samen met anderen) hebben besloten om dit verzoek weer voor te leggen aan Shoigu en Poetin. Of zij daarmee strafrechtelijk verantwoordelijk zijn voor de verstrekking van dit wapen, is de vraag. Feitelijke beschikkingsmacht over de verstrekking van de Buk-TELAR hadden zij in elk geval niet. Die lag op hoger niveau. Zijn zij dan voldoende behulpzaam geweest bij de uiteindelijke inzet van de Buk-TELAR om van strafrechtelijke medeplichtigheid te kunnen spreken? Daarvoor is meer en concreter bewijs nodig over hun eigen aandeel - en dat van anderen - in het besluitvormingsproces over de verstrekking van de Buk-TELAR. Daarom is er vooralsnog onvoldoende bewijs om hen strafrechtelijk aansprakelijk te houden voor het neerschieten van MH17. Voor Dyumin geldt verder dat hem, als plaatsvervangend hoofd van de militaire inlichtingendienst GROe, mogelijk beroep toekomt op combattantenimmunititeit.

Datzelfde geldt, zoals gezegd, voor Shoigu. Daarnaast speelt ook bij Shoigu de vraag of hij - naast Poetin - nog feitelijke beschikkingsmacht had over de verstrekking van de Buk-TELAR. Het onderzoek heeft immers aanwijzingen opgeleverd dat deze beslissing uitsluitend toekwam aan de president en niet - zoals in een tapgesprek wordt benoemd - aan een generaal of minister van defensie 'Sh...'. Is hij dan voldoende behulpzaam geweest bij de uiteindelijke inzet van de Buk-TELAR om van strafrechtelijke medeplichtigheid te kunnen spreken? Ook voor Shoigu geldt dat meer en concreter bewijs nodig is over zijn eigen aandeel in het besluitvormingsproces over de verstrekking van de Buk-TELAR.

⁶⁰ Vonnis van de rechtbank Den Haag van 17 november 2022, ECLI:NL:RBDHA:2022:12217, 6.3.5.3.

Tot slot hebben Borodai en Fominov in Moskou overleggen gevoerd met Russische functionarissen over de verstrekking van militair materieel. Omdat niet duidelijk is geworden of deze overleggen zagen op de levering van een Buk-systeem, kunnen zij niet verantwoordelijk worden gehouden voor die verstrekking.

7.2.3 Medeverantwoordelijken voor de inzet van de Buk-TELAR

Tot slot is onderzoek gedaan naar mogelijke andere personen die – naast Girkin, Dubinskiy en Kharchenko – strafrechtelijk verantwoordelijk kunnen worden gehouden voor de inzet van de Buk-TELAR in Oost-Oekraïne. In dat onderzoek zijn geen concrete instructies gevonden van Russische generaals of andere Russische functionarissen over de inzet van de Buk-TELAR.

Wel zijn er aanwijzingen voor een directe, feitelijke gezagsverhouding tussen FSB-generaal Burlaka en DPR-leiders Borodai en Girkin. Binnen die gezagsverhouding gaf Burlaka opdrachten aan Borodai en aan ondergeschikten van Girkin, die Girkin weer van hem accepteerde. Of Burlaka vanuit die gezaghebbende rol ook strafrechtelijk betrokken was bij de inzet van Buk-TELAR, is niet duidelijk geworden. Omdat hij gebruik maakte van een beveiligde lijn, zijn er van hem geen inhoudelijke gesprekken bekend. Uit gesprekken van anderen over Burlaka blijkt dat zijn opdrachten aan Borodai en ondergeschikten van Girkin zien op interne conflicten en verhoudingen tussen DPR-commandanten en de verstrekking van materieel. Daarin wordt niet gesproken over de levering van een zwaarder luchtverdedigingssysteem.

Van Borodai, de zogenaamde premier van de DPR, zijn wel inhoudelijke gesprekken gevonden. Daaruit kan worden afgeleid dat zijn rol vooral bestuurlijk, logistiek en militair-ondersteunend was. Voor de operationele militaire bevelvoering verwees Borodai naar Girkin. Borodai heeft in Moskou overleggen gevoerd over de levering van militair materiaal, maar het is onbekend of deze zagen op de levering van een zwaarder luchtverdedigingssysteem.

Op basis van de verkregen informatie kan niet worden vastgesteld dat Borodai en Burlaka vooraf op de hoogte waren van de beschikbaarheid van de Buk-TELAR. Verder zijn er - anders dan bij Girkin - geen concrete aanwijzingen dat Borodai en Burlaka zelf gevechtsactiviteiten aanstuurden, zelf om een zwaarder luchtverdedigingssysteem hebben gevraagd en zich achteraf hebben ingezet om de gebruikte Buk-TELAR te laten verdwijnen.

Daarom kan, anders dan de rechtbank bij Girkin heeft geoordeeld, vooralsnog niet wettig en overtuigend bewezen worden dat Borodai en Burlaka over de inzet en het gebruik van de Buk-TELAR konden beschikken en die inzet en dat gebruik ook pleegden te aanvaarden. Evenmin kan bewezen worden dat zij op andere wijze opzettelijk behulpzaam zijn geweest bij het neerschieten van MH17.

7.3 Conclusie

Na meer dan acht en een half jaar inzet ziet het JIT geen onderzoeksmogelijkheden meer. Daarom wordt het onderzoek nu stilgelegd. In het onderzoek zijn verschillende bevindingen gedaan, maar deze leveren geen grond op voor de vervolging van nieuwe verdachten. Hoewel het onderzoek is stilgelegd, laat het JIT de zaak niet rusten. Nieuwe informatie of gewijzigde omstandigheden kunnen reden geven om het onderzoek te heropenen of alsnog vervolging in te stellen.